

ВОНРЕДЕН СОСТАНОК
НА НАТО ВО БРИСЕЛ

КЛУЧНИ НАТО И
СОЈУЗНИЧКИ ВЕЖБИ

АВИОН „AIRBUS
A400M ATLAS“

„GUARDIAN
XTREME MRAP“

ШТИТ

Број 150
Април 2022

ISSN 1857-6710

МАГАЗИН НА МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ОДБРАНА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Одбележан 1 Март - Ден на Баталјонот на специјалните сили

Одбележан 1 Март – Ден на Ба

На 1 март во касарната „Илинден“ во Скопје, се одржа церемонија за одбележување на 1 Март - Ден на Баталјонот на специјални сили на Армијата на Република Северна Македонија.

На церемонијата, свое обраќање имаа министерката за одбрана Славјанка Петровска и заменик-началникот на Генералштабот на Армијата, генерал-мајор Азим Нуредин. „Вие сте првата единица која по членството во НАТО успешно го заврши процесот на оценување на борбена готовност и со тоа станавте првата единица која ги исполни строгите стандарди на НАТО во оценувањето на обученоста. Вие, со вашите стекнати знаења и вештини, претставувате

пример за другите ваши колеги од останатите единици. На овој начин вие давате еден голем придонес во севкупната борбена готовност на Армијата на претстојните оценувања во согласност со НАТО стандардите“, рече министерката Петровска. Во своето обраќање Петровска додаде дека со формирањето на специјалните сили се означи и почетокот на професионализацијата на Армијата, која денес е целосно спроведена и секогаш подготвена да биде гаранција на територијалниот интегритет и суверенитет на нашата држава. На свеченоста пред припадниците се обрати и заменик-началникот на Генералштабот на Армијата, генерал-мајор Азим Нуредин, кој порача дека Баталјонот на

Баталјонот на специјалните сили

специјални сили е особено значаен не само за Армијата на Република Северна Македонија туку и за граѓаните, затоа што претставува професионална армска структура подготвена да одговори на сите современи безбедносни предизвици. Командантот на Баталјонот на специјалните сили, потполковник Оливер Зариовски, упати ветување дека припадниците на единицата ќе продолжат да работат пожртвувано, ќе го одржат приматот да бидат секогаш први и ќе продолжат да бидат звезда-водилка за останатите единици.

На свеченоста, покрај министерката за одбрана Славјанка Петровска и заменикот на началникот на Генералштабот,

генерал-мајор Азим Нуредин, присуствуваа и поранешни команданти на Баталјонот и командантите на останатите единици во Армијата од касарната „Илинден“. Баталјонот за специјални сили е формиран во 1994 година и претставува прва армска специјална единица. По повод одбележувањето на 1 Март - Денот на баталјонот на специјалните сили, беа доделени стимулативни мерки за припадниците на единицата, а во пресрет на одбележувањето на Денот на единицата беше реализирана акција за доброволно дарување на крв и хуманитарна акција.

Кристина Илиевска

Издавач
Министерство за одбрана
на Република Северна Македонија

Претседател на Издавачкиот совет
м-р Иван Атанасоски, полковник

Заменик-претседател на Издавачкиот совет
д-р Тони Петрески

Членови на Издавачкиот совет:

Лидија Јанчова Христова
Соња Крамарска
Афрдита Волина

Тони Јаневски, потполковник
Лилјана Петреска, потполковник
Виолета Костадинова, потполковник
Билјана Иванова
д-р Жанет Ристоска

Главен и одговорен уредник
д-р Жанет Ристоска

Редакција:
Умит Реџеми
(ликовно-графички и технички уредник)
Ксенија Митева
(лектор)
Кристина Илиевска
(новинар)

Печати:
Фокус принт Скопје

ШТИТ
е магазин на
Министерството
за одбрана
на Република Северна
Македонија

Излегува од печат еднаш во
месецот и на web-страницата
на Министерството за
одбрана
<https://mod.gov.mk/штит>

7

Посета на НГШ на САД

34

Авион
„Airbus A400M Atlas“

содржина

ШТИТ ■ година XIV ■ број 150 ■ април 2022

Инфо.....	6	Вооружување Италијански противавионски систем „SIDAM 25“	32
На прва линија Значењето на Северноатлантскиот договор за руско-украинскиот конфликт.....	8	Вооружување Авион „Airbus A400M Atlas“	34
Јубилеи 30-годишен јубилеј од формирањето на македонската одбрана и Армијата.....	12	Воени иновации Војна со бетон Подвижни пристаништа „Mulberry“	38
Разговор со д-р Гоце Георгиев, претседател на Организацијата на резервните офицери на Република Северна Македонија (ОРОРСМ).....	15	Вооружување Минофрлач 120мм – „ALKAR“ на платформа „Ejder Yalçin“ 4x4.....	45
НАТО-активности Клучни НАТО и сојузнички вежби	18	Низ воената историја „Катафракти“ – тешкооклопната коњаница на Истокот.....	50
Мисии Под знамето наОН	20	Филм „Минхен“ – работ на војната	56

44

Беспилотно борбено летало –
„Бајрактар Акинџи“

52

Дански воени музеи

ПИШУВА:

д-р Жанет
РИСТОВСКА
Главен и
одговорен
уредник

Кон 150-тиот број на „Штит“

Почитувани читатели, пред вас е 150-тиот број на списанието „Штит“, кое го издава Министерството за одбрана на Република Северна Македонија. За овој, jubилеен 150-ти број, решивме малку да се редизајнираме, да се обновиме и да се „обиме“ во нови бои и во нови содржини.

Поминаа повеќе од 10 години од кога како списание „Штит“ зайочнавме секој месец да ве информираме за активностите и најважните настани кои се случуваат во нашата држава, а се поврзани со активностите на нашата армија и со настаните и случувањата во Министерството за одбрана. Архивата на нашето списание претставува своевидна историска ретроспектива и хронологија на сите достигнувања, промени и трансформации кои се случуваа во Министерството и во Армијата во секој на изминалите години. Нашата армија денес е армија на земја членка на НАТО, со сите атрибути и квалификации кои се потребни во колективното членство, и ние со гордост ќе продолжиме да известуваме и да пишуваме за заедничките вежби, за учеството во мировните мисии, за цивилно-воената соработка, за обележувањето на деновите на единиците и така натаму.

Во рамките на нашето списание имаме можност да прочитате и за теми кои се однесуваат на разни видови најнови и постари модели на оружје и воена опрема, авиони, хеликоптери, борбени возила, илустрации, авиомодели, со сите перформанси и технички карактеристики...

Во „Штит“ се објавуваат и теми со едукативна содржина, за воената историја, воено-аналитички текстови за актуелните состојби и за безбедносно-одбранбените проблеми на национално, на регионално, но и пошироко, на глобално ниво.

Во секој на изминалите години најравнотежно и бројни интервјуа и разговори со видни и интересни личности од Министерството, од Армијата, од дипломатскиот кор, со претставници на НАТО, министри за одбрана од земјите од регионот итн., кои ги споделија своите размислувања, активности и придонеси во рамките на нивната професионална област.

Во „Штит“ се прикажуваат и теми со полесна содржина, објавуваме прилози за најновите филмски остварувања со воена тематика, за писатели и сликари кои создавале дела инспирирани од војната и лично.

Од содржините кои се прикажуваат во овој број на „Штит“, како најактуелна ќе ја издвоиме анализата во врска со значењето на Северноатлантскиот договор во контекст на руско-украинскиот конфликт, како и текстовите за комплексноста и правилата за употреба на воена сила во мировните мисии на ОН. Исто така, се надеваме дека преку текстовите во повод jubилејот 30 години од формирањето на македонската одбрана и Армијата, кои како фелјон ќе се објавуваат во повеќе изданија на „Штит“, ќе успееме да ве поинтересиме на сите поважни настани кои беа поврзани со формирањето на нашата армија и со одбранбениот систем на државата.

Во овој број на „Штит“, преку разговорите со д-р Гоце Георгиев, претседател на Организацијата на резервните офицери на Република Северна Македонија, сакаме да ставиме акцент на jubилејот – 70 години од оваа значајна организација, која била и треба да остане дел од системот на одбраната на нашата држава.

„Орце Николов“ 116
1000 Скопје

Телефони: 02 3128 276
<https://www.mod.gov.mk/штит>

Ставите содржини во написите на надворешните соработници не ја презентираат официјалната политика или ставите на Министерството за одбрана.

ПОЧИТУВАНИ ПРИПАДНИЦИ НА АРМИЈАТА И ВРАБОТЕНИ ВО МО,

Редакцијата на „Штит“ ве охрабрува да ни испратите написи за позначајните активности и настани во рамките на вашата организациона единица. Вашите написи, информации или репортажи, со соодветни фотографии, можете да ни ги доставите на следните адреси:

zanet.ristovska@mod.gov.mk, kristina.ilievska@mod.gov.mk, sttit@mod.gov.mk

Почитувани читатели,

Воениот музеј отвори можност секој граѓанин кој поседува предмет со музејска вредност, истиот да го вклучи во музејската поставка на Воениот музеј. За кратката и едноставна постапка за предавање на музејскиот експонат во Воениот музеј, можете да се информирате на веб-страницата на Министерството, во делот „Воен музеј“ – „Донирај музејски експонати“. Министерството при поставување на овие предмети ќе го назначи лицето кое го донирало предметот.

Бидете дел од македонската историја. Донирајте музејски експонати во Воениот музеј и дадете свој придонес во воената историја на нашата татковина.

Контакт телефон: 02/3118-421
voenmuzej@mod.gov.mk

ПРИЈАВИ КОРУПЦИЈА
0800 50030

Вонреден состанок на НАТО во Брисел

Министерката за одбрана Славјанка Петровска на 16 март учествуваше на вонредниот состанок на министрите за одбрана на НАТО, во Брисел. Главни теми за дискусија беа руската инвазија на Украина и нејзиното влијание врз европската безбедносна инфраструктура, како и зајакнувањето на одвраќањето и одбраната на НАТО членките. Во рамките на првата работна сесија, која се одржа заедно со Украина, Грузија, Финска, Шведска и Европската Унија, министрите

за одбрана на НАТО ја потврдија силната осуда за непровоцираниот и неоправданиот вооружен напад на Русија врз Украина и врз меѓународниот поредок. Дополнително, беше изразена силна поддршка за територијалниот интегритет и суверенитет на Украина и било побарано повлекување на сите вооружени формации од Русија и воспоставување на мирот. НАТО членките и партнерите продолжуваат да обезбедуваат поддршка за Украина и да ги прифаќаат бегалците. Во

втората работна сесија, недвосмислено беше потврдена посветеноста на Алијансата како одбранбен сојуз, на клучниот принцип, а тоа е одвраќање и одбрана на сите земји членки. Сите мерки и активности што се преземаат, претставуваат дел од одвраќањето и одбраната на Алијансата и, во овој контекст, беше потврдена согласноста за зајакнато присуство на силите на НАТО во источниот дел на Алијансата. „Од вонредниот состанок на НАТО министрите за одбрана, Алијансата испраќа 3 клучни пораки – дека светот се обединува во осудата на војната во Украина, дека НАТО продолжува со поддршката за Украина во нивната одбрана со помош за украинскиот народ и за сите бегалци, и дека клучната задача на НАТО е одвраќање и одбрана на сојузниците и за таа цел се распоредени дополнителни НАТО сили долж источниот дел на Алијансата“, изјави министерката Славјанка Петровска по состанокот на Северноатлантскиот совет.

Официјална посета на Обединетото Кралство

Со церемонија со највисоки воени почести на 8 март започна официјалната посета на министерката за одбрана Славјанка Петровска и делегацијата од Министерството, на Министерството за одбрана на Обединетото Кралство. На средбата со британскиот министер за одбрана, Бен Валас, министерката Петровска ја осуди руската инвазија на Украина и порача дека НАТО сојузниците се обединети и подготвени да ја гарантираат безбедноста на земјите членки на НАТО. Петровска по средбата со нејзиниот британски колега, Валас. Петровска порача дека оваа прва официјална посета на Обединетото Кралство се реализира во едно тешко време за континентот, време во кое она што мислевме дека е невозможно да се случи во Европа во 21 век, стана наша реалност – воена инвазија врз суверена и самостојна држава, проследена со страдање и човечки жртви. Британскиот министер Валас го потврди ставот дека НАТО е единствено во цврстата заложба кон колективната безбедност во НАТО. Валас порача дека членството на Северна Македонија во НАТО е особено важно за зачувување на безбедноста во регионот и се заложил за зајакнување и продлабочување на билатералната соработка помеѓу двете земји. Во контекст на соработката, министерката Петровска порача дека „заедно со Обединетото Кралство и

понатаму ќе продолжиме да ги развиваме капацитетите и да ги зајакнуваме способностите на македонското Министерство за одбрана и Армијата на Република Северна Македонија“. Обединетото Кралство го поддржува развојот на армиските капацитети на повеќе полиња. Петровска, во рамките на посетата, се сретна и со генерал-потполковник Роберт Магован, заменик-командант на Стратегиската команда, како и со Дејвид Куари, заменик-национален советник за безбедност. Во пресрет на официјалната посета, министерката во Лондон се сретна со специјалниот претставник на Обединетото

Кралство за Западен Балкан, сер Стјуард Пич, а учествуваше и на тркалезна маса посветена на современите безбедносни предизвици и нивното влијание врз Западниот Балкан, организирана од Кралскиот институт РУСИ (The Royal United Services Institute). Петровска се сретна и со Алисиа Херберт, специјална пратеничка на министерката за надворешни работи и министерка за жени и еднаквост во британската влада, Лиз Трас, а во британскиот Парламент имаше и работна вечера со Мартин Викерс, член на Парламентот и претседавач на сепартистката Парламентарна група за Северна Македонија.

Посета на НГШ на САД

Началникот на ГШ на Армијата, генерал-потполковник Васко Ѓурчиновски, оствари повеќедневна работна посета на САД. Тој, во текот на посетата, НГШ престојуваше во Пентагон, Вашингтон, каде оствари повеќе работни средби со високи воени раководители на највисоката воена команда на САД. Генералот Ѓурчиновски, придружуван од командантот на Националната гарда на Вермонт, генерал-мајор Грегори Најт, најпрвин оствари средба со началникот на Бирото на Националната гарда на САД, генералот Даниел Хокансон. На средбата е разговарано за соработката која Армијата на Република Северна Македонија ја реализира со Националната града на Вермонт во рамки на партнерската Програма за соработка, која има големо значење во достигнатото ниво на интероперабилност при нашето членство во НАТО и врз основа на која досега се реализирани многубројни заеднички активности. Работната посета на Пентагон, генералот Ѓурчиновски ја

продолжи со средба со заменикот на претседавачот на Здружениот штаб на Вооружените сили на САД, адмиралот Кристофер Грејди. Од страна на генералот Ѓурчиновски беа презентирани активностите кои Армијата ги спроведува во полето на одбраната по нашата целосна интеграција во НАТО, пред сè во процесот на трансформација, опремување и модернизација, заедничките активности со ВС на САД и поддршката која ја овозможува стратегиското партнерство со САД. Притоа, генералот Ѓурчиновски ги истакна и стекнатите придобивки и искуства на нашите армиски припадници од заедничкото учество во мировните мисии и меѓународните воени вежби со ВС на САД. Делегацијата оствари средби и со директорот на Директоратот за воена поддршка на цивилните институции, Дир Хирш, како и со раководители од Одделот за стратегии, политика и планирање во Здружениот штаб во Пентагон. Во разговорите е потенцирана цврстата определба за понатамошно заедничко

развивање на нашите способности и интероперабилноста во НАТО, како и значењето на колективната безбедност на НАТО за Југоисточна Европа и пошироко, во време на воената агресија над Украина, која е осудена од сите земји членки на НАТО и на ЕУ. НГШ со делегацијата оствари обиколка на Националната команда за управување со кризи во Бурлингтон, Вермонт, на Командата на ВС на САД за опремување и вооружување и на компанијата „Ошкош“ во Детроит и во Форт Левенворт. На генерал-потполковник Васко Ѓурчиновски, во текот на посетата на САД му се додели највисоко воено признание од страна на реномираната воена образовна институција во Форт Левенворт во Канзас. На посебна церемонија, генералот Ѓурчиновски, со ова високо одликување е воведен во „Куката на славните“. Вакво признание, еднаш годишно им се доделува на две значајни личности со препознатливи достигнувања, кои имаат значаен придонес за историјата, наследството и традициите во Армијата, а кои се школувале во оваа висока воена институција. Овој чин е од особено значење за Армијата на Република Северна Македонија, бидејќи е прво вакво признание кое го има добиено еден воен претставник од нашата земја, но и прв офицер од Југоисточна Европа, после 50 години. Генералот Ѓурчиновски, по искажаната благодарност за укажаното признание, истакна дека овој чин го потврдува значењето на стратегиското партнерство помеѓу Северна Македонија и САД. Притоа, тој истакна дека посетувањето на оваа институција има особено значење за многу сегашни, но и за понатамошните воени лидери.

Годишно собрание на Здружението „Клуб на генерали“ - Скопје

На 17 март во Домот на АРМ во Скопје се одржа Годишно собрание на Здружението „Клуб на генерали - Скопје“ за актуелните прашања од областа на безбедноста и одбраната. На собранието, на кое присуствуваа речиси сите членови, активни и пензионирани генерали, за нов претседател на Здружението „Клуб на генерали - Скопје“ беше избран генералот д-р Павле Арсоски, за нов потпретседател беше избран генералот д-р Мухамед Рацај, а за нов претседател на Надзорниот одбор на Здружението беше избран генералот д-р Методи Хаџи Јанев. Генералот Арсоски го наследи досегашниот претседател на Здружението, генералот Зоран Димов, на кого му заврши мандатот. Генералот Димов, во извештајот за работата на „Клубот на генерали“ за периодот од 2020 до 2021 година, истакна дека, и

покрај ограничувањата предизвикани од пандемијата со вирусот COVID-19, сите предвидени активности биле реализирани. Пред присутните беше презентирана и Предлог-програмата за работа за 2022 година. Оваа година

„Клубот на генерали“ одбележува јубилеј - 10 години од неговото основање. Исто така, „Клубот на генерали“ активно ќе се вклучи и во прославата на големиот јубилеј - 30 години од формирањето на македонската армија.

Значењето на Северноатлантскиот договор за руско-украинскиот конфликт

На 24 февруари 2022 година, Русија започна инвазија на Украина. Поради најтешката криза што Европа ја видела од крајот на Втората светска војна до денес, НАТО веднаш свика состанок на кој присуствуваа сите сојузници, Естонија се повика на член 4 од НАТО договорот и побара од останатите 29 сојузници (Албанија, Белгија, Бугарија, Канада, Хрватска, Чешка, Данска, Франција, Германија, Грција, Унгарија, Исланд, Италија, Латвија, Литванија, Луксембург, Црна Гора, Холандија, Северна Македонија, Норвешка, Полска, Португалија, Романија, Словачка, Словенија, Шпанија, Турција, Обединетото Кралство и Соединетите Американски Држави) да се започнат консултации за спроведување на дополнителни мерки со цел зајакнување на безбедноста и одбраната на сојузниците. НАТО договорот има 14 члена, а неговата цел е остварување на колективна одбрана и зачувување на мирот и безбедноста. Во првата година од потпишувањето

По завршување на Втората светска војна, односно во 1949 година, беше формирана Северноатлантската алијанса или НАТО, како одговор на заканата од инвазија на СССР во демократска Европа. Но, заканата што се очекуваше да се случи во периодот на Студената војна, се оствари во XXI век

на договорот, државите потписнички пред себе си поставиле голема обврска. За време на првата средба на Советот на НАТО, на 17 септември 1949 година беше разгледано прашањето поврзано со идната организациска поставеност на НАТО. Беше договорено Советот да биде централно тело на Северноатлантската организација, а во него, државите да бидат претставени преку министрите за надворешни работи. На овој состанок, беа формирани и Комитетот за одбрана, составен од министрите за одбрана на земјите членки, Воениот комитет, од заповедниците на армиите на земјите членки и Регионални

групи за планирање формирани на географска основа. Во овој контекст, клучно е да се напомене дека речиси секоја членка на НАТО, вршеше притисок САД да биде членка на нивната регионална група. На крај, под притисок на европските држави, САД се здобиваат во доминантна позиција, со тоа што единствено тие учествуваат во сите пет регионални групи за планирање. Основна задача на групите за планирање е разработка на план за одбрана на регионот на групата кој ќе биде поднесен на усвојување до Воениот комитет. Оттука, САД, преку одбрамбените планови на регионалните групи, успева

да воспостави систем на доминација кој беше проследен со поставување на американски бази во скоро секоја земја членка на Алијансата, почнувајќи од базите како што беа оние во Западна Германија и Британија, па се до капацитетите кои што требаше да се користат во кризни времиња, како оние во Данска и Норвешка.

Содржината на Северноатланскиот договор беше договор помеѓу САД и нивните европски партнери, како и со скромното од воен аспект, но важно од политички аспект учество на Канада. Спогодбата, наједноставно кажано, се состоеше во тоа САД да придонесат за одбраната на Европа и нејзиното економско заживување по војната, а Европејците да се организираат со цел да помогнат во одбраната против советската закана и да ја искористат економската помош од САД на ефективен начин. Иако, факт е дека договорот за НАТО беше создаден за да се спречи советската експанзија и воена моќ, самиот договор не идентификува конкретен непријател, туку целта за постоењето на НАТО се врзува со „зачувување на мирот и безбедноста преку здружени сили во колективна безбедност“ (третиот став од преамбулата на договорот). Со договорот се штитат суверените права за донесување одлуки на сите членови, а тој беше напишан на доволно флексибилен јазик за да се олеснат приспособувањата во променливата меѓународна средина. Во преамбулата од договорот јасно се изразува поддршката на сојузниците за демократијата, личните слободи и права и владеењето на правото. Вистина е дека за време на Студената војна, вредностите на демократијата, владеење на правото и личните слободи и права не беа на прво место и беа толерирани во интерес на одржувањето на силна алијанса во воена смисла.

За време на неговото создавање, најважен аспект од Договорот се состоеше во барањето за индивидуално и колективно дејствување во одбрана од вооружени напади. Со Договорот, покрај военo-политичката компонента, со членот 2, всушност во самите почетоци се гради и економската компонента. Според овој член државите членки на Алијансата се повикуваат да ги елиминираат евентуалните конфликти кои би настанале меѓу националните економски политики. Членот 3 од Договорот истакнува дека сојузниците одделно и заеднички, со постојана и ефективна меѓусебна помош и

Клучниот столб на Северноатлантскиот договор е членот 5 и се заснова на принципот на колективна одбрана. Украина не е членка на НАТО, но голем број нејзини соседи се. Алијансата е обврзана со договор, да се брани или да војува ако биде нападната од Русија. Нападот врз Латвија ќе се третира исто како и напад врз Канада. Тоа значи дека ако има активирање на членот 5 од договорот, војната на Украина ќе стане војна на НАТО

заедничка поддршка ќе го одржуваат и развиваат нивниот индивидуален и колективен капацитет за да се спротивстават на вооружен напад. Во членот 5 (одредбата за колективна одбрана), страните се договорија дека „вооружен напад против една или повеќе од нив во Европа или Северна Америка, ќе се смета за напад против сите нив“. Тие конкретно се договорија дека секоја земја од Договорот ќе „и/им помогне на Страната или Страните преземајќи ги индивидуално и заедно со останатите Страни, оние мерки кои ќе смета дека се потребни, вклучувајќи ја примената на сила,

за востановување и одржување на безбедноста во Северноатлантската област“. Членот 5 честопати се смета за обврска која се презема по пат на автоматизам, барајќи од сојузниците да истапат во одбрана на една или повеќе членки кои се нападнати. Но, според договорот, сојузниците се обврзани да сметаат дека нападот врз еден член претставува напад врз сите, притоа секој може да преземе акции кои смета дека се потребни, вклучувајќи ја и примената на сила. Одговорот на членките на Алијансата, во такви случаи треба да се определи

според индивидуалните, независни процени на земјата, од кои сите, во најмал степен треба да бидат одобрени. Членот 5 не дава мандат за дејствување доколку постои закана во однос на интересите на сојузниците. Единствено постои можност за дејствување доколку постои напад врз еден од нив.

Од друга страна, членот 4 конкретно ја разгледува можната потреба од консултации во однос на можната закана и можните заеднички акции за справување со евентуалните закани, но не и можноста за автоматско дејствување по заканата. Во историјата на НАТО, членот 4 беше повикуван шест пати. Турција се повика на членот 4 во 2003 година поради загриженоста за прелевањето на војната во Ирак на нејзина територија, потоа во јуни 2012 година, откако Сирија собори турски воен авион, па во октомври 2012 година, кога Сирија ја нападна Турција со артилериско гранатирање и конечно во 2020 година, кога се разгорea тензиите во Сирија. Латвија, Литванија и Полска се повикаа на член 4 во 2014 година како одговор на руската инвазија на Крим, а потоа во ноември 2021 година, како одговор на мигрантската криза. Повикувањето на членот 4 подразбира консултации на сојузниците во врска со зајакнување и одвраќање, односно кога има војна или ескалација на границата на НАТО, со прецизни дејства се избегнува воен конфликт и во ниту еден момент не се покажува слабост.

Со членот 9 од договорот, се основа Совет како централно тело на организацијата. Советот е основан како орган на рамноправни членки, во кој повластена позиција нема ниту една земја членка. Основната задача на Советот е да донесува одлуки во однос на членот 3 и 5 од договорот. Во однос на идното проширување со членот 10 од договорот јасно е назначено дека право на членство има секоја европска држава, односно дека организацијата може да го проширува своето членство само на територија на Европа, што го дефинира регионалниот карактер на организацијата.

На 12 септември 2001 година, еден ден по терористичките напади извршени од страна на терористичката организација „Ал Каеда“ врз Светскиот трговски центар и Пентагон во САД, НАТО за прв пат во својата историја се повика на членот 5, обврзувајќи ги своите членки да застанат на

Членот 5 честопати се смета за обврска која се презема по пат на автоматизам, барајќи од сојузниците да истапат во одбрана на една или повеќе членки кои се нападнати. Но, според договорот, сојузниците се обврзани да сметаат дека нападот врз еден член претставува напад врз сите, притоа секој може да преземе акции кои смета дека се потребни, вклучувајќи ја и примената на сила

страната на САД во нивниот одговор на нападите. Во резолуцијата од четири параграфи, која беше усвоена едногласно, организацијата го одрази своето разбирање дека заканиите за глобалната безбедност радикално се промениле во иминатите децении од основањето на алијансата. Одговорот на НАТО на нападите од 11 Септември, според член 5, беше операцијата „Eagle Assist“, во која авионите на НАТО помагаа во патролирање на небото над САД седум месеци во периодот помеѓу 2001 и 2002 година, и операцијата „Active Endeavour“, во која беа испратени поморски сили на НАТО да вршат антитерористички активности во источниот Медитеран. Операцијата „Active Endeavour“, која започна во

октомври 2001 година, а подоцна се прошири на целиот медитерански регион, заврши во 2016 година. НАТО презеде колективни одбранбени мерки и во други ситуации, вклучително и распоредување на ракетни системи на границата на Турција и Сирија во 2012 година. Руската анексија на Крим во 2014 година и подемот на терористичката организација Исламска држава во изминатите години, беа причина НАТО да спроведе огромно зајакнување на нејзината колективна одбрана, вклучително и тројно зголемување на силите за брз одговор. Поради руската офанзива врз Украина, прв пат во историјата НАТО ги активираше Силите за брза реакција, по добиена согласност од страна на сите

сојузници. Сојузниците од источното крило на НАТО се блиску до борбите во Украина, а и граничат со Русија, и се сведоци не само на трупањето војска на нивните граници и тековната војна во Украина, туку и на мошне заканувачката реторика од страна на Москва. Врховниот командант на сојузничките сили на НАТО, генералот Тод Волтерс, ги активираше мултинационалните сили составени од копнени, воздушни, поморски и сили за специјални операции, кои може брзо да бидат распоредени за поддршка на НАТО.

Зошто Украина не е во НАТО? Во изминатите години, неколку соседни земји на Украина, кои беа дел од Советскиот Сојуз се приклучија на НАТО. Но, продлабочувањето на конфликтот меѓу Украина и Русија ја комплицираше можноста за Украина да биде вклучена во Алијансата. Во 2008 година, НАТО објави дека Украина и Грузија ќе станат членки доколку исполнат низа критериуми. Приклучувањето кон НАТО стана главен приоритет за Украина, меѓутоа одредени членки на НАТО побараа одложување поради корумптивното минато на земјата, нестабилната демократија и можноста за руска агресија врз Украина. Амбициите на Украина да се приклучи на НАТО беа пресретнати со закани и уцени од Русија. Меѓутоа, иако Украина не стана дел од Алијансата, НАТО помогна во одбраната на нацијата од претходна руска агресија. Имено, во 2014 година, кога Русија го анектира Крим и ја нападна источна Украина, НАТО одговори со прекин на соработката со Русија и зајакнување на одбранбените капацитети на Киев. Одржуваше воени обуки, распоредуваше војници во регионот и финансираше заштита од сајбер војна.

Клучниот столб на Северноатлантскиот договор е членот 5 и се заснова на принципот на колективна одбрана. Украина не е членка на НАТО, но голем број нејзини соседи се. Алијансата е обврзана со договор, да се брани или да војува ако биде нападната од Русија. Нападот врз Латвија ќе се третира исто како и напад врз Канада. Тоа значи дека ако има активирање на членот 5 од договорот, војната на Украина ќе стане војна на НАТО. Русија ја нападна Украина по копно, на море и во воздух. Што се случува во делот на сајбер-безбедноста. Веднаш по почетокот на инвазијата на Русија врз Украина, од страна на Комитетот за разузнавање на американскиот Сенат, излезе предупредување дека ако Русија изврши големи сајбер напади врз Украина, штетата може да се прелее надвор од границите на земјата. Односно, доколку русите започнат со сајбер напади за кои не постојат географски граници,

последници може да има по системите во источна Полска.

Руската инвазија, претставува сериозно кршење на меѓународното право и сериозна закана за евроатлантската безбедност. Воената операција на Руските сили ги поттикнува сојузниците на НАТО, загрижени за понатамошна ескалација, да воведат санкции кои треба да влијаат на руската економија, да ги зајакнат трупите долж источното крило на алијансата (Естонија, Латвија, Литванија, Полска и Романија) и постојано да предупредуваат дека нападот врз една членка на НАТО е напад врз сите. Секако дека постои можност Руско-украинската војна да се прошири надвор од границите на Украина. Меѓутоа, најмоќното одвраќање на Москва да оди подалеку од Украина е членот 5 од Северноатлантскиот договор, преку кој ќе се брани секоја педа од територијата на НАТО.

д-р Ненад Танески

Оваа година, кога одбележуваме 30-годишен јубилеј од формирањето на македонската одбрана и Армија, достоино е да се потсетиме на почетоките, на нукулците на македонскиот одбранбен систем. Всушност, осамостојувањето на Република Македонија (РМ) во 1991 година не ќе беше целосно завршено доколку македонското државно раководство не направи одлучни чекори во насока на градење одбранбен систем за заштита на суверенитетот и интегритетот на територијата и населението со сопствени вооружени сили. Оттаму, изградбата на системот на национална одбрана и формирањето на македонските вооружени сили како Армија на Република Македонија (АРМ) во 1992 година, како еден од најважните атрибути на државноста, претставуваше заокружување на процесот на осамостојување на државата. Изминатите три децении од формирањето на Армијата, од историски аспект, во светлото на триесетгодишниот јублеј од нејзиното формирање и градењето на независен македонски одбранбен систем, заслужуваат особено внимание.

Првичните напори на државата беа самостојно да го гради сопствениот систем за одбрана и одбранбена стратегија, а Армијата да се доградува, да се опремува и да се обучува за да може да одговори на сите видови закани и загрозувања на безбедноста и територијалниот интегритет на државата. Во овој и во наредните изданија на магазинот „Штит“ ќе се потсетиме на сложеноста, динамичноста и специфичноста на условите во кои се поставуваа темелите на македонската одбрана и Армијата, на нејзиниот развој и на изградбата на одбранбено-безбедносниот систем, на нејзината улога во конфликтот во 2001 година, како и на нејзиниот огромен придонес во напорите на државата во процесот за евроатлантските интеграции.

30-годишен јубилеј од формирањето Од идеја до изградба на систе

Продлабочувањето на јазот меѓу ЈНА и македонското политичко раководство

Летото и есента 1991 година, расположението кај македонските граѓани во врска со разјаснувањето на статусот на ЈНА се движеше од еуфорија за можно повлекување од територијата на РМ, преку загриженост и неизвесност за безбедноста на државата од можен вакуум во обезбедувањето на државната граница, па се до незадоволството поради претпоставката дека ЈНА ќе извлече од државата огромни количества на воена техника и оружје. Таа тензична атмосфера многу пластично ја објаснува првиот началник на ГШ на АРМ, генералот Митре Арсовски, преку еден несекојдневен настан, кога група велешани низ прозорец на Домот на ЈНА во тогашен Титов Велес, уфрлиле непозната експлозивна направа. Експлозијата поминала без последици, но предизвикала сериозен психолошки ефект кај припадниците на ЈНА, еднаков на шок. Било јасно дека ЈНА, за прв пат од нејзиното формирање, не е добредојдена на територијата на РМ и дека македонските граѓани не ја чувствуваат повеќе како своја, туку како странска војска. Реакцијата на овој настан кај раководството на ЈНА

било кревање на борбената готовност на сите команди и единици во 3. воена област. Колку сериозно ЈНА го примила овој настан, докажува и средбата на барање на командантот на 3. воена област, генералот Милутин Кукањац со претседателот Киро Глигоров, на која македонскиот претседател побарал македонските војници и старешини да не се испраќаат на фронтите во Југославија, туку да се задржат на служба на територија на РМ. Оттогаш, јазот во односите меѓу ЈНА и македонското политичкото раководство започнал да се продлабочува. Барањето на Глигоров не било испочитувано, па македонските војници и натаму биле испраќани и тие гинеа на кризните жаришта во Граѓанската војна во Југославија. Резервисти од РМ и понатаму се мобилизираа, регрутацијата на македонската младина продолжуваше, и сето тоа ја вжештуваше ситуацијата во државата. Тогашното Претседателство на СФРЈ и Сојузниот секретаријат за народна одбрана (СНО) наредува формирање на нови воени окрузи во СФРЈ, со цел конкретно во РМ да се формира еден воен округ со седиште во Скопје, како паралелен систем со кој ЈНА очекувала да го подобри процентот на отповикани регрути и резервисти. Повеќето Републики ја одбиле оваа одлука, пред

на македонската одбрана и Армијата

ЕМ на национална одбрана (2)

се Словенија, а делумно и Хрватска и Босна и Херцеговина. Во месеците на најжестоките борби за Вуковар во Хрватска, есента 1991 година, кога ЈНА предложила со испраќање на македонски регрути во кризните жаришта, Владата на РМ се решила на еден радикален и високоризичен чекор кој имал цел да ја спречи ЈНА да продолжи со тие постапки. МВР, во

соработка со општинските подрачни единици на Секретаријатот за одбрана, брзо и тајно во текот на една ноќ, на сила ја одзело целокупната воена евиденција на македонскиот регрутен и резервен состав на ЈНА и ја засолни на сигурно место.

По овој неочекуван и храбар потег на македонските власти, Командата на 3.воена област и ГШ на ЈНА биле во

Колона на ЈНА која се повлекува од Република Македонија

целосен шок. Можело да се очекува излегување на ЈНА од касарните и заострување на состојбата. Командантот на 3.воена област се обидел да направи притисок врз македонските власти и побарал засилена воена поддршка од Белград. Наредил подготовка на оклопната бригада од Скопје, на Авиобригадата од Петровец и барал и да се препотчини на Специјалната падобранска бригада од Ниш. Сепак, по внатрешните консултации во Командата, генералот Кукањац побарал средба со претседателот Глигоров, на која било заклучено дека треба да се разговара на највисоко политичко ниво и дека оружјето не смее да се употребува. Со акцијата на Владата на РМ за одземање на воената евиденција, на ЈНА повеќе не ѝ било лесно да ги регрутира македонските граѓани за да ги испраќа на боиштата во Хрватска. Подоцна, со формирањето на македонската армија, таа регрутна документација им била од корист на подрачните единици за одбрана за подготовка на првата генерација регрути.

Распламтување на вербалната војна

Во октомври 1991 г. југословенското Претседателство, во улога на Врховна команда, донело акт со кој прогласува постоење на „непосредна воена опасност“ во СФРЈ, со што практично Претседателството прогласува и воена состојба во државата. Овој чин го отфрилиле повеќето политички лидери во републиките на СФРЈ кои се бореле за независност, меѓу кои и РМ. На тој начин било суспендирано Сојузното собрание на СФРЈ и била донесена одлука за делумна мобилизација на одредени единици на ЈНА, со цел нивно упатување во разгорените борбени подрачја во Хрватска. Во овој период се распламтувала вербалната војна меѓу македонските политички авторитети и ЈНА. Ценејќи ја ситуацијата, Владата на РМ донела неколку државнички одлуки од далекусежно значење. Најпрво упатила апел до граѓаните на РМ да не се одзиваат на поканите за регрутирање и мобилизација во ЈНА, потоа донела одлука врзана за осамостојување на РМ во сите области на општествениот живот. Исто така, побарала отпочнување на разговори со претставниците на ЈНА за нејзиниот статус во државата и итна средба со ССНО и со генералот Вељко Кадиевиќ. Премиерот Никола Кљусев во една прилика изјавил дека и РМ учествувала во опремувањето на ЈНА и дека нема се дозволи сето тоа да исчезне, односно да биде однесено од територијата на државата. Со други зборови, се барало оружјето и опремата на ЈНА распоредена во РМ, по примерот со Словенија и делумно во Хрватска,

Воената опрема на т.н. ЈНА од републикава се изнесуваше и со шлепери на автотранспортните претпријатија од Србија.

опремата да остане во државата. Ова беше период кога тензиите се зголемуваа секојдневно. Иако беше побарано да не се врши дислокација, сепак ЈНА започнала со преместување на воената опрема од РМ, под изговор дека истата се носи на ремонт, на ревизија или се изнаоѓале други изговори. На перфиден начин започнало празнењето на воените магацини пред да се донесе каква било одлука за статусот на ЈНА во РМ. Долги колони на товарни моторни возила и железнички композиции, полни со воена опрема и оружје, деноноќно ја напуштале РМ во правец кон север.

Истовремено, по наредба на ССНО, Командата на 3. воена област не им дозволувала на македонските штабови на ТО да пристапат до магацините каде се чувало републичкото оружје и техника. Всушност, на македонската

ТО не и се дозволувал пристап до сопствените магацини, а за споредба, во исто време ЈНА, напуштајќи ја дефинитивно Словенија на 27 октомври 1991 година, остави зад себе големо количество скапа воена опрема и големи количини на оружје. Во овој период планското празнење на воените магацини продолжуваше. На север кон Србија биле пренесени дури и радарите од Голак кај Делчево, од Битола, како и целокупната прислушна опрема од Фурка кај Дојран и од Славеј над Прилеп. Со други зборови, „се селеа ушите и очите“ од југот на РМ, а воздушниот простор остануваше без контрола, порозен за влегување на воените воздухоплови на соседните држави. Овие постапки „де факто“ укажувале дека во Белград веќе донеле одлука да ја напуштат територијата на РМ. Од македонска перспектива,

Преговори за повлекување на ЈНА од Р.Македонија и склучување на Договорот „Глигоров-Аџиќ“, 21, февруари 1992 г.

атмосферата била толку тензична, што се чинело дека ССНО во Белград како само да чекала некаква провокација или инцидент, за да отпочне со воени дејства во државата. Далеку од очите на јавноста, во октомври 1991 година, Третата армиска област во Скопје прима насоки од Белград да не се предизвикуваат никакви ексцеси или судири што би довеле до ширење на воениот конфликт на југот.

Лов на македонските војници и старешини кои ја напуштиле ЈНА

Во периодот од септември до декември 1991 година се поголем број македонски граѓани, постапувајќи по одлуката на Владата, го игнорирале повикувањето во регрутен состав. Голем бил и бројот на македонските старешини и војници кои ги напуштале редовите на ЈНА во другите републики и се враќале илегално во РМ. Поради тоа што оваа појава добивала масовни размери, Командата на 3. област во Скопје и издала наредба на Воената полиција, за апсење и приведување на сите кои ги напуштиле редовите на ЈНА или не се отповикале на регрутација. Така започнал ловот на македонските старешини и војници низ градовите на нашата држава. Кога на 17 ноември 1991 г. Собранието на РМ го изгласало Уставот на РМ, сите илузии за останување на Македонија во рамките на СФРЈ се распрснале, а македонските граѓани им дале на знаење на сите други републики во СФРЈ и на целата светска јавност дека новата држава застанува цврсто на своите нозе. Во текот на ноември и декември 1991 година ЈНА продолжила со забрзано селење на воената опрема од РМ, од касарните се одземало се што можело да се демантира, дури и до најситни материјали, а во Оперативниот центар на 3. воена област деноноќно се координирале сите конвои и рути на движење. Македонското МВР вршело внимателно набљудување и следење на сите движења на конвоите на ЈНА. Кон крајот на 1991 година, Претседателство на СФРЈ, од кое во ноември 1991 година се повлекоа претставниците на Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина и Македонија, соопштило дека ЈНА нема да ги извршува обврските за обезбедување на државните граници на територијата на РМ заради одбивањето на македонските власти за регрутација на нови војници за потребите на ЈНА. Тоа значело дека, за кусо време ЈНА ќе ги напушти сите караули на македонската граница со Бугарија, Грција и Албанија и истата ќе останела необезбедена.

(продолжува)

д-р Павле Арсоски, генерал-мајор

Разговор со

д-р Гоце Георгиев,

претседател на Организацијата на резервните офицери на Република Северна Македонија (ОРОРСМ)

На вистинскиот пат

За текот на активностите во одбележувањето на 70-годишнината од основањето на Организацијата на резервните офицери на Република Северна Македонија, реформските процеси, перспективите како значаен субјект на одбранбениот систем и нејзината трансформација во модерна асоцијација на резервностарешинскиот кадар која ќе може да се носи со сите безбедносни предизвици во современиот свет, разговаравме со првиот човек на Организацијата, д-р Гоце Георгиев

Во првата половина на 2022 година се навршуваат 70 години од основањето на Организацијата на резервни офицери на Република Северна Македонија. Како се одвиваат подготовките за одбележување на овој голем јубилеј на Организацијата и кои содржини и активности ќе бидат во фокусот на вниманието на членството и раководствата на ОРОРСМ?

– Подготовките за одбележување на овој значаен јубилеј започнаа во ноември 2021 година, кога беше основан Одборот за одбележување на 70-годишнината од формирањето на Организацијата во состав: д-р Гоце Георгиев, претседател од Винаца; Љупчо Вуксанов, потпретседател од Берово - Пехчево; Никица Бангиева, секретар од Скопје; д-р Тони Петрески, претставник од Министерство за одбрана; д-р Македонка Виларова, член од Велес; д-р Жанет Ристоска, член од Скопје; Оливер Митевски, член од Битола; Зоран Кировски, член од Тетово; д-р Темелко Ристески, член од Скопје; Стојанче Стрмбов, член од Штип и Кирил Партенов, член од Струмица. На Првата седницата Одборот усвои Програма за одбележување на 70-годишнината од формирањето на ОРОРСМ и именува Секретаријат како извршно тело на одборот од 5 члена во состав: Зоран Кировски - претседател и д-р Гоце Георгиев, Љупчо Вуксанов, Никица Бангиева и д-р Тони Петрески - членови. Одборот именува и три комисији, и тоа: Комисија за подготовка

на Свечената академија од 5 члена со претседател д-р Тони Петрески; Комисија за протокол и признанија од 5 члена со претседател Пецо Фончев и Комисија за информативно-промотивна и издавачка дејност од 7 члена со претседател д-р Жанет Ристоска. Одборот, на Втората седница која ја одржа заедно со Извршниот одбор, усвои значајни одлуки, значајни за успешното реализирање на Свечената академија, која ќе се одржи во Домот на Армијата на 29 април 2022 година под покровителство на Министерството за одбрана.

На 4 јуни 2021 година бевте повторно избран за претседател на Организацијата. Колку сте задоволни од досегашното извршување на функцијата?

– Реизборот на функцијата претседател на ОРОРСМ претставува голема чест и гордост но, во исто време, и голема обврска. Давањето на едногласна доверба од страна на делегатите на Собранието на ОРОРСМ по вторпат да бидам прв меѓу еднаквите, потврди

дека Организацијата се движи по вистинскиот пат. Повторниот избор ми овозможи успешно да ги презентирам моите и новите идеи на соработниците и визиите за понатамошниот развој на ОРОПСМ, која и понатаму треба да ги следи демократските процеси во одбранбениот систем. Што се однесува на прашањето колку сум задоволен од досегашното извршување на функцијата претседател на Организацијата, можам да кажам дека сум многу задоволен од неколку аспекти: успеавме со заеднички сили со моите колеги од раководството и членството да ја вратиме Организацијата на вистинскиот пат и таа да прерасне во модерна асоцијација на резервни офицери по урнекот на земјите членки на CIOR и NATO. Мојот став, како и ставот на Извршниот одбор, беше максимално испочитуван, и во периодот кој измина ги обновивме општинските организациони единици (ООЕ) на: Кочани, Македонски Брод, Валандово, Кавадарци и Богданци/Дојран. Се надевам дека во периодот кој доаѓа ќе бидат формирани и обновени уште неколку општински организациони единици на ОРОПСМ. Постапката за нивно обновување е во тек. Но, колку и да сум задоволен од досегашните активности, секогаш може да биде уште подобро. Се надевам дека во наредниот период, заедно со членовите на ИО, Собранието на ОРОПСМ и сите членови на Организацијата ќе го продолжат реформскиот процес во Организацијата кој започна во 2019 година со мојот избор за претседател, со една единствена цел, ОРОПСМ да го оправда јавното овластување како организација од посебен интерес за одбраната, овластување доделено од Министерството за одбрана. Мојата, односно нашата заедничка цел е, ОРОПСМ да биде современа, модерна и функционална асоцијација, која може да се носи со сите безбедносни предизвици кои се присутни во современиот начин на живеење и ќе дава значаен придонес во одбранбено-безбедносниот систем на македонската држава.

Како се остварува соработката со МО и ГШ на АРСМ, а во тој контекст, дали сте задоволни од сегашното статусно решение (член 132 од Законот за одбрана)?

– Нашата специфичност како непартиска, невладина и непрофитна организација со посебно значење за одбраната на македонската држава, претставува нераскинлива врска помеѓу воените структури и цивилното општество. Оттука произлегува и силната безрезервна

поддршка – институционална, логистичка, техничка и материјална, која ја обезбедува МО и Генералштабот на Армијата, и можам да оцена дека во изминатиот период нашата Организација имаше мошне успешна и плодна соработка. Воспоставените блиски принципи на заемно почитување и координација со претставниците на МО, со министерот, со државниот секретар, со раководителот на Секторот за цивилно-воена соработка кој во исто време е и член на Извршниот одбор на Организацијата, како и со претставниците на ГШ на Армијата, гарантира успешно реализирани програмски активности на нашата Организација. Континуираното обучување на резервните офицери во координација со МО и ГШ на Армијата, овозможува да се изградат резервни офицери и подофицери кои ќе бидат подготвени на највисоко ниво за успешно извршување на нивните задачи. Членот 132 од Законот за одбрана („Во остварувањето на обуката за одбрана и во подготовките за упатување на припадниците на резервните сили

на Армијата во извршувањето на активностите од членот 41 од овој закон, МО може да соработува со Организација на резервните офицери на Армијата.“), ја гарантира и ја зацврстува нашата посебност како Организација од посебен интерес за одбраната на Републиката, а со тоа го гарантира и нашиот ексклузивитет како единствена организација во македонската држава која во согласност со јавното овластување е носител на обуката на резервните офицери и подофицери. Зошто ова го потенцирам и зошто ова е толку важно? Имено, според стандардите на НАТО, не смее да постои разлика во оспособеноста и обученоста на активните и резервните офицери во земјите членки на Алијансата и досега во целост го оправдуваме јавното овластување доделено од страна на МО.

Во реформските демократски процеси во ОРОПСМ изминатиов период, како прв човек на асоцијацијата, презедовте голем број активности во насока на јакнење на организациската поставеност, како основен предуслов за успешно остварување на значајните задачи во одбранбениот систем. Што преостанува да се заврши во текот на 2022 година, односно до крајот на вашиот мандат?

– Организацијата за мене претставува жива материја, која постојано треба да се негува за да може да расте и да се развива. Во наредниот период ни претстојат многубројни значајни обврски, како на домашен така и на меѓународен план. На домашен план веќе сме препознатливи во секој град, во секое населено место. Гаранцијата за овој успех несомнено произлегува од големиот организациско-кадровски потенцијал со кој располага ОРОПСМ. Но, овде нема да застанеме, ОРОПСМ и во иднина ќе биде на располагање со своите капацитети кои ги има на ниво на Локалната самоуправа, како и на

висок приоритет до крајот на мојот мандат. Билатералните посети од асоцијациите на земјите членки на НАТО и ПЗМ со учество на официјални делегации на ОРОПСМ ќе придонесат за размена на искуства и идеи, а воедно ќе се презентира и севкупната активност и успешност на ОРОПСМ. Се надевам дека по 16 години, Организацијата ќе биде домаќин на Јазичната академија, која за последен пат беше организирана во Република Северна Македонија во 2007 година и во тој контекст, можам да додадам, дека сме во директна комуникација со Комитетот за јазична академија при CIOR и дека ќе ја имаме честа да бидеме по вторпат организатори на Академијата во 2023 година. Ова ќе биде уште една дополнителна потврда за капацитетот со кој располага ОРОПСМ, а ќе продолжиме и понатаму со јакнење на Организацијата.

Како се остварува меѓународната и билатералната соработка на ОРОПСМ со исти или со слични асоцијации во земјите членки на НАТО и на ПЗМ. Што е карактеристично во оваа билатерална соработка и со кои други национални асоцијации ќе се прошири соработката во 2022 година?

– Меѓународната соработка со асоцијациите од земјите членки на НАТО и ПЗМ имаат висок приоритет во агендата на ОРОПСМ. Билатералните посети од асоцијациите на земјите членки на НАТО и ПЗМ, со учество на официјални делегации на ОРОПСМ, ќе придонесе за размена на искуства и идеи, а воедно ќе се презентира и досегашната севкупна активност на ОРОПСМ. Досега се остварени официјални билатерални средби со асоцијациите на резервни офицери на: Република Словенија, Република Хрватска и Република Албанија. Притоа, сакам да напоменам дека соработката е на највисоко ниво. Можам со гордост да потенцирам дека за време на мојот мандат, Организацијата, покрај тоа што стана полноправна членка на CIOR, исто така, стана полноправна членка и на CIOMR (Меѓусојузничка конфедерација на резервни офицери медицинари). Се надевам дека по завршувањето на пандемијата, нашите меѓународни контакти на билатерална основа ќе продолжат и ќе се воспостават поблиски контакти со асоцијациите и од другите зајми членки на CIOR.

Во Град Скопје порано функционираа 5 општински организации (Карпош, Центар, Кисела Вода, Гази Баба и Чаир) и Градска организација. Претходното раководство го укина ваквото

организирање и Град Скопје доби статус на општинска организација, што директно има негативно влијание врз активностите на членството.

Пред повеќе од две години изјавивте дека во Град Скопје ќе се обноват поранешните 5 ООЕ. Што е направено досега со решавањето на овој проблем?

– Изминатиов период имаше многу проблеми, беше потребно многу време и енергија дел од проблемите да се решат. Постепено сите заедно сложено успеавме наталожените проблеми да ги решаваме чекор по чекор. Конкретно, во врска со обновувањето на ООЕ на ОРОПСМ Скопје, кои беа укинати, ставот на новоизбраното раководство е познат и јасен, а тој е, обновување на сите укинати ООЕ, не само за Град Скопје но, и на други ООЕ, каде што за тоа има услови. Во врска со скопските организациони единици, на 5. седница на ИО одржана на 25 февруари 2021 година, една од точките на дневниот ред беше носење на Одлука за реорганизација на ООЕ на ОРОПСМ

Скопје. Раководството на ОРОПСМ на Градот Скопје, под целосна и опфатна анализа преку делегатот и секретарот на Извршниот одбор Никица Бангиева, му предложи на Извршниот одбор модел на функционирање на ООЕ на ОРОПСМ на Град Скопје, преку свои активи, со цел да биде поефикасно и функционално менаџирањето со Градот Скопје. Активите ќе имат пет члена, а претседателите ќе бидат членови на Градскиот извршен одбор. Горд сум што успеавме едногласно да ја донесеме Одлуката за реорганизација на ООЕ на Град Скопје, со што се отвори патот за целосна реорганизација на ООЕ на Град Скопје. Наредниот чекор ќе биде промена на Статутот на Организацијата и имплементирање на донесената одлука.

Што мислите за можноста, еден дел од резервните офицери да бидат вонредно унапредени во повисок чин, бидејќи во последните 20-тина години не постоеше унапредување на резервниот военостарешински кадар?

– Ние, како раководство, сме во директна комуникација со МО ова прашање што побргу да се реши со номоративно-правна регулатива. Се разбира дека самиот чин на унапредување дополнително ќе ја зголеми мотивираноста и посветеноста на резервните офицери во нашата армија.

Какво е Вашето мислење за можноста еден број активисти на ОРОПСМ, пред сè профили на општествено ангажирани и во други сегменти на системот да бидат одликувани со медали што ги доделува претседателот и врховен командант на вооружените сили?

– Голем број наши членови припадници на Организацијата се општествено одговорни граѓани во средината во

која живеат и работат. Многу од нив со своите дела имаат придонесено за достоинствено претставување на својата земја, и дома и во странство. Многу од нашите членови имаат голем придонес во изградбата и јакнењето на одбранбената способност на Републиката, а со тоа и директно придонесуваат за успешна и ефикасна одбрана на независноста, безбедноста и за територијалниот интегритет на Република Северна Македонија. Одликувањето на нашите резервни офицери, сепак, е во надлежност на претседателот на Републиката и сето ова треба да биде препознаено од страна на институцијата Претседател и офицерите соодветно да бидат наградени.

Живко Трајановски

Клучни НАТО и сојузнички вежби

Вежбите на Алијансата се поддржани од страна на земјите членки на НАТО и соодветно од страна на земјите партнери кои обезбедуваат војници, опрема или друг вид на поддршка. Од аспект на интероперабилноста, силите предводени од НАТО мора да бидат способни да работат заедно и ефикасно и покрај разликите во учењето, јазикот, структурите, тактиките и тренингот. Интероперабилноста е практична соработка помеѓу персоналот од сојузниците и земјите-партнери. Вежбите се отворени колку што е можно за сите формални партнери, како набљудувачи или како учесници, а во некои случаи и како домаќини на вежбите, со одобрување од страна на Воениот комитет и Северноатлантскиот совет. Во поширока смисла, вежбите им овозможуваат на вооружените сили и цивилните организации да ги тестираат можностите и да практикуваат да работат заедно и ефикасно во тешки услови на криза или воена состојба. Тие придонесуваат за подобрување

на реформите во одбраната и овозможуваат да се идентификуваат најдобрите практики (What Works) и научените лекции (What Needs Improving). Покрај воените вежби, Алијансата организира настани за цивилна и политичка обука, на национално и мултинационално ниво.

Планирање и реализација на вежбите

Во текот на 2020 година НАТО спроведе 88 од првично планираните 113 воени вежби во согласност со Програмата на НАТО за 2020 година. Сојузниците одржаа 176 национални и мултинационални вежби. Генерално пандемијата влијаеше на целосното извршување на планираната Програма за вежбање на НАТО, при што некои вежби беа изменети или откажани. Во суштина и во практика, значајни мерки на претпазливост беа преземени во насока на безбедноста на учесниците. Како дел од заложбата за транспарентност, вежбите на НАТО се планирани и објавени однапред. За 2021 година беа планирани 95 вежби на НАТО. Според дадените информации од страна на сојузниците, за

реализација беа планирани 220 национални и мултинационални вежби. Вежбите предводени од НАТО и сојузниците вклучуваат здружени, копнени, воздушни вежби и вежби фокусирани на поморските операции. Многу други вежби обучуваат специфични функции или вештини како што се сајбер-одбрана, одлучување за одговор при кризи, хемиска, биолошка, радиолошка нуклеарна одбрана, логистика, комуникации и вежби од медицинска област. Вежбите за тестирање и развивање на процедурите за кризен менаџмент се одржуваат редовно во соработка со националните центри и стратегиските команди на НАТО. Програмата опфаќа изведување на големи воздушни вежби, хармонизација на системите и процедурите за контрола на воздушниот сообраќај и споделување на фреквенциите за комуникација. Како асистенција се набљудувачите од Меѓународната организација за цивилно воздухопловство, Меѓународното здружение за воздушен транспорт и Европската организација за безбедност на воздушната пловидба

(EUROCONTROL).

Вежбите на НАТО се одбранбени и дизајнирани да одговорат на безбедносните предизвици со кои сојузниците се соочуваат денес и во иднина. Тие не се насочени против ниту една земја и истите се засноваат на фиктивни сценарија и противници. За време на вежбите, од силите се бара да одговорат на фиктивно сценарио кое наликува на она што може да се случи во реалниот живот. Вежбите го покриваат целиот спектар на воени операции, вежби за хуманитарна помош, стабилизација и реконструкција. Тие може да траат од еден ден до неколку недели и може да варираат во опсег од неколку учесници до полн обем на борбени сценарија, вклучувајќи авијација, воени бродови, артилерија, противвоздушни системи, оклопни возила и илјадници војници. Алијансата ги почитува сите меѓународни обврски во однос на воените вежби. Според Виенскиот документ на ОБСЕ за вежбите мора да бидат известени земјите членки на ОБСЕ, и тоа 42 дена однапред, ако во вежбата учествуваат над 9.000 војници. Набљудувањето е потребно за вежбите со учесници од 13.000 војници. Во согласност со овие барања, НАТО вежбите се отворени за меѓународни набљудувачи. Многу вежби на НАТО се отворени за партнерите надвор од Алијансата. Во 2020 година, 38 вежби на НАТО беа отворени за партнерите, а во 2021 година 37 вежби. Меѓународни организации, вклучително и Европската Унија, исто така редовно се покануваат да набљудуваат или да учествуваат во вежбите на НАТО. Вежбите на НАТО следат конвенција за именување за да се разграничи одговорниот штаб и фокусот на вежбата. Тие се идентификувани со два збора. Првата буква од првиот збор ја означува командата на НАТО одговорна за закажување на вежбите (S - Supreme Headquarters Allied Powers Europe, T - Allied Command Transformation, B - Allied Joint Force Command Brunssum, N - Allied Joint Force Command Naples), а првата буква од вториот збор го означува видот на вежбата (A - Air, L - Land, M - Maritime, J - Joint, S - Special Operations Forces). На пример, секоја вежба која започнува со зборот STEADFAST ја води Врховниот штаб на сојузничките сили во Европа (Supreme Headquarters Allied Powers Europe - SHAPE). Вториот збор во именувањето на вежбите на НАТО ја соопштува функцијата, доменот или способноста за вежбање. Ова е целта на вежбата. Воена поморска

Сојузниците и партнерите на НАТО спроведуваат вежби за тестирање на усвоените процедури и тактики, како и идентификување области за подобрување. Силите на НАТО се обучени, способни да работат заедно и подготвени се да одговорат на секоја закана од која било насока. Тие треба да ги покажат, да ги развијат и да ги подобрат обемните воени способности со кои ги чуваат нашите нации безбедно

вежба под команда на SHAPE може да се нарече STEADFAST MONKEY, бидејќи имињата за поморска вежба започнуваат со M (Maritime Domain Exercise). Слично на тоа, ако се работи за воена инженерска вежба под команда на SHAPE, може да се нарече STEADFAST ENIGMA, бидејќи имињата за вршење на функцијата воено инженерство започнуваат со EN (Engineering Exercise). Во текот на 2021 година, планирани и реализирани НАТО вежби од страна на членките и вежби од страна на сојузниците беа следните: Ramstein Guard (NATO Air Command), Griffin Force I (NATO VJTF - Very High Readiness Joint Task Force), Dynamic Manta (NATO Aero-Naval), Joint Warrior (Multinational), Locked Shields (Cyber

Defence), Steadfast Armour (Integrated Air and Missile Defense), Ramstein Dust II (Air Surveillance / Recognized Air Picture), Ramstein Alloy (Air), CWIX (Communication and Information Systems), Spring Storm (enhanced Forward Presence Battlegroups), Mare Aperto (Maritime), Formidable Shield (Integrated Air and Missile Defense), Noble Jump II (VJTF / NATO Force Integration Units), Steadfast Defender (Deterrence Operations), Saber Guardian (Multinational), Baltops (Maritime), Dynamic Mongoose (Submarine Warfare / Anti-Submarine Warfare), Breeze (Navy), Iron Wolf II (Land), Cyber Coalition (Cyber Defense) и Steadfast Jackal (Non-Article 5 Operation).

Драган Павловски

Под знамето на ОН Употреба на сила во мировни операции

Потешкотиите кои се карактеристика на овој тип на миротворство настануваат од фактот што силите и капацитетите одредени за извршување на таков тип операции се формирани и дизајнирани за релативно „пријателско“ набљудување на меѓудржавните граници по завршување на меѓусебен конфликт. Во пракса, на теренот не секогаш состојбите и ситуациите се предвидени и испланирани. Распоредувањето „Сини шлемови“ во граѓанските војни во Сомалија и во Руанда, кога не биле во состојба да ги извршат доделените мисии, а разместувањето на дел од нив било и со катастрофални резултати, наметнува неколку сериозни прашања: Кога и како треба мировниците да употребат сила за да се заштитат себе или својата мисија, или да ги принудат страните во конфликтот на почитување на заеднички прифатените услови од мировните договори? Дали улогата на „наметнувачи на мирот“ за мировниците е возможна? Дали постои преоден

Едно од најkomplицираните прашања со кои се соочи меѓународната заедница во минатиот век, но и денес, е употребата на сила од страна на силите на Обединетите нации (ОН) во мировните операции, во ситуации кога крајна цел е намалување на интензитетот или прекинување на вооружен конфликт. Таквите мисии вообичаено се наречени „наметнување мир“ (peace-enforcement)

момент од peace-keeping во peace-enforcement, или постои „црвена линија“ преку која мировниците не смеат да поминуваат?

За време на ерата на „Студената војна“, и покрај тоа што мировните сили на ОН биле ангажирани во повеќе внатрешно-државни конфликти, единствено употребата на сила од страна на мировниците во мисијата ONUC (1960-64г.) во Конго предизвикала значителна дебата. После тој период, комплексноста на мисиите предизвикале многу повеќе јавни расправи. Отворено се дискутирало и за категоризација на различни типови мисии во однос на степенот на сила

која се користела.

Определување мандат за употреба на сила

Употребата на сила од страна на мировниците е материја која се уредува во рамките на мандатот определен од Советот за безбедност (СБ) на ОН, за извршување на мировната операција. Подготвувањето и составувањето вакви мандати е исклучителен и интензивен политички процес. При вообичаеното „политичко пазарење“ и водење сметка за сопствените интереси, при одредувањето на текстот на мандатот на мировниците во одредена мировна операција, не секоја држава-членка на

СБ покажува целосна согласност со содржината на мандатот, токму заради нивното инволвирање во одреден конфликт или учеството во одредени елементи на мандатот - хуманитарна помош, одржување на избори и, со самото тоа и учество со финансиски средства. Иако во мандатите на СБ за мировни мисии ретко се спомнуваат конкретни поглавја од Повелбата на ОН според кои земјите-членки се овластени за операцијата, најчесто се споменува дека:

1. Овластувањето за спроведување операција произлегува од поглавјето VI кое се однесува на мирољубиво решавање на споровите и одлуките на СБ се сметаат за препорачани (не извршни). Оттука, мировната операција се спроведува единствено со согласност на страните во конфликтот. Во однос на овластувањето за употреба на сила, се смета дека тоа е дозволено само во самоодбрана, бидејќи сила повеќе од ова може да се користи единствено со согласност на страните во конфликтот а, бидејќи за страните во конфликтот тоа би значило употреба на сила против самите себе, да се добие таква согласност е многу малку веројатно. Заедно со непристрасноста и согласноста на страните во конфликтот, правото на самоодбрана може да се смета за клучен критериум кое ја прави разликата помеѓу оперциите реасе-keeping и реасе-enforcement.

2. Употребата на воена сила за постигнување одредени цели произлегува од поглавјето VII од Повелбата на ОН - Активности во однос на заканите за мирот, нарушување на мирот и акти на агресија. Согласно ова, СБ донесува одлуки кои се извршни, вклучително и наметнување економски санкции и преземање воени активности. Според тоа, таквата мисија може да содржи овластување за употреба на сила, не само за самоодбрана, туку и за извршување на мисијата. Ваквото интерпретирање било потврдено и од страна на Меѓународниот суд на правдата (Court of Justice) во 1962г. кога пресудил дека „иако ООН имаат капацитет за воспоставување команда над воените сили и нивно наменско ангажирање, можат да продолжат со „повоинствен“ ангажман единствено со овластување од СБ, постапувајќи по поглавјето VII.“

И покрај тоа, резолуциите на СБ кои предвидуваат употреба на сила, никогаш не го споменуваат тоа конкретно. Вообичаено, тие овластуваат мировници за да ги користат „сите неопходни средства“ за да го исполнат својот мандат. Така, тие однапред се воздржуваат точно да го определат соодветното ниво на сила што може да се користи. Во вакви

операции може да бидат вклучени, доколку е ефективно, и регионални организации и агенции за таква намена, под надлежност на СБ.

Линија на командување

Совет за безбедност на ОН – Линијата на командување со воените сили ставени на располагање на ОН од страна на земјите-членки, во мировните операции на ОН започнува од СБ на ОН. Предвидено е формирање на Комитет за воен персонал (Military Staff Committee), составен од началниците на штабовите на петте постојани членови на СБ, со цел да му помагаат на СБ при распоредување и

менаџирање со вакви воени сили. За реасе-enforcement операции, за кои е потребна обемна употреба на сила за извршување на својата мисија, СБ прави „договор“ за командување и контрола врз операцијата со земја-членка на ОН или со „коалиција на добра волја“. (Во операцијата Пустинска бура (Desert Storm) против Ирак во 1991 година, коалициските сили предводени од САД биле овластени од СБ да ја спроведат операцијата, но таа не беше под знамето на ОН.) Генерален секретар на ОН – Иако од ГС на ОН се бараат само политички насоки во тек на мировните операции, во одредени ситуации тој и активно

Правилата за употреба на сила се нарекуваат правила на ангажирање (Rules of Engagement – ROE), и истите се пропишуваат во писмена форма. ROE се дефинирани како „директиви кои ги определуваат околностите и ограничувањата под кои воените сили можат да започнат вооружена борба против непријателот“

се вклучува во донесувањето одлуки, особено кога е во прашање користењето сила. Во колкава мерка ГС се вклучува, во голема мерка зависи од неговите ставови. Тој може да биде интервенционист или со спротивни ставови.

Специјален претставник на ГС и командант на силите – За секоја операција, ГС назначува свој Специјален претставник-СП (Шеф на мисијата) и командант на силите кој командува со воената компонента. На обете функции може да биде поставена личност до крајот на мисијата, иако униформираниот дел настојува тие да бидат менувани почесто. СП и командантот на силите пружаат совети во врска со нивната мисија во ланецот на командување сè до ГС, иако ним им се дава висок степен на самостојност при воспоставување, менаџирање и командување со операцијата. Ваквата нивна автономија е и предност и маана, допуштајќи и на мисијата одреден степен на флексибилност кога тоа е потребно. Секретаријат на ОН – Донесувањето одлуки за употреба на сила не било секогаш во согласност со формалната командна структура. Честопати, СП или командантот на силите кореспондира директно со службените лица во Секретаријатот на ОН за прашања поврзани со употреба на сила, за кои не се смета дека бараат лична вклученост на ГС.

Национални контингенти – На крајот на ланецот на командување во мировните операции на ОН се националните контингенти и нивните команданти. Иако се очекува контингентите да одржуваат редовен контакт со сопствените национални воени власти, не токму секоја наредба од ОН се консултира со националните власти. Колку е поголема вистинската или потенцијалната употреба на сила во мисијата, толку е поголема тенденцијата да се бараат инструкции од дома.

Одговорности

Во рамките на политичките преговори со земјата во која се планира мировна операција, одговорноста за безбедноста и заштитата на мировниците, како и на имотот на ОН е на владата домаќин, доколку истата има капацитети да ја извршува оваа функција на своја територија. Пред СБ на ОН, одговорноста за преземените мерки за безбедноста на персоналот во мисијата е на Специјалниот претставник на ОН. Прашањето за безбедност на персоналот во мисијата во голема мерка е специфично за секоја ситуација поединечно, за што се применуваат одредени стандарди - Minimum Operating Security Standards (MOSS), наменети за секоја мисија поединечно.

Подетални упатства за употреба на сила обично се содржани во стандардните оперативни процедури (СОП), што им се наложени на силите на ОН од страна на командантот на силите

Примената на стандардите се следи од страна на Советникот за безбедносни прашања (CSA) и Специјалниот претставник на ОН, и истите се задолжителни и за меѓународните претставници и за националниот персонал. За подобра координација на униформираниот персонал од мировната мисија, челниците на воената и на полициската компонента соработуваат со Советникот за безбедносни прашања.

Процедури

Во одредени ситуации, кога земјата-домаќин нема капацитети да обезбеди услови за влез на „сините шлемови“ на нејзина територија, самото присуство на сила наидува на отпор на теренот и се настојува тоа да се елиминира. Со тоа, во рамките на мировниот

процес, на страните во конфликтот кои го оспоруваат присуството на мировници и не соработуваат со нив на агендата за воспоставување сигурност и безбедност, решенијата им се наметнуваат со сила. Ваквите случаи и формално биле разгледани во рамките на СБ на ОН во 1990-тите. Резултат на тој процес бил Извештајот на тогашниот Генерален секретар на ОН Boutros Boutros-Ghali, наречен Агенда за мир. Во него тој ја нагласува неопходноста за разграничување на операциите peace-keeping и peace-enforcement, и предложил создавање „единици за наметнување на мирот“ (peace enforcement units), кои би биле распоредени во посебни околности. Подоцнежните искуства од теренот, особено во Африка, го оправдало присуството на такви сили на теренот.

Резолуциите на СБ со кои се регулираат мировните операции не го споменуваат специфичниот вид на операција и не пропишуваат пошироки упатства за употреба на сила во одредени ситуации. Наместо тоа, насоките обично се содржани во извештајот на ГС на ОН со негов предлог за состав на сили потребни за извршување на задачите, одобрен од СБ на ОН. Упатствата за употреба на сила засновани врз концепти содржани во предлогот на ГС на ОН, можат да бидат повторени во Договорот за статусот на силите (Status of Forces Agreement-SOFA) или Договорот за статус на мисијата (Status of Mission Agreement-SOMA) помеѓу ОН и земјата-домаќин на мировната операција. Меѓутоа, честопати, секоја препорака која може да се пропише за употреба на сила е исклучително општа. При самите почетоци, во Конго во 1960-тите, кога била користена сила, SOFA едноставно предвидувала дека: „ООН нема да прибегнат кон употреба на сила, освен како последно средство и истата подлежи на ограничувањата наметнати со мандатот на мисијата и со резолуциите на СБ на ОН“.

Подетални упатства за употреба на сила обично се содржани во стандардните оперативни процедури (СОП) наложени на силите на ОН од страна на командантот на силите. СОП дефинираат што се подразбира под сила и принципи што ја регулираат нејзината употреба. Тие имаат за цел да ги објаснат детално околностите во кои може да се користи сила и да го утврди нивото на одговорност за донесување на одлука за нејзина употреба. СОП треба да содржат и инструкции за начинот на употреба на оружјето (употреба на предупредувачки истрели, контрола на огнот, забрани за употреба на автоматско оружје и експлозивни и активности кои треба да бидат преземени по пукањето). Наредбите и директивите во мировните операции скоро секогаш вклучуваат предупредувања до контингентите и локалните команданти за да бидат искористени сите мирољубиви средства, вклучувајќи ги и преговорите и посредувањето.

Правилата за употреба на сила, како што е формулирано од командантот на контингентот, се нарекуваат правила на ангажирање (Rules of Engagement - ROE) и истите се пропишуваат во писмена форма. ROE се дефинирани како „директиви кои ги определуваат околностите и ограничувањата под кои воените сили можат да започнат вооружена борба против непријателот“. Поедноставените верзии на ROE можат да бидат издадени на поединци за секојдневна

употреба, обично во форма на лесно достапна картичка, тнр. наредби за отворање оган (Orders For Opening Fire - OFOF). Инструкции кои се однесуваат на употреба на сила во специфични ситуации, исто така, по потреба може да ги издаде и командантот на контингентот.

Употребата на воени сили и наметнување мир

Сè поголемата употреба на воените сили за наметнување на мир, претставува посебен предизвик. Во раните фази на реасе-enforcement операции, како што е втората мисија во Сомалија (UNOSOM II), се тврдело дека наметнувањето мир било воена активност која, иако била насилна по природа, не била еднаква на војна, па дури и дека може да се разгледува непристрасно, за да се обезбеди исполнување на мандатот на ОН, без да се наведе противникот. Проблемот со ангажирање воени сили заради наметнување мир не

се однесувал само на прашањата околу суверенитетот, туку што поттикнувал уверување дека постои воено решение за длабоки политички проблеми, кои дополнително можат да ја влошат ситуацијата на теренот, под притисок за брзи стратегии за излез. Заради тоа, било предупредувано дека верувањето во силна врска помеѓу употребата на воена сила и долгорочните политички ефекти што треба да ги оствари оваа акција, не кореспондираат. Воените и политичките последици од употребата на сила неизбежно би го елиминирале наметнувањето мир како неутрален процес. Brian Urquhart, поранешен генерален потсекретар на ОН за Посебни политики истакнува: „Вистинската моќ на мировните сили не лежи во нејзиниот капацитет да употреби сила, туку токму во тоа да не користи сила, и со тоа да остане над конфликтот и да ја зачува својата единствена позиција и престиж“.

M.C.

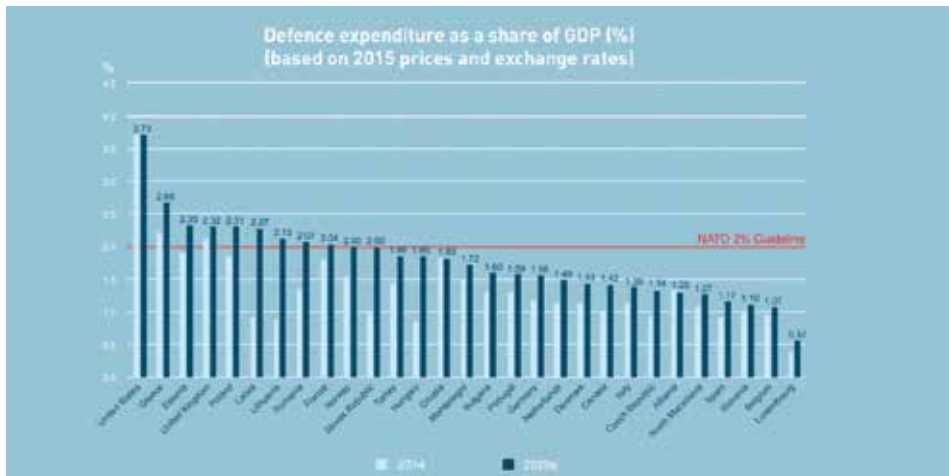
Импликациите на КОВИД-19 врз трошоците во одбраната

Според Столтенберг „сојузниците мора да останат посветени на повеќе инвестиции во безбедноста. Исто така, треба да запомниме дека инвестирајќи повеќе во нашата безбедност и вооружени сили, обезбедуваме поголема отпорност за нашите држави во справувањето со непредвидени настани, кризи и природни катастрофи, како што е сега случајот со КОВИД-19“ (Aitoro, 2020). Меѓутоа, како што кризата се продлабочуваше и стана јасно дека нема брзо да се реши, НАТО експертите и самиот генерален секретар Столтенберг предупредија дека секое нерационално намалување на трошоците во одбраната ќе има далекусежни последици врз безбедноста како за членките така и за Алијансата и дека тоа ќе ја намали нивната отпорност и ќе ја зголеми ранливоста на Сојузниците од надворешните загрозувања. Досегашните искуства говорат дека намалувањето на трошоците во одбраната најмногу се одразува врз развојот на одбранбените способности, односно на одлагање на реализација на проектите за опремување на вооружените сили. Политиката на Алијансата во овој домен е принципиелно утврдена со препораките од Самитот во Велс од 2014 година за долгорочно и стабилно финансирање и достигнување на ниво од 2% од БДП за трошоци во

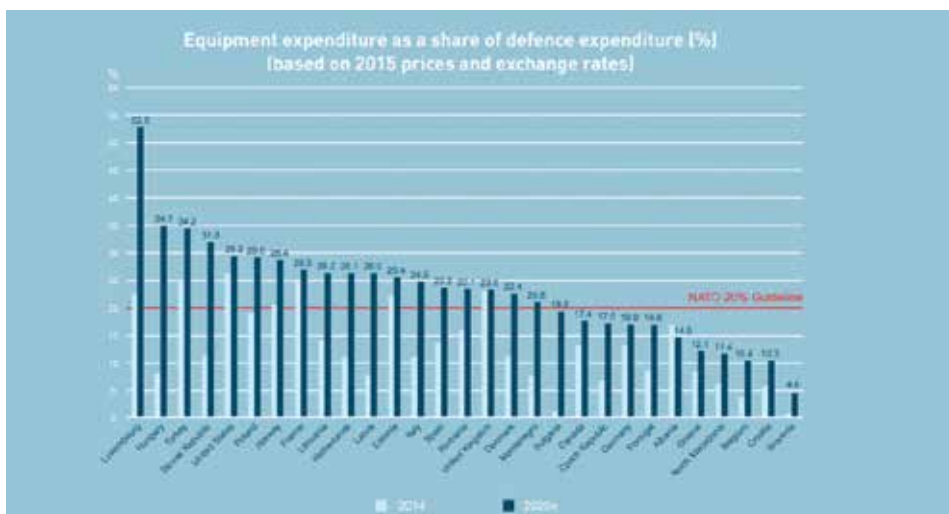
Во пресрет на пандемијата со КОВИД-19 во март 2020 година, генералниот секретар на НАТО, Јенс Столтенберг, беше мошне резервиран во однос на импликациите кои се очекува да ги има КОВИД-19 врз економиите, врз проектираниот раст на БДП и трошоците за одбрана на земјите членки на Алијансата. Тој истакна дека „кризата со корона вирусот на краток рок ќе има сериозни последици не само врз економиите на земјите членки на НАТО, туку и врз нивните буџети“

одбраната до 2024 година, од кои најмалку 20% ќе бидат наменети за набавка на нова опрема, вклучително и истражувањето и развојот на нови способности. Ваквата политика на Алијансата во предвечерјето на Самитот на НАТО во 2021 може да претрпи и одредени корекции во правец на зголемување на постојните тековни трошоци. Во октомври 2020 година, во своето обраќање на „GLOBSEC 2020 Bratislava Forum“, Столтенберг ќе истакне: „... Додека приоритизирањето на одбраната во средина на здравствена криза не е лесна работа, ние треба да останеме на нашата утврдена политика и правец. Зашто, затоа што законите и предизвиците кои првично нè натераа да се договориме да потрошиме повеќе за нашата колективна безбедност не исчезнаа. Затоа

што пандемијата ја покажа виталната улога која ја имаат вооружените сили во поддршка на цивилните напори. И затоа што ние треба да го одржуваме чекорот на технолошки напредок во ера на постојан натпревар. И покрај падот на економскиот раст и заканата од ширењето на пандемијата, забележан е последователен раст на трошоците во одбраната во последните шест години во согласност со препораките од Самитот во Велс од 2014 година. Споредбено со 2019 година, 2020 година ја означува шесттата година по ред во која е забележан раст од 3,9% на реалните трошоци во одбраната кај европските сојузници и Канада. Во 2020 година единаесет (11) членки на НАТО го достигнаа нивото од најмалку 2% од БДП на инвестиции за трошоци за одбрана за разлика од трите (3) членки во 2014

Извор: The Secretary General's Annual Report 2020, 2021, стр.52.

Извор: The Secretary General's Annual Report 2020, 2021, стр.52

Пандемијата ја направи безбедносната околина многу понепредвидлива. Потребата на сојузниците да инвестираат во безбедноста на државите и во своите граѓани стана поважна од кога било порано. И наспроти очекувањата дека инвестициите во одбраната ќе се намалат, деветнаесет (19) членки на НАТО потрошија многу повеќе средства за опремување во 2020 година отколку во 2019 година. Осумнаесет членки (18) го достигнаа нивото од најмалку 20% алокација на средства за набавка на нова главна опрема, вклучително и истражување и развој, споредбено со 2014 година (The Secretary General's Annual Report 2020, 2021, стр.50). Со континуитетот во инвестирањето во трошоците за одбрана, сојузниците не потрошија само повеќе, туку и испорачаа повеќе во развојот на нивните одбранбени и воени способности кои му се потребни на НАТО. „Тие инвестираа во унапредувањето на готовноста, одржливоста и интероперативноста на нивните вооружени сили во согласност со Целите на способности кои треба да осигураат дека НАТО ги има способностите и силите кои му се потребни (The Secretary General's Annual Report 2020, 2021, стр.50)“.

Влијанието на КОВИД-19 врз трошоците во одбраната на Северна Македонија

Две години пред приемот во НАТО, Република Северна Македонија конечно се врати на патот на стабилно финансирање. Иако првите години беа повеќе стабилизациони отколку со значајен буџетски раст во одбраната се утврдија чекорите за исполнување на заложбите што Алијансата ги утврди на самитот во Велс 2014 година. Во март 2020 година Република Северна Македонија стана полноправна членка на Алијансата и имаше обврска да ги имплементира политиките и препораките на НАТО во сите области на планирање вклучително и оние кои се поврзани со споделувањето на товарот во финансирањето и разумниот предизвик во развојот на способностите (Burden Sharing and Reasonable Challenge). Во 2020 година трошоците во одбраната во Северна Македонија беа проектирани и одобрени на ниво од 1,37% од БДП или US\$138 милиони. Од овие средства 18,23% или во реални средства US\$ 33,6 милиони беа алоцирани за набавка на нова опрема, односно за развој на одбранбените способности на Армијата. Според податоците добиени

од Министерството за одбрана преку слободен пристап до информации од јавен карактер, може да се види дека поради КОВИД 19 во мај и во септември вкупните трошоци во одбраната за 2020 година беа редуцирани за US\$ 29 милиони и се сведоа на 1,27% од БДП. Со двата ребаланси на буџетот значителни корекции претрпеа и трошоците во одбраната посебно во делот на неесенцијалните расходи и опремувањето и модернизацијата. Така првично предвидените средства за опремување во висина од 18,23% беа редуцирани на 11,44% или во реални средства тие се намалија за близу половина, односно за US\$ 15,8 милиони и се сведоа на US\$17,8 милиони (Министерство за одбрана, 2020a). Ваквото намалување на средствата за опремување и модернизација се одрази на динамиката на реализација на проектите за опремување и модернизација на Армијата дадени во Долгорочниот план за развој на одбранбените способности 2019-2028 година (ДПРОС 2019-2028 година). И покрај намалувањата, значајно е да се одбележи дека се одржа континуитет во финансирањето на тековните проекти за опремување и модернизација на Армијата. За волја на вистината, намалувањата не се должеа само на влијанијата на пандемијата врз трошоците во одбраната, туку и заради контракцијата на економиите и неможноста навремено да се испорача воената опрема и вооружување од страна на производителите. Охрабрувачки е податокот што усвоениот буџет за трошоците во одбраната за 2021 година изнесува 1,57% од БДП или, во реални средства, изнесува US\$200 милиони, од кои 25,69% или US\$51 милиони се планирани за набавка на нова опрема. Според министерката за одбрана Шекеринска, „со буџетот за 2021 година ќе го продолжиме процесот на опремување и модернизација на Армијата, за што се обезбедени 38 проценти повеќе средства отколку во буџетот за 2020 година. Навистина инвестираме во следна генерација опрема, следна генерација вооружување, обезбедување на техника, обезбедување на соодветна опрема којашто ќе доликува на земја членка на НАТО. Кризната состојба со КОВИД-19 во која се наоѓаме најдобро покажува дека инвестирањето во Армијата е инвестиција во безбедноста на сите граѓани. Во овие три години, растот на буџетот за одбраната ни овозможи да добиеме мотивирана, подобро обучена и подобро опремена Армија“. Трета година по ред како е забележан континуиран и стабилен раст на трошоците во одбраната со просечно годишно ниво од 0,2 процентни поени од БДП. Доколку се продолжи и во наредните години со ова темпо да се инвестира во одбраната, до 2024 година, а може и порано, нашата држава ќе го

достигне нивото од најмалку 2% од БДП инвестирање во трошоци во одбраната во согласност со принципите од Самитот во Велс од 2014 година.

КОВИД-19 и импликациите врз развојот на одбранбените способности на Армијата

Проектите за опремување и модернизација на Армијата се поделени во две групи на приоритети. Првата група ги опфаќа оние кои се наменети за потребите на декларираниите сили за НАТО активности од доменот на колективната одбрана, односно за Лесната пешадиска баталјонска група (ЛПБГ) и другите единици, а втората група ги опфаќа останатите единици на Армијата. Според проектите презентирани во Планот за опремување и модернизација, кој е составен дел на ДПРОС 2019–2028, преку повеќегодишни договори планирано е да се изврши набавка на нови оклопни возила, неборбени возила, логистичка опрема за декларираниите единици, информатичка опрема и опрема за сајбер-безбедност, опрема за пешадија и артилериски средства. За оваа намена е предвидено државата да потроши за планираниот период 699 милиони евра (ДПРОС 2019–2028, 2019). Дека планот е реален и остварлив во согласност со нивото на амбициите, потврдуваат неколку соопшенија за јавноста кои се поставени на официјалната веб-страница на Министерството за одбрана, а се однесуваат на набавката на нова опрема за потребите на Армијата во изминатите години. Во 2020 година, во делот на опремувањето, Армијата доби три нови дополнителни инженериски машини и во тек е набавката на лесни оклопни возила за Лесната пешадиска борбена група која е НАТО декларирани единица. Исто така, во 2020 година потпишан е договор со Чешката Република за донација на АБХО-опрема за потребите на Армијата во вредност од 190.000 евра. Во март 2021 година преку донација од страна на САД започна реализацијата и на проектот за конверзија на личното вооружување со пушки со калибар од 5.56 мм. Во првата фаза од страна на САД донирани се 1269 автоматски пушки „М-4“ за Армијата кои целосно се наменети за потребите на Лесната пешадиска баталјонска група. Овој проект се очекува во потполност да заврши во 2022 година, а опфаќа и друга дополнителна воена опрема и опрема за заштита на војниците. Во април 2021 година од страна Република Турција е дониран влечен воз наменет за транспорт на оклопни возила и тешка механизација. Во контекст на набавката на нова опрема за потребите на Армијата, во согласност со ДПРОС 2019–2028 година, предвидена е набавка на вкупно 249 лесни оклопни возила на тркала (ЛОВ) во вкупна вредност од 249 милиони евра во два

периоди, и тоа 151 во периодот 2019–2024 година и 98 во периодот 2025–2028 година. Според Министерството за одбрана, Владата на Република Северна Македонија ќе инвестира 210 милиони американски долари во веќе започнатиот повеќегодишен проект (2019–2024) за набавка на 151 лесно оклопно возило (ЛОВ) како главен проект во ДПРОС 2019–2028 за модернизација и опремување на Армијата, проект кој е токму насочен кон опремување на ЛПБГ. Проектот се реализира како повеќегодишен проект во соработка со Владата на САД користејќи ја програмата Foreign Military Sales (FMS), при што се користат и американските фондови - European Recapitalization Incentive Program (ERIP - каде на нашата држава за фискалната 2017 година и се одобрени US\$30 милиони исклучиво за набавка на ЛОВ), CRIF и Програмата 333 (Section 333 Authority to Build Capacity – Defence Security Cooperation Agency) со што учеството на Владата на САД ќе изнесува околу 20–25% од вкупната сума. Испораката на возилата се очекува да отпочне од 2022 година“ (Министерство за одбрана, 2021a). И покрај позитивниот тренд во набавката на нова опрема, како резултат на намалувањето на трошоците во одбраната во 2020 година, посебно на оние наменети за опремување на Армијата, може да се забележи дека дел од проектите кои требало да започнат во 2019, 2020 и 2021 година и кои се планирани со Планот за опремување и модернизација кој е составен дел на ДПРОС 2019–2028 година се одложени. Тоа упати јасен сигнал дека долгорочно ваквиот тренд на одложување на реализација на проектите за опремување сериозно ќе влијае на понатамошниот развој на одбранбените способности на државата, а може да ја наруши и готовноста на Армијата. Одложувањето на почетокот на реализација ги опфати проектите кои се поврзани со набавка на 44 неборбени моторни возила во вредност од 4,3 милиони евра, специјална опрема и возила за специјалните сили во вредност од 18,4 милиони евра, опрема

за Воената полиција во вредност од 14,5 милиони евра, 18 артилериски орудија 105 мм во вредност од 6,4 милиони евра, ПВО-батерија со многу мал дострел во вредност од 20 милиони евра и други проекти во согласност со ДПРОС 2019–2028.

Дополнителен предизвик за реализација на планираните проекти за опремување на Армијата во 2020 година претставуваше и нејзиниот ангажман во поддршка на другите државни институции и на граѓаните во справувањето со пандемијата. Имено, од почетокот на пандемијата Армијата беше повикана да им даде поддршка на силите на МВР, на Министерството за здравство и на Локалната самоуправа во борбата против КОВИД-19. Ангажманот на Армијата беше за цело време на траењето на вонредната состојба од 13 март до 13 јуни, како и за време на кризната состојба од 20 ноември до 10 декември. За целиот период на агажирање на Армијата во поддршка на цивилните власти и граѓаните во текот на 2020 година вкупно беа потрошени 40,5 милиони денари или US\$ 797.000. Дополнително, во рамки на ангажманот на Армијата во поддршка на силите на МВР во справувањето со мигрантската криза на јужната граница во текот на 2020 година се потрошени 20,4 милиони денари или 399.000 долари (Министерство за одбрана, 2021c). Свкупно, за ангажманот на Армијата во поддршка на цивилните власти и на граѓаните во 2020 година од страна на буџетот на Министерството за одбрана биле потрошени 60,9 милиони денари или 196.000 долари. Станува збор за солидна сума која изнесува близу 1% од буџетот за одбрана за 2020 година или 6,7% од средствата потрошени за опремување и модернизација на Армијата во 2020 година. Доколку трошоците кои Армијата ги направи за време на вонредната и кризна состојба во 2020 година би биле рефундирани, тогаш овие средства би можеле да се искористат за реализација на некој од планираните проекти за опремување и модернизација.

д-р Игор Ѓорески

Спомен-куќата на Кузман Јосифоски-Питу – сведок на историјата

Под Марковите кули во Прилеп се наоѓа Спомен-куќата на Кузман Јосифоски-Питу, исклучителен интелектуалец и револуционер, цврсто втемелен во конституирањето на македонската држава. Спомен-куќата претставува значаен споменик на културата од поновата историја

Заради големите заслуги што ги имал народниот херој Кузман Јосифоски-Питу, во негова чест повеќе институции го носат неговото име, поставени се бројни спомен-обележја, спомен-бисти, не само во Прилеп, туку и низ државата, како и во касарната во Тетово, а спомен-плоча има и на Правниот факултет во Белград. На само десетина минути од центарот на Прилеп се наоѓа спомен-куќата на Кузман Јосифоски-Питу. Пред дрвената порта ќе ве пречека љубезниот домаќин, советникот кустос, историчарот Рубинчо Белчески. Уште во дворот, широк, поплочен, заграден со авлии, ќе се ракувате со историјата. Тука често се одржуваат историски часови. Ќе дознаете дека објектот има извонредно значење за НОБ, бидејќи тука било родено семејството, освен Кузман, брат му Аспарух, сестрите Мара и Стефанка, кои биле првоборци, задоено во револуционерниот дух. Куќата била ставена под заштита на државата во 1971 г., кога била прогласена за споменик на културата. Во 1977 г. била целосно реконструирана и го добила автентичниот лик, а минатата година биле извршени дополнителни реконструкции. Разгледот на Музејот започнува од дрвениот отворен чардак, од каде се влегува во три простории уредени за постојната музејска, историска и етнографска поставка, преку која е прикажано дејството и револуционерната дејност на Кузман. Со восхит се проникнува во експонатите сместени во спомен-куќата и секој посетител се движи по макотрпните, а воедно

највеличествените страници на нашата современа историја во кои се вградени револуционерното дело и мисла на Кузман Јосифоски-Питу. Автор на поставката е Коце Солунски. Во првата просторија десно, која била спална соба, се прикажува животот на семејството Јосифоски. Тука ќе го видите железниот кревет на којшто спиеел Кузман, портрет од Максим Горки, табло со фотографии, масичка и стол, каде се изложени семејните фотографии. Во втората соба, која била кујна, изложени се кујнски предмети што се употребувале во тој период: котле, бакарни тепсии, саанови, ѓумови, бакарни тави. Во најголемата просторија е постојаната историска поставка, со личните предмети на Кузман. На паноа, во витрини, се изложени документи, фотографии, писма, книги и други експонати поврзани со животниот и револуционерниот пат на Кузман. На средината има витрина во која е Указот за прогласување на Кузман Јосифоски-Питу за народен херој. Тој е прогласен во првите седуммина херои, потоа легитимацијата за носител на орденот „Народен херој“, еден дел од литературата што ја читал, како и изданија посветени на неговиот животен и револуционерен пат. Тука е и неговиот апарат „кодак“, неговата шаховска табла со метални фигури, а на ѕидовите се и дел од Кузмановите обемни преписки од времето на НОБ, како и портретот на Кузман изработен од прилепскиот уметник Кирил Гегоски во 1977 г. (масло на платно). На мусандрата, како експонати се поставени алиштата што ги носела мајката на Кузман.

Нов експонат во спомен-куќата на

Кузман Јосифоски - Питу

Нов експонат во спомен-куќата на Кузман Јосифоски - Питу Прилепскиот уметник Методи Исков изработи портрет со ликот на народниот херој кој е поставен во спомен куќата на Кузман Јосифоски Питу. Исков вели дека како уметник му претставувало задоволство да изработи портретот со големина 50 на 70 см со ликот на народниот

херој Кузман Јосифоски-Питу. „За изработката на портретот за спомен-куќата користев комбинирана техника од повеќе материјали, при што

експериментирав. Се надевам дека успеав да го доловам ликот на малку поинаков начин од вообичаениот, класичен начин. Се концентрирав повеќе на линеарноста и на одредени парцијални плошни делови кои дополнително даваат свој израз во ликот. Предишникот беше голем бидејќи требаше да се долови временскиот период на неговиот живот и сегашноста, односно современиот живот кој го имаме денес. Па затоа мислам дека современиот приказ на портретот го доловува тоа и секој посетител во спомен куќата ќе го забележи“ – вели уметникот Методи Исков.

Каролина Мицевска
Зоран Василески

Поддршка на локалната самоуправа

Во текот на изминатиот период тимот за цивилно-воена соработка при ГШ на Армијата под водство на потполковник Ерол Мемиш и тимот претставници од цивилно-воена соработка од Канцеларијата за поддршка на одбраната при САД, ја посетиле општина Штип, поточно се сретнаа со претставниците на Противпожарната единица (ППЕ) од градот. Последниците и размерите на ланските пожари, како и начинот на справување со истите отворија низа прашања во однос на поддршката и соработката со локалната самоуправа. При посетата на противпожарната единица, имавме ексклузивна можност да ја видиме опремата со која располага истата, како и да се запознаеме одблизу со начинот на работа и можноста за идни заеднички напори кои би оделе во прилог на поголема ефикасност на истата. Засега стана збор за напори за донација на специјални комплекти за ППЗ како и спецификација за воочените потреби. На 17.2.2022 година, претставник од Ј-9/ГШ на Армијата, наредник Марија Пеликон, и претставник од Одделението за цивилно-воена соработка од ВП 7925 Петровец, капетан Игор Ѓорѓиевски, во соработка со тимот

претставници за ЦВС од Канцеларијата за поддршка на одбраната при САД, реализираа средба со градоначалникот на општина Гевгелија, господин Андон Сарамандов. Целта на посетата беше продолжување на започнатите проекти за поддршка на локалната самоуправа, како и продолжување на цивилно-воената соработка со локалните авторитети. За време на неколкучасовната посета на општината, нашите претставници, како и колегите од тимот за ЦВС при САД, одблизу се запознаа со работата на општина Гевгелија, со моментната состојба, со потребите кои се провлекуваат низ годините наназад, како и со проектите кои се од заеднички интерес. За време на посетата нашиот тим имаше прилика да ја посети и Територијалната противпожарна

единица ТППЕ-Гевгелија, и во разговор со командирот да се спознаеме со работата секојдневните предизвици со кои се соочува истата. Од посетата можеше да се заклучи дека има полиња на интерес на кои може да се работи и да се влијае, со цел да се подобри ефикасноста и ефективността, и дека ќе продолжиме со активна поддршка на локалната самоуправа во рамките на можностите и капацитетите со кои располага Армијата. На 20.2.2022 година се реализираше посета на Кичево, поточно две локални општини, с.Подвис и с.Брждани во руралните средини. Како претставник од Ј-9/ГШ на Армијата беше потполковник Ерол Мемиш и тимот за ЦВС при Соединетите Американски Држави и нејзината екселенција, амбасадорката на САД во Македонија, г-ѓа Кејт Мари Брнс. Целта на оваа посета беше свечено отворање и употреба на два контејнера адаптирани во училиници и нивно пуштање во употреба за децата од руралните средини од гореспоменатите општини. Со ова уште еднаш се потврдува значењето на Армијата во поддршка на локалната самоуправа, но и во служба на своите граѓани.

ЕМ/МП

Стратегија за вештачка интелигенција на Вооружените сили на Израел

Израел усвои нова стратегија за вклучување и употреба на вештачка интелигенција во своите вооружени сили. Новата стратегија беше промовирана во рамките на тридневниот настан „AI Week 2022“ во Интердисциплинарниот сајбер-истражувачки центар Блаватник и Тел Авив центарот за вештачка интелигенција и податоци на Универзитетот во Тел Авив. Настанот вклучуваше сесија за презентација на новата стратегија за вештачка интелигенција на Израелските одбранбени сили. Висок претставник на Израелските одбранбени сили (ИОС), истакна дека вооружените сили на Израел ќе бидат подложени на дигитална трансформација во сите свои гранки и команди. Ова ќе биде прв пат ИОС да имаат разновиден и мултикоманден план за користење на вештачката интелигенција. За Израелските одбранбени сили оваа стратегија дава нови можности во однос на употребата на новите технологии и вештачката интелигенција со цел поголема ефективност во идните конфликти, што подразбира обработка на податоци генерирани од различни сензори и нивно трансформирање во

разбирливи информации со цел нивна соодветна употреба. Новата стратегија им овозможува на ИОС да бидат поефикасни, побрзи и подобри. „Се бориме во многу аргени со нови закани и предизвици и оваа стратегија ни овозможува поголема флексибилност“, рече официјалниот претставник. Извештаите покажуваат дека вештачката интелигенција одиграла клучна улога во израелскиот конфликт со Хамас во Газа во мај 2021 година. Стратегијата ќе се спроведе преку новиот централизиран Оддел за вештачката интелигенција кој беше формиран како дел од целокупната дигитална трансформација на Израелските одбранбени сили, со поддршка на израелскиот шеф на генералштабот Авив

Кочави во текот на изминатите неколку години. Дигиталната трансформација е во фокусот на повеќегодишниот план Momentum на Израел, кој беше објавен во 2020 година, и вклучува имплементација на информациските технологии во единиците на фронтите, како и развој на нови единици како што е мултидимензионалната единица. Целта на Израелските одбранбени сили не е само да има системи кои користат вештачка интелигенција, туку таа да биде систематски инкорпорирана во вооружените сили. Стратегијата овозможува повеќе сценарија кои вклучуваат користење на сензори од различни платформи за собирање податоци за потенцијалните закани и испраќање на тие информации до системите кои можат да одговорат. Податоците собрани од воздух, од земја или од море, можат да бидат обединети со помош на вештачката интелигенција, создавајќи заедничка оперативна слика за вооружените сили. Една од најважните придобивки од употребата на вештачката интелигенција на боиштата е да се избегне секаков вид колатерална штета.

м-р Зорица Стојкова

Борба против дезинформациите

Кои способности и капацитети треба да ги развиеме за да се справиме со дезинформациите?

Првиот чекор е проверка на изворот на информацијата, дали станува збор за етаблиран медиум или за интернет портал и дали се почитуваат основите правила на етичкото новинарство со минимум три извори за потврда на информациите. Особено важно е да се проверат изворите на социјалните мрежи од каде корисниците ги црпат информациите. Кај порталите погледнете го и импресумот и интернет страницата (url). Краткото истражување на темата е вториот чекор. Не создавајте мислење базирано само на еден извор. Ако не можете да најдете етаблиран извор кој ја потврдува информацијата, најверојатно станува збор за лажна вест. Проверете го и тонот на кој е пренесена информацијата. Вестите и информациите со силен емотивен набој се шират побрзо и поефикасно. Третиот чекор се однесува на себеанализата. Пред да пренесете одредена информација, особено на социјалните мрежи, треба да се запрашате зошто го правам ова, кои се моите лични ставови и убедувања на оваа тема, дали постои одредена пристрасност кај мене во однос на темата. На овие информации треба да им се пристапи со најголема внимателност. Користењето на неколку индикатори и алатки ќе ви овозможи брзо да детектирате можна лажна вест. Тоа е четвртиот чекор. При првиот пристап до информација проверете ги датумот и часот на објава. Направете кратко пребарување за веродостојноста на користените цитати преку едноставно Google-пребарување. Постојат и неколку основни алатки за проверка на фотографии. Со едноставно пребарување на „Google Images“, можете да видите дали фотографијата е нова или е претходно користена. Видеата можат да се проверат на едноставен начин –

За справувањето со дезинформациите потребно е да се погледне од два аспекти: развој на индивидуални способности и развој на институционални капацитети. Во контекст на индивидуалните способности постојат неколку основни чекори за да може да детектира фактички неточна информација и да не се биде дел од синџирот на пренесување на лажни информации

креирајте т.н. „thumbnails“ од одредено видео на некоја од веб-страниците за таа намена и проверете ги сликите на Google Images.

Кога станува збор за детекција и справување со дезинформации на ниво на институција, потребно е да се развие сеопфатен систем кој овозможува работа на повеќе полиња. Системот треба да опфати три групи капацитети: превентивни, проактивни и реактивни. Превенцијата е основата која ќе овозможи справување со дезинформации од повеќе точки и актери. Тоа подразбира развој на медиумска писменост која овозможува обединет фронт со сите стејкхолдери во државата против пробивот на дезинформациите во информативната средина. Во контекст на одбраната, тоа значи доближување на областа и на значењето на одбранбениот систем и на НАТО до помладата публика, при што едуцирањето за можните лажни вести во одбраната е клучно, како и обуките за штетното влијание на дезинформациите

и соработката со државни институции и невладини организации. Проактивноста се однесува на предвременно антиципирање на можните дезинформации во одредена област, креирање на соодветни планови за справување и продуцирање на информативен материјал со информации базирани на факти кои би ја подготвиле јавноста за брзо распознавање на дезинформациите. Еден од важните сегменти во проактивноста на одредена институција е брендирањето – процес кој трае подолг временски период и претставува креирање на засебен визуелен идентитет, лесно забележлив и лесен за паметење. Реактивните капацитети се фокусираат на интерните капацитети за брза детекција на дезинформации и соодветен одговор преку креирање на систем за медиумски мониторинг и брз трансфер на можната дезинформација за проверка и, доколку се утврди дека е лажна вест, изработка на соодветен одговор.

Разбирањето дека дезинформациите постојат, дека се дел од информативната средина и дека сите информации кои не допираат треба да ги ставиме на тест за веродостојност, е клучен чекор во намалувањето на штетното влијание на лажните вести. Секоја индивидуа можеби е најдобриот „штит“ против ова негативно влијание, потпомогнато од организациските и институционалните напори, особено во контекст на превентивните аспекти во борбата со дезинформациите. Едно е јасно – нивната продорна моќ е поголема од онаа која ја имаат фактите, но тоа не треба да не демотивира. Напротив, нашата борба со дезинформациите мора да биде постојана, агилна и сеопфатна.

Иван Петрушевски

Проверете го изворот на информацијата

1

Изворот на информацијата е првиот чекор кон препознавање дали таа информација има можност да е лажна. Проверете го изворот – дали станува збор за етаблиран медиум или интернет портал, проверете ги другите информации кои се врзуваат со него и дали се почитуваат основните правила на етичкото новинарство кое предвид зема минимум три засебни извори за потврда на информациите во новинарскиот текст. Особено важно е да се проверат изворите на социјалните мрежи – различните групи и изворите од каде корисниците на овие мрежи ги црпат своите информации. Кај порталите погледнете го и нивниот Импресум (лица кои го водат порталот), како и нивната интернет страница (url).

Република Северна Македонија

Министерство за информатика и телекомуникации

Сектор за комуникации, анализа и мониторинг

ДЕЗИНФОРМАЦИЈА

4

Користете неколку основни индикатори и алатки за справување со дезинформации

При првиот пристап до одредена информација проверете го датумот и часот на објава. Направете кратко пребарување за веродостојноста на користените цитати преку едноставно Google пребарување. Постојат и неколку основни алатки за проверка на фотографии. Со едноставно пребарување на Google Images, можете да видите дали фотографијата е нова или е претходно користена во друг контекст.

Секој од нас може да придонесе во справување со дезинформации

Ова се неколку основни алатки за ефикасно справување со дезинформации

2

Истражете ја темата за која се интересирате

Не создавајте сопствено мислење базирано единствено на еден извор каде што сте ја сретнале информацијата. Направете кратко истражување за темата и предвид земете повеќе извори. Ако не можете да најдете етаблиран извор кој ја потврдува првичната информација, најверојатно станува збор за лажна вест. Проверете го и тонот на кој е пренесена информацијата.

Вестите и информациите со силен емотивен набој се шират побрзо и поефикасно. Особено внимавајте на ваков тип на информации.

Република Македонија

Министерство за одбрана

Информатика и оперативна поддршка

ИНФОРМАЦИИ

3

Размислете пред да пренесете одредена информација

Исклучително важно е пред да пренесете одредена информација, особено на социјалните мрежи да се запрашате – зошто го правам ова, кои се моите лични ставови и убедувања на оваа тема, дали постои одредена пристрасност кај мене во однос на темата. Во нашата човекова природа е да веруваме во информации кои се блиски со нашите убедувања и размислувања. На овие информации треба да им се пристапи со најголема внимателност.

Може да даде свој
борбата со
информациите.

основни препораки
за препознавање на
информации.

Италијански противавионски систем „SIDAM 25“

Примарна намена на самоодниот ПВО-систем „SIDAM 25“ (Sistema Italiano di Difesa Aerea Mobile/ италијански систем за мобилна противвоздушна одбрана), е противвоздушна одбрана од хеликоптери, борбени авиони кои летаат на мала височина и ракети, односно цели кои летаат со брзина од 50-300 m/s, додека секундарна намена му е дејство по непријателски лесно оклопени и неоклопени возила. Како основа за борбеното средство, е земен оклопниот транспортер M113A2, на кој се изведени неколку модификации, како на пример кровот на возилото е зајакнат и поседува отвор со големина од 1.48 m со цел вградување на борбената купола со тежина од 3.200 kg, наместо еден резервоар за гориво вградени се два и вграден е помошен дизел агрегат со моќност од 10 kW кој служи за снабдување со електрична енергија на борбената купола и нишанските системи без вклучување на главниот погон, модификација на амортизерите поради зголемената тежина, на левата страна од возилото се направени помошни отвори и друго. Оклопот на возилото и борбената купола се изработени од заварени плочи од алуминиумската легура тип 5083, која е составена од алуминиум, манган и магнезиум. Основниот оклоп обезбедува заштита од лесни пешадиски оружја и шрапнели од гранати, а неговата максимална дебелина изнесува 38 mm. Во возилото напред десно е сместен погонот и трансмисијата, а напред лево е сместен возачот на возилото. За потребите на возачот над неговата позиција е вграден отвор и 4 перископи модел M17 кои се насочени према напред и лево. За возачот да може да управува во ноќни услови на неговиот поклопец се поставува ИЦ-перископот „M19“. Преостанатиот дел е транспортниот простор со 6,54 m³, на кого е централно поставена, односно вградена борбената купола во која е сместен командирот- нишанџија. На крајот од возилото е позицијата на операторот нишанџија и системот за контрола на огнот со командната конзола 1JB1, која меѓу другото поседува вграден нишански монитор и командна палка. Влезот во возилото се изведува преку голема десантна рампа, која се придвижува со помош на хидрауличен уред. Во десантната рампа од левата страна е вградена помала помошна врата. Борбената купола е едноседа и во неа е сместен командирот на возилото. За негови потреби на горниот дел од куполата има отвор, а од левата и десната страна се поставени мали визири за набљудување. Пред отворот на командирот е вграден

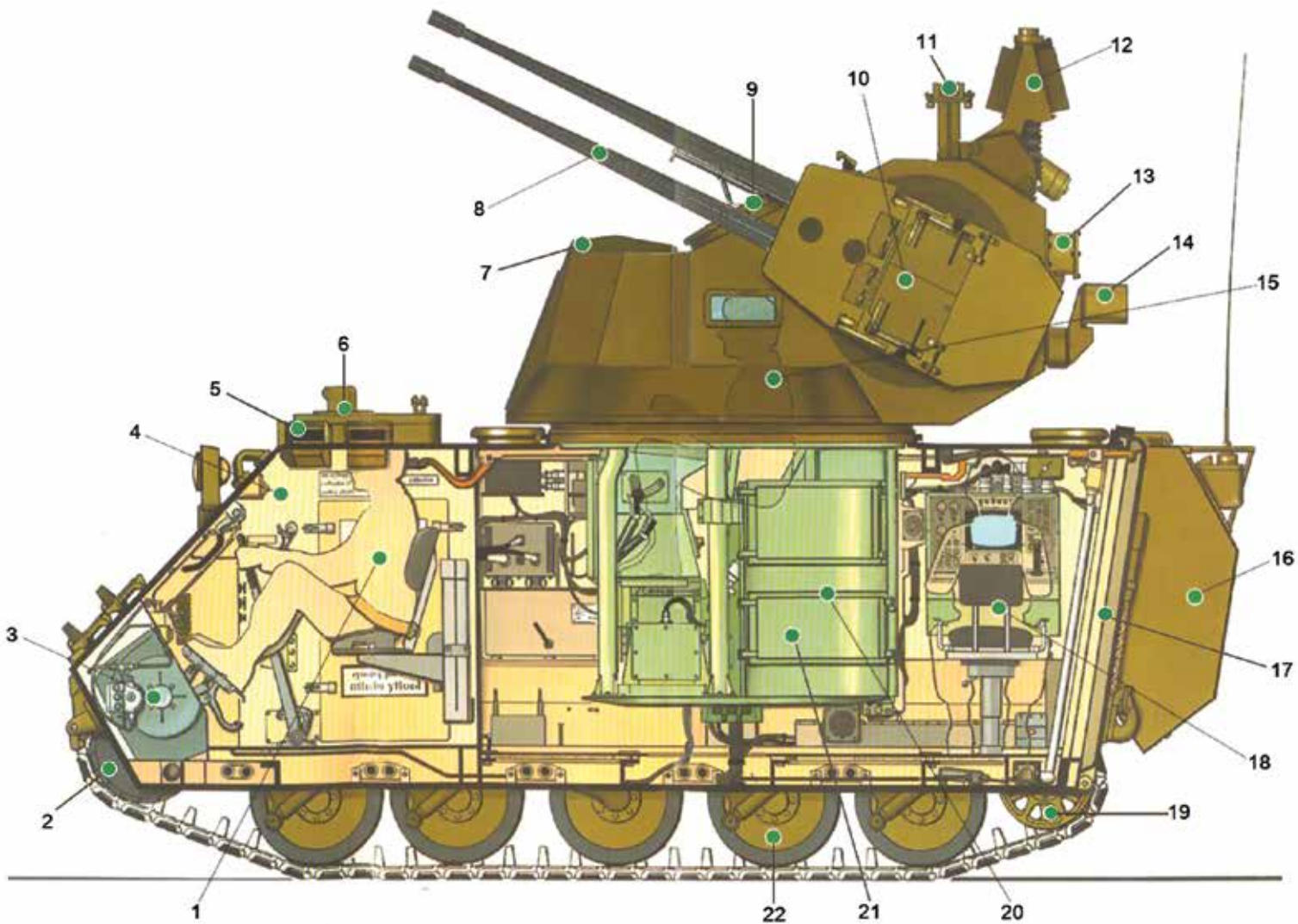
стабилизиран оптички нишан „Galileo OG14“ и класичен механички нишан, а позади отворот IFF-системот (за детекција свој- туѓ) од компанијата ITALTEL. Инаку стабилизиран оптички нишан „Galileo OG14“ е составен од камера за ноќни услови LLL TV, камера за дневни услови и ласерски далечиномер (за мерење далечина до 10 km). За потребите на командирот е вграден и нишански монитор. За поголема ефикасност на дејство сите нишански системи и команди се споени со балистичкиот компјутер и системот за управување со огнот. Од бочните страни на борбената купола надворешно се поставени по два стабилизирани автоматски топови „Oerlikon KBA-BO2“, со калибар од 25 mm кои ја користат муницијата 25x137 mm од типовите: HEI-T, SHAPEI-T и APDS-T. Топовите заедно поседуваат теоретска брзина на стрелба од 2.400 гранати во минута. Ефективната далечина на дејство им изнесува од 2.000 m до 2.500 m, додека крајниот дострел на проектилот изнесува 5.000 m. За секој топ во борбената купола се сместени по 150 гранати (вкупно 600 гранати), а за дејство по цели на копно се сместени плус 40 гранати APDS-T. Топовите поседуваат елевација од -5° до +87°, а со ротација на куполата азимут од 360°. Бидејќи SIDAM 25 не поседува вграден радар зависен е од посебен мобилен радар кој е во склоп на ниво на батерија. Поради оваа причина SIDAM 25 самостојно може ефикасно да дејствува само во добри дневни временски услови.

Како погон во возилото е вграден моторот „Detroit Diesel 6V53T“, со моќност од 215 кс, во комбинација со автоматската трансмисијата „Allison TX-100-1“. Одниот дел на возилото е составен од 10 потпорни тркала со дијаметар од 61 cm (по 5 потпорни тркала од страна), кои за еластично наслонување се поврзани со торзиони осовини и со хидраулични амортизери. Погонските трала се поставени напред, а позади се поставени мрзливците, кои се опремени со хидрауличен затегнувач на гасениците. Возилото користи челичните гасеници „T130E1“, со широчина од 381 mm, на кои се поставуваат гумени папучи. Покрај основната верзија на SIDAM 25, е развиена и модернизирана верзија на чија борбена купола се поставени 2 лансери со по 3 противавионски ракети со краток дострел „Mistral“, но овој проект е доведен само до прототипска фаза. Единствен корисник на противавионски систем SIDAM 25 е Италија, со произведени вкупно 276 возила.

Ивица Дамески

1. Позиција на возачот
2. Погонско тркало
3. Трансмисија „Allison TX-100-1“
4. Погон „Detroit Diesel 6V53T“
5. Перископ „M17“ (вкупно 4)
6. Поклопец на отворот за возачот и перископ за ноќно возење „M19“
7. Стабилизиран оптички нишан „OG14“
8. Автоматски топ „Oerlikon KBA-BO2“ со калибар од 25 mm
9. Поклопец од отворот за командирот-нишанџијата
10. Поклопци и затворачи од осцилирачките механизми на топовите

11. Метеосензор
12. IFF-антена (за детекција „свој-туѓ“)
13. Вентилатор „5F1“
14. Систем на магнетниот покажувач по правец
15. Позиција на командирот на возилото
16. Надворешен резервоар за гориво
17. Рампа за влез/излез
18. Позиција на нишанџијата-операторот на системот за контрола на огнот со конзолата „1JB1“
19. Мрзливец
20. Корпа на борбената купола
21. Магацин за муниција на четирите топови
22. Потпорно тркало

ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКИ КАРАТЕРИСТИКИ НА „SIDAM 25“	
ЕКИПАЖ	3 лица
ДОЛЖИНА	5.04 m
ВИСОЧИНА ДО КРОВОТ НА ВОЗИЛОТО	1.83 m
ВИСОЧИНА ДО КРОВОТ НА БОРБЕНАТА КУПОЛА	2.98 m
ШИРОЧИНА	2.68 m
КЛИРЕНС	410 sm
БОРБЕНА ТЕЖИНА	14.36 тони
ПОГОН	Detroit Diesel 6V53T, со моќност од 215 кс, во комбинација со автоматска трансмисија Allison TX-100-1
МАКСИМАЛНА БРЗИНА	61 km/h
БРЗИНА НА ЗЕМЈЕН ТЕРЕН	27 km/h
АВТОНОМИЈА НА ДВИЖЕЊЕ	500 km
ПРЕДЕН НАКЛОН	60%
БОЧЕН НАКЛОН	30%
ВЕРТИКАЛНА ПРЕПРЕКА	61 sm
РОВ	1.68 m
ВОДЕНА ПРЕПРЕКА	1.5 m

Авион „Airbus A400M Atlas“

Аirbus A400M Atlas“ е тактички авион со стратешки способности, дизајниран да ги замени постарите транспортни авиони како што се „Transall C-160“ и „Lockheed C-130 Hercules“. Овој авион е со големина помеѓу „C-130 Hercules“ и „Boeing C-17 Globemaster III“, што значи дека станува збор за сериозен воздухоплов кој може да носи потешки товари од претходникот „Lockheed C-130 Hercules“ и може да користи груби површини за слетување. Заедно со транспортната улога, „Airbus A400M Atlas“ може да врши воздушно полнење на гориво (за себе и за други, во улога на танкер), како и медицинска евакуација кога е опремен со соодветна опрема. Во ноември 2010 година биле извршени првите падобрански скокови. Благодарение на неговите комбинирани стратешки и тактички способности, A400M покажал подобар долет, брзина, надморска височина, носивост и тактички перформанси од претходната генерација тактички авиони. Авионот, исто така, ја покажал својата улога во поддршката на хуманитарните операции и во операциите за помош при катастрофи. Првично земји партнери во проектот биле: Франција, Германија, Италија, Шпанија,

Авионот „Airbus A400M Atlas“ е европски воен транспортен воздухоплов со четири мотори, дизајниран од страна на „Airbus Military“ (сега компанијата го носи името „Airbus Defence and Space“). Тој е најнапредниот, докажан и сертифициран воздушен транспортер кој ги комбинира современите технологии на 21 век за да ги исполни тековните и идните потреби на вооружените сили

Обединетото Кралство, Турција, Белгија и Луксембург (Organisation for Joint Armament Cooperation - OCCAR). Малезија, покрај Јужноафриканската Република, била втората земја надвор од Европа што била вклучена и одговорна за производство на композитни аерокомпоненти за авионот. Бидејќи ниту еден постоечки авион со турбопроп мотор во западниот свет не бил доволно моќен за да ја достигне проектираната брзина на крстарење од 0,72 Мах, била наметната потребата за нов дизајн на моторот. Во текот на 2002 година „Airbus Military“ издал ново барање, а во 2003 година „Airbus Military“ го избрал според нив најдоброто решение на „Europrop“ (во конкуренција биле компаниите „Pratt & Whitney Canada и Europrop“). Во текот на 2013 година „Airbus A400M Atlas“ добил сертификација за тип од Европската агенција за

воздухопловна безбедност (European Aviation Safety Agency - EASA). Првиот авион бил испорачан на француските воздухопловни сили истата година. За време на Royal International Air Tattoo, најголемиот воен воздушен саем во светот кој се одржува секоја година во Англија, авионот бил официјално именуван како „Atlas“. Проектот потекнува од групата Future International Military Airlifter (FIMA), која е основана во 1982 година како заедничко вложување помеѓу: „Aérospatiale“, „British Aerospace“, „Lockheed“ и „Messerschmitt-Bölkow-Blohm“ со цел да се развие и да се дизајнира замена за авионите „Transall C-160“ и „Lockheed C-130 Hercules“. Различните барања и компликации на меѓународната политика значеле дека напредокот на иницијативата бил многу бавен и неизвесен. Во 1989 година компанијата „Lockheed“ одлучила да се повлече

од групацијата и продолжила со независно развивање на надградениот авион „C-130J Super Hercules“. Во таа насока биле инволвирани компаниите „Alenia“ од Италија и CASA од Шпанија. Склопувањето на првиот авион „A400M“ започнал во фабриката во Севилја, Шпанија, на почетокот на 2007 година. Големите склопови изградени во други капацитети во странство биле донесени во Севилја со екстра големиот транспортер „Beluga“ на компанијата „Airbus“. Првиот лет на A400M планиран за 2008 година се одржал на 11 декември 2009 година на аеродромот во Севилја. Помеѓу 2009 и 2010 година, авионот се соочил со откажување како резултат на доцнење на Програмата за развој и пречекорување на трошоците. Во таа насока нациите кои биле потенцијални клиенти избрале да ја задржат својата поддршка за проектот и до 2011 година вкупно 174 авиони „A400M“ биле нарачани од осум нации. На почетокот од дизајнот авионот имал прекумерна тежина од 12 тони. Било доведено во прашање исполнувањето на клучниот услов за изведба, а тоа било способноста да превезува 32 тони. Тој можел да полета со само 29 тони, што било недоволно за носење на германското пешадиско борбено возило „Puma“. Како одговор на извештајот, началникот на германското воено воздухопловство изјавил дека тоа било катастрофален развој кој можел да ги одложи испораките на германското воздухопловство (Luftwaffe) до 2014 година. Во таа насока, иницијалната оперативна способност на германското воздухопловство била одложена. Во април 2009 година, јужноафриканските воздухопловни сили објавиле дека разгледуваат алтернативи за „A400M“ поради доцнење и зголемените трошоци и истата година ја откажале нарачката. Во тоа време авионот „A400M“ бил 5 милијарди евра над буџетот, како и 3 до 4 години со задоцнување од планираното. Белгија, Британија, Франција, Германија, Луксембург, Шпанија и Турција го финализирале договорот и се согласиле на компанијата Airbus Military да и позајмат сума од 1,5 милијарди евра. Обединетото Кралство ја намалило својата нарачка од 25 на 22, а Германија од 60 на 53 авиони. Буџетот на Франција за 50 авиони планирал 8,9 милијарди евра, односно единечната цена по модел била 152,4 милиони евра или 178 милиони евра вклучувајќи ги трошоците за развој. Авионот е опремен со системот за контрола на лет познат како Fly-by-Wire Flight Control System. Поседува двоен хидрауличен систем кој ги напојува примарните и секундарните системи за контрола на летот,

опремата за слетување, сопирачките на тркалата, товарната врата и опционалниот систем за полнење гориво (Hose-and-Drogue Refuelling System). Повеќе од 30 проценти од структурата на авионот е направена од композитни материјали. Крилото со распон од 42,4 метри, тежи околу 6 500 килограми и може да носи и подигне 25 000 килограми гориво. Максималната носивост од 37 тони авионот има можност да ја реализира на далечина преку 3 700 километри. Тој е доволно голем за да носи шест возила „Land Rover“ со приколки или две лесни оклопни возила или ракетен систем „Patriot“, па дури и хеликоптер „Puma“ или „Cougar“. Тестовите за оперирање на голема височина биле извршени во Ла Паз на височина од 4.062 метри. Има инсталирано камера, составен дел на Forward-Looking Infrared Enhanced Vision System со инфрацрвен систем кој обезбедува подобрен поглед на теренот во услови со слаба видливост и при летање тактички мисии ноќе или во облаци. Компанијата „Thales“ го обезбедува новиот предупредувачки сензор од типот Multi-Colour Infrared Alerting

Sensor (MIRAS). Авионот „Airbus A400M Atlas“ има систем за полнење гориво во воздух од танкери но, исто така, тој може да дејствува како танкер за потребите на другите воздухоплови. Првата оперативна мисија на A400M била во 2013 година кога француските воздухопловни сили ја извршиле во Мали. Во март 2015 година првата оперативна мисија на кралските воздухопловни сили се случила на лет до Кипар. Во текот на 2018 година за прв пат германските воздухопловни сили го употребиле „A400M“ во борбени услови, превезувајќи 75 војници од Wunstorf до Mazar-i-Sharif. Инспекторот на германските воздухопловни сили ова го нарекол „пресвртница“, бидејќи била прва таква мисија во активна воена зона, што покажало дека комплетот за оклоп кој е составен дел на одредени модели на авионот е целосно функционален. Белгиските, француските, шпанските и турските воздухопловни сили, исто така, распоредиле авиони „A400M“ како дел од нивните операции за евакуација во Кабул.

Драган Павловски

„Guardian Xtreme MRAP“ – оклопно возило на тркала 4x4/6x6

Guardian Xtreme MRAP“ е оклопно возило произведено од страна на компанијата SAMARM, која е заедничко вложување помеѓу IAG (International Armored Group) од Обединетите Арапски Емирати и бугарскиот провајдер на електронски системи Samel90, кои заеднички ги произведуваат возилата „Guardian Xtreme MRAP“ во својот производствен погон во Самоков, Бугарија. Здружението беше формирано од двете компании во мај 2018 година за развој и производство на оклопни возила за бугарските вооружени сили и полиција. Бугарското Министерство за одбрана потпиша договор со Samel90 за набавка на оклопни возила и одбранбена опрема во декември 2020 година. Тригодишниот договор предвидува компанијата да испорача 98 оклопни и специјални возила од десетина различни конфигурации. До крајот на ноември 2021 година на Министерството за одбрана му беа испорачани 45 возила за специјалните сили на земјата.

„Guardian Xtreme“ има должина од 5,95 метри, висина од 2,56 метри и ширина од 2,43 метри. Има клиренс од околу 0,29 m. Во возилото може да се сместат вкупно 10 војници (2 екипаж и 8 војници). Се одликува со две странични врати, како и купола и отвор за евакуација за влез/излегување

„Guardian Xtreme“ е повеќенаменско оклопно возило на тркала заштитено од мини, отпорно на заседи (MRAP), дизајнирано од International Armored Group (IAG) за да ги исполни побарувањата за мулти-театарски мисии за време на вооружени конфликти, борбени, тактички и мисии за набљудување. Високата способност за маневрирање на возилото му овозможува брзо да одговори на заканите

од возилото. Има две предни стакла (шофершајбни) и 13 блокови за гледање. Возилото MRAP има борбена тежина од 9,8 тони и бруто тежина

од 8,8 тони. Доаѓа со четириканален дигитален видео рекордер (DVR) со камера за ноќно гледање. Платформата отпорна на мини има ротирачка купола

6 заштитено од мини

од 360° со која може да се оперира рачно или во автоматски режим. На куполата може да се вгради систем за оружје со далечинско управување (RCWS) и монтиран фрлач на гранати. Оклопниот труп во облик на буквата „V“ може да ги издржи експлозиите од противтенковска мина и останати импровизирани експлозивни направи под тркалата на возилото и подот на возилото. Возилото нуди балистичка заштита ниво 2 согласно STANAG 4569 и заштита од експлозија на мини нивоа 2a и 2b STANAG 4569. Моторното лежиште е исто така заштитено од експлозија и балистичка заштита. Возилото MRAP може да биде опремено и со дополнителен лесен оклоп со цел зголемување на оклопната заштитата до ниво 3 според STANAG 4569. Возилото Guardian Xtreme е достапно во конфигурации 4x4 и 6x6. Варијантите вклучуваат тактичко возило, возило за гранична операции, патролирање, амбулантно како и возило за складирање муниција (Utility). Возилото може да се нуди и во други варијанти по барање на корисниците. Возилото MRAP е опремено со турбо дизел мотор од 6,7 литри Power Stroke V8 со номинална моќност од 330hp при 2,600rpm вртежи во минута. Може да испорача вртежен момент од 1.016 Nm при 2.000 вртежи во минута. Кутијата за пренос со скратен режим на работа

ОПШТИ СПЕЦИФИКАЦИИ И КАРАКТЕРИСТИКИ:	
ВОЗИЛО	family of Guardian 4x4 APC - MRAP;
ЗЕМЈА НА ДИЗАЈНИРАЊЕ	Обединетите Арапски Емирати
ОКЛОПНА ЗАШТИТА	- Ballistic protection up to Level III STANAG 4569 - Mine protection up to Level 2a/2b STANAG 4569 - Enhanced Blast Protection STANAG 4569 Level 3a
ДОЛЖИНА	5,95 метри;
ШИРОЧИНА	2,56 метри;
ВИСИНА	2,98 метри;
ТЕЖИНА	(combat) 9,8 тони;
ПОСАДА	Guardian 4x4 2+8 војници; Guardian 6x6 2+10 војници;
АВТОНОМИЈА НА ОПСЕГ	700 km;
МАКСИМАЛНА БРЗИНА НА ПАТ	110 km/h;
ПОГОН	4x4; (6x6)
СОВЛАДУВАЊЕ НА НАКЛОН	од 80 %;
СОВЛАДУВАЊЕ НА СТРАНИЧЕН НАКЛОН	30 %;
СОВЛАДУВАЊЕ НА ВЕРТИКАЛНИ ПРЕЧКИ	0,60 м;
СОВЛАДУВАЊЕ НА ВОДЕНА ПРЕПРЕКА	1 м;
МОТОР	9,6 кг
ВООРУЖУВАЊЕ	- 6.7L V8 Diesel (330hp/1118.5lb-ft) - 6.2L V8 Petrol (385hp/583lb-ft) - 6.8L V10 Petrol (288hp/424lb-ft) - 7.3L V8 Petrol (350hp/635lb-ft)
МЕНУВАЧ	10-spd Automatic
СУСПЕНЗИЈА	2 x 2 tandem axles; leaf springs and shock absorbers;
СОПИРАЧКИ	Pneumatic, dual circuit, with ABS.

4x4 е опремена со електричен менувач со две брзини. Моторот е опремен со автоматска трансмисија „TorqShift“ со шест степени на пренос и режим на влечење/извлекување. Возилото има двојни батерии од 78AH (ампер часови), 12V, 750CCA (засилувачи за ладно придвижување) без одржување. Може да биде опремен со единечни 200AH или двојни алтернатори од 357AH со вграден приклучок од 110V. Предната управувачка оска има едноструко потпирање со спирални пружини, додека задната оска има лебдечка суспензија со лиснати или спирални пружини, дизајнирани од SAMARM. Возилото се одликува со суспензија со двојна оска со управување со предните или двете оски и систем за централна автоматска регулација на притисокот во гумите, кој помага полесно да се управува со притисокот во гумите додека се вози по различни видови на терен (CTIS). „Guardian Xtreme MRAP“ доаѓа со систем за моторно сопирање. Неговиот систем за сопирање има хидро-засилени диск сопирачки на сите четири тркала. Системот вклучува систем за контрола на стабилноста при движење (RSC) и систем ABS (anti-lock braking system), кој обезбедува одлична контрола при патување по стрмни и нерамни површини. Тркалата се изработени од тежок челик или триделен кован алуминиумски раб и

ган flat - инсерти односно вметнувачи во широко профилираната гума, кои овозможуваат движење на возилото, кога гумите се издишани, односно онеспособени. Оклопната платформа може да постигне автономија на опсег од 700 километри со просечна брзина од 90 километри на час. Максималната брзина на возилото е 120 км/ч. Возилото има способност за совладување на страничен наклон од околу 30% и максимална способност за наклон од 80%. Може да помине максимална длабочина на вода од 1 m без претходни подготовки. Возилото, исто така, може да биде опремено со широк спектар на стандардни мотори со зголемена моќност доколку тоа го бара клиентот. Возилото со шасија 4x4, со 2x2 тандем оски, лиснати пружини и амортизери обезбедува голема подвижност и сигурност на патот и надвор од патот. Обезбедува високо ниво на заштита од противтенковски мини и импровизирани експлозивни направи, истовремено нудејќи висока маневрибилност на различни терени. Возилата „Guardian Xtreme“ ги произведува компанијата IAG (International Armored Group) од Обединетите Арапски Емирати и бугарскиот провајдер на електронски системи „Samel90“. Оператори на овие возила се единиците на ОН во Либан и во Република Бугарија.

Идриз Идризоски

Војна со бетон Подвижни пристаништа „Mulberry“

Хитлер бил убеден дека сојузничката инвазија ќе мора да се случи во реонот на некое значајно пристаниште. Инаку, како сојузниците би можеле да го направат секое истоварување во голем напад на Европа? Им требаат пристанишни капацитети за да ги обезбедат инвазиските сили. Оваа претпоставка ќе се покаже како фатална погрешна пресметка. Како што војната се одолговлекувала, Германците ја интензивирале изградбата на Атлантскиот бедем. До почетокот на 1944 година, тие двојно го зголемиле месечното количество бетон што се поставувал во одбранбените позиции. Сојузниците избрале да извршат инвазија на плажите во Нормандија токму затоа што таму немало големо пристаниште. Но, тие ја искористиле претпоставката на Хитлер со монтирање успешна кампања за пренасочување: тие направиле се за да се појави сомнеж дека пристаништето Кале ќе биде нивната цел. Во меѓувреме, тие се зафатиле со истурање на многу сопствен бетон. Морале да го решат проблемот како да се создаде пристаниште доволно големо за снабдување на инвазиската војска. Без тоа, нивните војници би биле фрлени назад во морето. Планот за инвазија на крајбрежјето на Франција бил само првиот предизвик. После тоа, сојузничките трупи планираа да се борат низ француските

До 1941 година, Хитлер се откажал од идејата за инвазија на Британија. Така, германското планирање се префрлило на одбрана на долгото атлантско крајбрежје на Европа. Постепено, овој план ќе вклучува истурање на над 17 милиони тони бетон за изградба на масивни бункери и одбранбени позиции од Франција до Норвешка

полиња за да го ослободат Париз, и конечно, кон Берлин, каде што ќе се спојат со советската Црвена армија за да го победат Хитлер. Кога генералот Двајт Ајзенхауер и неговите советници извршиле притисок за оваа амбициозна инвазија на нацистички окупираната Франција, британскиот

премиер Винстон Черчил бил малку сомничав. За таква операција би биле потребни повеќе од милион војници - сите опремени со оружје, муниција, храна и облека - плус стотици илјади возила, шатори и медицински персонал. Префрлувањето на толку многу луѓе и материјали од брод до

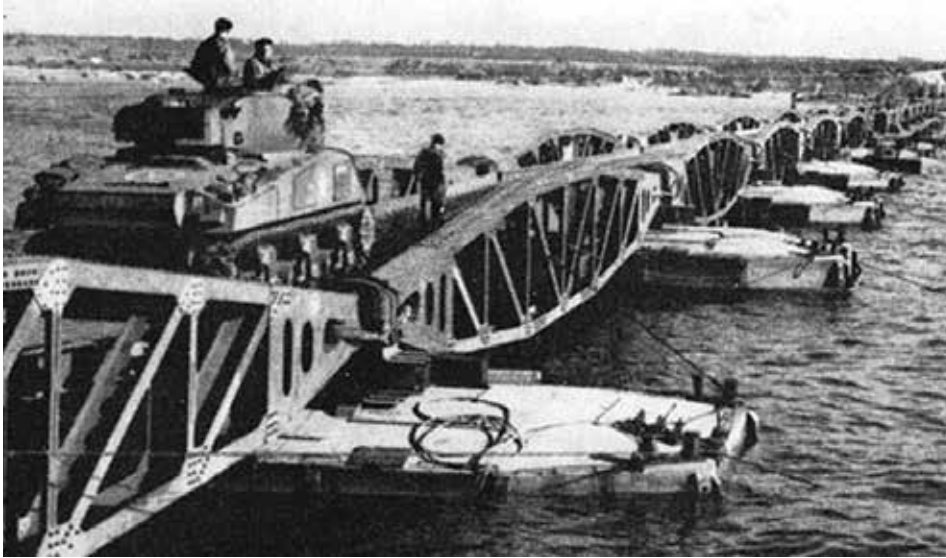

брег претставува огромен логистички предизвик. Черчил, потсетувајќи на неуспешната поморска кампања за заземање на Галиполе за време на Првата светска војна, се плашел дека сојузничките војници ќе бидат заробени на плажите и ќе бидат лесна мета за германските војници. Но, една идеја од времето на Големата војна останала во неговото паметење. Во 1917 година, имало план за заземање на два мали острови на холандското крајбрежје и да се користат бродови со рамно дно измешани со произведени кесони за да формираат вештачко пристаниште. Така, Черчил побарал од тим на инженери, научници и воени офицери да дизајнираат морска област за поставување, која може да поддржи успешна операција. Решението на тимот било генијално: две вештачки пристаништа кои лесно би се составиле и каде сојузничките бродови би можеле безбедно да се закотват за да организираат масовна операција. Откако сојузничките команди постигнале договор, наредбата била дадена на Здружените операции да се справат со практичноста на идејата и да ја реализираат. Проектот бил договорен со Министерството за одбрана. Планерите при планирањето и подготовката за Денот Д, вклучиле пред-изработка на две пловечки пристаништа, едното за американскиот десант да се наоѓа во близина на

Сен Лоран, а другото за поддршка на британските и канадските десанти во близина на Ароманчес. Ова решение е познато како пристаништето „Mulberry“ (Црница) чие кодно име било едноставно следното достапно од долгата листа на можни кодни имиња. Тоа била една од многуте брилијантни иновации смислени за Денот Д. Ова вклучувало создавање серија на бранобрани, прво со пловење на стари бродови до местата на распоредување и нивно потопување. Следно, биле предвидени огромни армирано бетонски кесони високи шест ката, познати како единици „Феникс“ кои со пловење би биле донесени и потопени за да ги зајакнат претходно разрушените бродови. Со таков цврст бранобран, кој сега ќе го засолни брегот, би биле поставени понтонски гатови и мостови, што би им овозможиле на бродовите да ги истоварат своите товари далеку од песочните плажи. Работите започнале во длабока тајност, разгледувајќи различни начини за изградба на такво пристаниште што може да се движи. Заедно со широкиот и разновиден развој на идејата за Денот Д, цивилното население и инженерските способности во Велика Британија се соочиле со предизвикот за една таква голема конструкција. Прототипите и голем дел од раните производствени работи биле извршени во „Морфа“ во Конвеј, Северен Велс. Биле вработени над 1.000 луѓе за да напредуваат со огромната градежна задача. Откако биле изготвени доволно делови, тие пловеле до брегот до Гарлистон во заливот Вигтаун, во близина на Дамфрис во Шкотска како соодветна плажа за тестирање слична со таа во Нормандија. Бил воспоставен безбедносен кордон, а локалните жители биле иселени. Целата област од Гарлистон до

Островот Витхорн била прогласена за забранета. Воен камп бил изграден во близина во Кернхед за да прими стотици инженери и работници за поддршка потребна за изградба, тестирање и развој на пристаништето „Mulberry“. Откако проектите биле договорени, конечната изградба била во опасност од прекумерно растегнување на индустриските капацитети. Летото 1943 година, сериозно започнала изградбата со 45.000 лица. Најголемиот дел од оваа работа била извршена на реката Темза и реката Клајд, користејќи ги постојните капацитети. Останатото било изградено во Конвеј Морфа и испитувањата продолжиле во Гарлистон додека се развивал и растел проектот. Секое од двете пристаништа би имало по два бранобрана направени од шуплив армиран бетон. За да се пополнат празнините, до седумдесет застарени трговски бродови и воени бродови би биле потонати како блокирања за дополнителна заштита од штети од невреме. Воените побарувања биле пристаниште долго еден километар, кое може да издржи силни ветрови и да биде способно да прими големи товарни возила и носачи на трупи. За да се постигне ова, секое вештачко пристаниште требало да биде со големина на Довер, за што биле потребни повеќе од седум години за да се изгради. Истото би требало да се изгради крај брегот на Нормандија за само седум дена, додека е под силен непријателски оган! Секој гат требало да биде поврзан со плажите со пловечки патишта за да се овозможи брзо истоварување на материјалот потребен за одржување на темпото на напад. Пресметано било дека секое од двете пристаништа ќе има капацитет да се справи со 7.000 тони резерви секој ден.

Морски реморкери ги влечеле пристаништата од нивната точка на собирање до францускиот брег. Ова движење преку каналот било назначено како Операција „Сорсоб“ и започнала на 4 јуни. Откако инвазијата била во тек, биле поставени маркери за да се постави и состави пристаништето „Mulberry B“, надвор од Ароманчес. Подготвените бродови за блокирање го напуштиле пристаништето Пул на последното патување за да бидат уништени на однапред договорени позиции за да штитат од отворено море и брзо движење на плимата и осеката. Слично на тоа, пристаништето „Mulberry A“ се поставувало покрај Сен Лоран сур Мер. За да се изградат вештачките пристаништа, бранобрановите биле формирани од делумно потонати бродови и бетонски кесони. Поблиску до брегот, бил формиран долг гат поврзан со брегот со пловечки понтони. На Д+1 (7-ми јуни) првите кесони биле донесени во позиција. Бродовите за блокирање биле уништени и огромните армиранобетонски кесони биле влечени до една милја од крајбрежјето со флота реморкери. До 13-ти јуни, пристаништето „Mulberry B“ било поставено до тој степен што обезбедило две пристаништа во облик на полумесечина, во кои можело да се сместат до седумдесет и пет бродови „Либерти“ и помали пловни објекти. Сите компоненти на „Mulberry“ добиле кодни имиња за да ја задржат безбедноста. „Bombardons“ биле пловечки бранобрани кои опфаќаат огромни, метални структури во форма на распетие, оптоварени и цврсто закотвени на своето место. Тие биле најоддалечената бариера - првата линија на одбрана против немирното море. „Phoenexes“ биле армирано бетонски кесони 146 на број, секој со должина од 60 метри, височина од 18 метри и ширина

од 15 метри, сочинувајќи 6 милји бранобран. Тие биле херметички пловечки куќишта со воздушен вентил на дното за контролирано да ги спуштат до морското дно. Во нивната изградба биле искористени околу 2 милиони тони челик и бетон. „Gooseberries“ биле 70 застарени трговски бродови кои биле собрани во Обан, на западниот брег на Шкотска, ослободени од сето што е непотребно, баластирани и опремени со експлозивни полнења за потопување. Овие пловни објекти патувале на сопствена пара и биле потонати на 5 локации, вклучувајќи ги и двете „Mulberry“ пристаништа. „Pierheads“ се наоѓале на крајбрежната страна на патиштата. Секој од нив стоел на четири нозе наречени „Spuds“, со платформа што можела да се подигне и да се спушти со плимата со помош на електрични макари. Биле планирани 23, од кои 8 биле резервни. „Beetles“ биле пловки од армиран бетон и челик или понтони за поддршка на патиштата. Секоја од нив можела да носи тежина од 56 тони. „Whales“ биле 16 километри патишта. „Buffer“ бил распон на пристап од пловечкиот коловоз до плажата. „Rhino“ бил понтон со погон со кој товарот бил изнесуван на брегот. Сите овие делови биле влечени 30 милји преку Ла Манш на Денот Д од јужна Англија, околу една милја од северозападниот брег на Франција, истиот ден. Германските авиони што вршеле извидување на воздухот ги забележале бетонските компоненти, но, тие немале идеја што гледаат или како ќе се користат тие циновски компоненти. Откако биле комплетирани, секое пристаниште им дало на сојузничките војници околу 1 квадратен километар тивок океан без бранови, од каде ја извеле инвазијата. Речиси 200 воени бродови и други пловила биле закотвени на пристаништата во

првата недела, испраќајќи 12 воени дивизии, или околу 180.000 војници, директно на непријателска територија. Десет илјади од нив биле убиени или повредени првиот ден, разнесени од нагазни мини и застрелани од камуфлираните германски митралески бункери и разнесени од артилеријата разместена во бетонски бункери. На 19 јуни 1944 година, бура трајно го оневозможила пристаништето што го користеле американските вооружени сили. Но, британското пристаниште Мулбери продолжило да им служи на сојузничките сили уште 10 месеци, додека биле ослободени сите француски пристаништа од германска контрола. Пристаништата „Mulberry“ биле од суштинско значење и обезбедиле силна и сигурна линија за снабдување и овозможиле одржување на импулсот на сојузничката инвазија и напредувањето во заднината на нацистичка Германија. Покрај тоа, со вешто и брзо воспоставување на оваа нова градба на пристаниште, сојузниците избегнале предвидливост и постигнале изненадување. Кратката процена на количините на суштинските воени потреби го покажува виталниот придонес од пристаништата „Mulberry“. Дури игнорирајќи ја и тешката опрема, возила, тенкови и оружје, на еден војник му требаат околу 3 килограми резерви дневно за да биде ефикасен на терен. На Денот „Д“, на 6 јуни, над 150.000 војници извршија инвазија на пет плажи во Нормандија.. Тоа се многу повеќе од 400 тони резерви потребни дневно само за нивна грижа. Додека заврши операцијата, над милион војници се истоварија во Нормандија; тоа е побарувачка од 3.000 тони потрошен материјал дневно! Бидејќи повеќето бродови не биле способни за пристанување на плажа, безбедно пристаниште било од суштинско значење, со патна врска директно со транспортниот и дистрибутивниот систем на копно. Што мислел непријателот за пристаништата „Mulberry“? По војната, Алберт Шпер, големиот архитект на германската одбрана рекол: „За да ја изградиме нашата одбрана, за две години искористивме околу 13 милиони кубни метри бетон и 1,5 милиони тони челик. Две недели по истоварувањето во Нормандија, овој скап напор беше уништен поради едноставна генијална идеја. Како што сега знаеме, силите за инвазија донесоа свои пристаништа и ги изградиле неопходните рампи за истоварување“. Денот „Д“ успеал благодарение на генијалниот дизајн наречен пристаниште „Mulberry“, а оттогаш не е испробан сличен подвиг во военото инженерство.

Александар Стојчевски

„Messerschmitt Me 410“

Хитлер бил љубител на секоја воена алатка која била способна за ширење терор. Тој сакал импресивни тенкови, возила, оружја и авиони. Не ги слушал своите генерали, не се раководел по потребите или советите, имал своја замисла за водење на војна. Авионот „Messerschmitt Me 410“ претставува дел од посакуваните авиони на Хитлер. „Messerschmitt Me 410“ бил еволуција од „Messerschmitt Me 110“, односно од „Messerschmitt Me 210“. „Messerschmitt Me 110“ бил докажан ловец – бомбардер од времето на Битката за Британија, со свои недостатоци но и позитивни карактеристики во перформансите. Но војната условувала нов ловец – бомбардер, односно тежок ловец. „Messerschmitt Me 210“ бил целосна катастрофа во поглед на сите сегменти на перформансите. Наредниот чекор бил појавата на „Messerschmitt Me 410“. Со неговата појава биле постигнати посакуваните цели за ефективен и цврст ловец – бомбардер. Дизајнот и намената биле создадени врз основните нацрти на „Messerschmitt Me 110“ и пред сè, надминување на сите недостатоци на „Messerschmitt Me 210“. „Messerschmitt Me 410“ наречен „хорнет“ (стршлен) бил замислен како ловец-бомбардер кој се потпираше на својата брзина при изведување на бомбардирачки мисии.

Втората светска војна претставувала можност за експанзија и експеримент со „тешките ловци“. Нацистичка Германија и Хитлер вложувале напори и средства во нови иновативни и прогресивни проекти на овој план

Акцентот бил ставен на брз и изненаден напад по кој следел лет кон дома. Конфигурацијата на тешко одбранбено вооружување и оклоп генерирала помала брзина – нешто по кое не е познат „Messerschmitt Me 410“. Разликата од „Messerschmitt Me 110“ и „Messerschmitt Me 210“) била во новите крила, нови – помоќни мотори и продолжена воздушна конструкција. Една од главните причини за појавата на „Messerschmitt Me 410“ била големата нестабилност во управување на „Messerschmitt Me 210“. Покрај решавање на аеродинамичните проблеми, главната разлика помеѓу „Messerschmitt Me 410“ и „Messerschmitt Me 210“ била во моторите, „Messerschmitt Me 410“ имал два мотори „Daimler-Benz DB 603A“ кои развивале 1730 кс, додека „Messerschmitt Me 210“ имал два мотори „Daimler-Benz DB 605“ кои развивале 1475 кс. Новите мотори претставувале огромен напредок на авионот. Тој имал максимална брзина од 625 км на час и подобра стапка на искачување од претходникот „Messerschmitt Me 210“. Новите мотори на авионот му овозможувале и

поголема максимална висина на оперативност. Поради големата снага тие овозможувале и поголема максимална носивост. Авионот бил дизајниран својот товар на бомби да го носи внатрешно во предниот дел во носот на авионот. Можноста за носење на дополнителен товар, значела и вградување на надворешни носачи лоцирани на крилата. Овие носачи биле наменети за четири бомби од по 50 кг. Највпечатлив дел на „Messerschmitt Me 410“ се двете гондоли со митралези кои се наоѓале во средниот дел од страничната воздушна конструкција. Тие биле управувани од радиооператорот кој седел на задното седиште во пилотската кабина. Механизмот на функционирање се основал врз три различни справи за нишанење, хидрауличен мотор за придвижување на митралезите и џојстик. Сложената механизација на функционирање овозможувала независно аголно движење и активација на митралезите. Подобрените летачки карактеристики кои ги имал „Messerschmitt Me 410“ се должеле на неколку промени во воздушната конструкција. Како дел од

тие промени биле и автоматизирани крилни слотови на нападниот агол од крилото. Тие автоматски се вклучувале по потреба. „Messerschmitt Me 410“ бил омилен ловец-бомбардер на Адолф Хитлер. Тој инсистирал воздухопловот да биде вклучен во сите можни улоги. „Messerschmitt Me 410“ бил во функција и на ноќен бомбардер каде забележал солиден успех. Авионот бил употребуван во улогата на ловец-бомбардер со голем успех, но само под лична заштита. Тоа значело дека авионот бил кревок и не токму успешен во сопствена одбрана од брзите и подвижни сојузнички ловци. Тој морал да има своја заштита од германските ловци од типот на „Bf -109“ или „Fw – 190“. Најуспешните резултати авионот ги постигнал како уништувач на бомбардери. Од 1943 година, па сè до крајот на војната, сојузниците спроведувале немилосрдни дневни и ноќни бомбардерски напади. Германците биле во очајна потреба од каква било одбрана. „Messerschmitt Me 410“ се покажал како одличен

уништувач на бомбардери. Тој подлежел на сите фабрички и теренски надградби. Авионот бил способен да носи и четири високо калибарски (210 мм) ракетни проектили. Многу видови на конфигурации на топовско вооружување, од кои највпечатлива била со тешкиот 50 мм топ. Тој бил прикачен во гондола под централната воздушна конструкција, тежел околу 540 кг и носел 21 парче муниција. Доволно било само еден куршум да воспостави контакт со бомбардерот за негово комплетно уништување. Неговиот успех во улогата на уништувач на бомбардери била забележана на 11 април, 1944 година, кога познатата 8. воздухопловна сила на воздухопловството на САД изведувала мисија врз градовите Ошерлсебен, Росток и Сорау. „Messerschmitt Me 410“ забележал 10 победи против сојузничките тешки бомбардери „B – 17“. Од технички аспект, „Messerschmitt Me 410“ претставувал елегантен и ергономичен дизајн кој служел како основа за

идните воздухопловни генерации. Биле произведени околу 1100 примероци. Производството на авионот запрело во 1944 година од повеќе причини. Германија ја губела војната, приоритизацијата на ресурсите била од стратешко значење. Комплексноста на авионот согласно неговите потреби за одржување биле премногу во споредба со потребата за производство и одржување на едномоторните ловци. Успехот кој го имал, бил ограничен поради состојбата на самиот воздухоплов. Тој бил во константен развој, а за тоа се потребни многу ресурси кои во тој период германската индустрија ги немала. Без разлика на сите овие пречки, дизајнот и употребата на авионот биле демонстрирани и претставувале столб за аеродинамичко размислување. Дизајнот на пилотскиот кокпит бил еден од најсовремените за тоа време, тој дури имал и мало прозорче во пределот на нозете на пилотот, со цел подобра прегледност при слетување или полетување на воздухопловот и поедноставно нишанење на целите при бомбардирање. Варијанти: „Messerschmitt Me 410 A“, вооружен со два митралези „MG 17“ со калибар од 92 мм и два топа „MG 151/20“ со калибар од 20 мм. Првата серија „Messerschmitt Me 410 A – 1“ била во функција на лесен бомбардер, бидејќи авионот имал внатрешен простор лоциран во носот наменет за носивост на бомби. Од оваа серија, следеле три фабрички пакети на модификации. „Messerschmitt Me 410 A – 1 U1“ бил првата фабричка модификација, односно внатрешниот простор наменет за бомби бил наменет за фотографска опрема. Серијата била за извидувачки намени. „Messerschmitt Me 410 A – 1 U2“ имал дополнителни топови со калибар од 20 мм и капацитет на муниција од 250 парчиња по топ.

„Messerschmitt Me 410 A – 1 U4“ бил опремен со тешкиот топ „BK – 5“ со калибар од 50 мм и бил наменет за уништување на сојузнички бомбардери. Топот бил адаптација од топот на германскиот тенк „Panzer III“. Овој топ овозможувал пилотот на „Messerschmitt Me 410 A – 1 U4“ да нишани и да пука од дистанца која изнесувала 914 м. На оваа далечина американските митралези со калибар од 12,7 мм кои биле во бомбардерите не биле ефикасни. Ова вооружување претставувало сериозна опасност за сојузничките бомбардери, бидејќи само еден топовски проектил бил доволен да собори еден американски тежок бомбардер од типот на „B – 24“. „Messerschmitt Me 410 B“, разликата на оваа варијанта од A-моделот е во вооружувањето. Митралезите со калибар од 7,92 мм биле заменети со митралези со калибар од 13 мм. Фабричките пакети за модификација

останале исти. Единствената разлика е во верзијата „B – 5“ која била торпедо-бомбардер. „MG 131“ митралезите во носот биле отстранети со цел вградување на поморскиот патролен радар „FUG 200“. Внатрешниот простор наменет за носивост на бомби не се употребувал бидејќи таму бил вграден резервоар за гориво со капацитет од 650 литри. Митралезите во двете гондоли на задниот дел од авионот биле отстранети со цел вградување на дополнителен резервоар за гориво со капацитет од 700 л. Оваа верзија се употребувала за изведување на поморски мисии на големи далечини. Постоеле нацрти за варијантите „C“ и „D“, но тие никогаш не биле произведени. За нивното создавање била потребна голема количина на стратешки ресурси која била неопходна за други области во германската одбранбена индустрија.

Димитар Даневски

ГЛАВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА „MESSERSCHMITT ME 410 A – 1 U2“	
ЕКИПАЖ	2
ДОЛЖИНА	12,48 метри
РАСПОН НА КРИЛАТА	16,35 метри
ВИСИНА	4,28 метри
МОТОР	Два линиски мотори „Daimler Benz DB 603A“ со 12 цилиндри на течно ладење. Еден мотор имал способност да развие 1750 коњски сили.
МАКСИМАЛНА БРЗИНА	624 километри на час
ОПСЕГ НА ОПЕРАТИВНО ЛЕТАЊЕ	1200 километри
МАКСИМАЛНА ВИСИНА НА ЛЕТАЊЕ	10000 метри
ВООРУЖУВАЊЕ	Два митралези „MG17“ со калибар од 7.92 милиметри со 1000 парчиња муниција. Два топа „MG 151/20“ со калибар од 20 милиметри со 350 парчиња муниција. Два топа „MG 151/20“ со калибар од 20 милиметри со 250 парчиња муниција, лоцирани во просторот наменет за носивост на бомби. Два митралези „MG 131“ со калибар од 13 милиметри со 500 парчиња муниција лоцирани во гондоли на грбниот дел од воздушната конструкција. Способност за носење на 4 ракетни проектили со калибар од 210 милиметри и 1000 килограми бомби.

Тактички радар со долг дострел „Lanza LTR-25“

„LTR-25“ е современ, 3D-далекуцелен тактички радар произведен од компанијата „Индра“ со седиште во Мадрид, Шпанија. Овој радарски систем е познат по своите способности за откривање на цели на многу големи далечини, лесниот транспорт и брзо распоредување. Радарскиот систем „LTR-25“ е составен од следните основни елементи: антена со фазирана решетка и постамент, извори на енергија за предавателот (агрегат), предавател, приемник, процесор за податоци и радарски покажувач. Оперативната (работна) фреквенција на овој систем е во L-опсег (1215-1400MHz), користејќи антена со фазирана решетка. Користејќи фазни поместувања на секој од елементите на зрачење, електронски управуваната фазирана решетка може рапидно да ја промени насоката на антенскиот сноп во просторот без механичко движење на антената. „LTR-25“ е мобилен радар и може да се транспортира со различни транспортни средства. Бидејќи се состои од мал број компоненти може брзо да се распореди. Монтирањето или демонтирањето се врши за околу два часа. Системот има систем за идентификација на пријател или непријател/ секундарен набљудувачки радар, којшто е сертифициран и во него се инкорпорирани цивилен режим S и воените/НАТО режими 4/5 во еден двоен уред. Радарскиот систем LTR-25 е оперативен и во сурови временски услови и целосно дигитално формира и обработува радарски сигнал. Радарот одредува коса далечина, азимут, брзина и висина на целта. Крајниот дострел на кој „LTR-25“ успешно открива цели е 450 км. Радарскиот систем самостојно ги открива и ги посочува дефектите, што го олеснува отстранувањето на истите. Поради тоа „LTR-25“ лесно може да биде распореден надвор од националните територии, да го зајакне воздушното набљудување на одредена област, а може да послужи и како резервен радар во случај некој од фиксните радари да биде нападнат, оштетен или уништен. Радарот поддржува интероперабилност со воздухопловните центри за командување и контрола на НАТО, што овозможува размена на признаена радарска слика за состојбата во воздушниот простор. Компанијата „Индра“ нуди решенија за воздушно набљудување на сите НАТО земји. Во последните пет години оваа компанија ги доби сите тендери на НАТО, а има испорачано повеќе од 50 радарски системи на глобално ниво.

Диана Костадинова

Беспилотно борбено летало - „Бајрактар Акинџи“

Леталото „Бајрактар Акинџи“ е наменето за извидување, пребарување, разузнавање, електронско војување и за уништување на оклопни возила и артилерија. Беспилотното борбено летало има 5,5 т максимална тежина на полетување и 1350 kg носивост. Акинџи е опремен со два турбопроп мотори кои имаат два различни типа на потисни способности од 450 или 750 КС. Акинџи е опремен со електронски системи за поддршка и контрамерки, двојни сателитски комуникациски системи, радар воздух-воздух, радар за избегнување судир и национален напреден радар со синтетичка бленда.

Фазата на прелиминарниот дизајн заврши во јуни 2019 година. Акинџи започна да работи на теренот во август 2019 година со украинскиот турбопропектор Ivchenko-Progress AI-450C. Првото тестирање на моторот беше извршено на 1 септември 2019 година. По завршувањето на другите технички тестови, авионот беше префрлен во командата на аеродромот Чорлу на турската армија. Акинџи го направи својот прв лет со автоматско управување, полетување, лет од 16 минути и успешно слетување на 6 декември 2019 година.

Акинџи има 881 lb (400 kg) внатрешен и 2.094 lb (950 kg) надворешен капацитет за носивост комбинирајќи го целокупното борбено оптоварување до максимум 2.976 lb (1.350 kg). Придвижуван од два турбо-мотори од 340 kW или 560 kW, големиот распон на крилата од 20 m обезбедува максималка тежина на полетување од 5,5 тони. Акинџи ќе биде првиот

„Бајрактар Акинџи“ е беспилотно борбено воздушно летало дизајнирано да изврши прецизни борбени операции, произведено од турската технолошка компанија Бајкар.

Првите три беспилотни борбени летала стапија во служба во Турските вооружени сили на 29 август 2021 година

беспилотно борбено летало способен да лансира крстосувачка ракета лансирала од воздух (ALCM). Првите слики од беспилотно борбено летало-Акинџи во медиумските извештаи се појавија во јуни 2018 година, во јавноста беше промовирано за време на фестивалот за авијација, вселена и технологија Текнофест во септември 2019 година. На 22 април 2021 година „Бајрактар Акинџи“ беспилотното борбено летало успешно ги спроведе своите први тестови за употреба. За време на тестирањето, „Акинџи“ беше опремен со три

различни варијанти на автохтоно развиена паметна муниција, MAM-L, MAM-C, MAM-T. Тестот беше и првото јавно појавување на најновата паметна муниција MAM-T на „Roketsan“. На 6 и на 7 јули „Акинџи“ изврши пробен лет од 25 часа и 46 минути, прелета 7507 km и достигна височина од 38.039 стапки или 11.594 m. На 29 август 2021 година, Акинџи беше додаден во составот на турските вооружени сили. Беспилотното борбено летало „Акинџи“ е опремено со електронски скенирана низа (AES), радар SAR/GMTI, систем за надзор, електронско војување и сигнално разузнавање (SIGINT) и SATCOM, што му овозможува на „Акинџи“ да стане беспилотно борбено летало, како и ISTAR + C3 средства турската војска. За време на конфликтот Азербејџан – Ерменија, беспилотните летала се покажаа како исклучително ефикасни против оклоп и артилерија. Исто така, украинската војска тврди дека извршила успешни напади со нејзините беспилотни летала („Бајрактар“) против руските сили.

м-р Арианит Раџај

ОПШТИ КАРАКТЕРИСТИКИ	
КАПАЦИТЕТ	2.976 lb (1.350 kg)
ДОЛЖИНА	12,2 m (40 стапки 0 инчи)
РАСПОН НА КРИЛАТА	20 m (65 стапки 7 инчи)
ВИСИНА	4,1 m (13 стапки 5 инчи)
МАКСИМАЛНА ТЕЖИНА НА ПОЛЕТУВАЊЕ	5.500 kg (12.125 lb)
МОЌЕН ПОГОН	2 × Ivchenko-Progress Motor Sich AI-450T турбопроп мотори, 560 kW (750 КС) секој
ПРОПЕЛЕРИ	Композитен пропелер со постојана брзина со 5 сечила

Минофрлач 120мм – „ALKAR“ на платформа „Ejder Yalçin“ 4x4

Минофрлачите се наменети за дејство на жива сила и на огнени средства, а особено на испресечено и планинско земјиште, кога целите се наоѓаат на задниот нагиб, за отворање премини преку жичани пречки и рушење на лесни фортификациски објекти. Уфрлувачката патека и малиот простор кој го зазема на огнената позиција, дозволува минофрлачот да биде сместен во закони во кои непријателот не може лесно да го уништи. Со употреба на соодветни мини се врши осветлување и зачудување на бојното поле. За да се зголеми подвижноста и брзината на запоседнување на огнени позиции и во исто време да се заштити послугата на орудијата во последните десет години, активно се работи на развој на минофрлачи кои ќе бидат монтирани на возило, односно соодветна платформа, и огнените задачи ќе ги извршуваат без дополнителна потреба од манипулации со орудието во насока на вкопување, изработка на закони и слично. Еден таков проект е развиен и од турската воена индустрија како резултат на соработката на две големи компании, и тоа „ASELSAN“ и „NUROL“. Се работи за проект кој првично е развиен од компанијата „ASELSAN“, а подоцна истиот во соработка со компанијата NUROL се развива во форма на самооден минофрлач 120 мм кој е монтиран на борбено оклопно возило на тркала од компанијата NUROL од типот „Ejder Yalçin“, што за прв пат е претставено на меѓународниот саем на воена опрема IDEF (International Defence Industry Fair - IDEF) 2013 во Р.Турција. Масовното производство на возилото започна во мај 2014 година. Возилото е првенствено наменето за употреба од страна на турските воени и безбедносни сили. Системот е интегриран на купола која,

пак, е опремена со систем за автоматско насочување на цевката по правец и елевација, автоматски начин на полнење, противповлекувачки уред и систем за контрола на огнот. Основното возило има должина од 5,42 метри, ширина од 2,48 метри и висина од 2,3 метри. Неговата бруто-тежина се движи помеѓу 12.000 и 14.000 kg, а капацитетот на носивост е до 4 тони. Вградениот систем за централна автоматска регулација на притисокот во гумите (CTIS) го регулира притисокот во согласност со условите на теренот. Основата на тркалата кај возилото изнесува 3.100 mm, додека клиренсот е 400 mm. Подвозјето на овие возила во форма на буквата „V“ нуди високо ниво на заштита од IED (импровизирани експлозивни направи), мини и други балистички закани. Балистичката заштита може дополнително

да се зголеми со интеграција на дополнителен оклоп, каде што се нуди опционален оклоп „кафез“ во форма на решетка за заштита од ракетни напади. Возилото дополнително може да биде опремено со лансери за чадни гранати. Возилата „Ejder Yalçin“ може да се транспортираат со железница, преку море и преку воздух (со транспортни авиони „С-130“ и поголеми авиони). Покрај супериорната балистичка заштита, заштитата од мини на возилото е НИВО 4 а 3b, а според СТАНАГ 4569, има супериорна заштита од IED и од странични експлозии. Горенаведените стандарди овозможуваат голема безбедност на послугата на орудието-системот. За „Ejder Yalçin“ многу подетално беше изнесено во еден од минатогодишните изданија на магазинот „Штит“.

Славчо Кузманоски

ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА МИНОФРЛАЧОТ 120 ММ „ALKAR“	
КАЛИБАР НА ЦЕВКАТА	120 mm
ДОЛЖИНА НА ЦЕВКАТА	1900 mm
НАЧИН НА ПОЛНЕЊЕ	Автоматски
ДОСТРЕЛ	1,5 km (минимален)
ДОЛЖИНА	2,45 m
ШИРИНА	1,45 m
ВИСИНА	1,10 m
ХОРИЗОНТАЛНО ПОЛЕ НА ДЕЈСТВО	6400 илјадити (360 степени)
ВЕРТИКАЛНО ПОЛЕ НА ДЕЈСТВО	од 800 илјадити (45 степени) до 1200 илјадити (67,8 степени)
ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА МОТОРНОТО ВОЗИЛО „EJDER YALÇIN“	
СОВЛАДУВА ВОДЕНИ ПРЕПРЕКИ ДО	1,1 m
СОВЛАДУВА ПРЕПРЕКИ ДО	0,5 m
СОВЛАДУВА ЗАКЛОНИ ДО	1,1 m
СОВЛАДУВА СТРАНИЧЕН НАГИБ ДО	30 %
СОВЛАДУВА ВЕРТИКАЛЕН НАГИБ ДО	60 %

Супсидијарноста во контекст на Африканската унија

Од натпревар до соработка

Овој, напис е дел од извештајот на Институтот за безбедност (НВО), Преторија кој го истражува потеклото на концептот и неговата употреба во африканскиот мултилатерален контекст. Самиот извештај дава препораки за покохерентна соработка меѓу Африканската унија и регионалните механизми. Супсидијарноста е европски концепт на владеење кој дава приоритет на решавањето на проблемите на најблиските нивоа до дадена ситуација - под услов инволвираните актери да имаат капацитет да го сторат тоа. Во африканскиот контекст пак, супсидијарноста е првенствено политичко прашање. Имено, сè уште треба да се дефинираат практичните и правните контури на принципот. Појдовна точка е претпоставката дека близината е одличен аргумент кој ја зголемува ефикасноста. Но, ова е дискутабилно и предмет на понатамошна дискусија. Што се однесува пак до правната рамка на Африканската унија (АУ) во контекст на односите меѓу континенталното и регионалното ниво истата е неразбирлива и содржи многу противречности и нејаснотии. Сево ова создава конфузија во африканската архитектура за мир и безбедност, што

Супсидијарноста е политички концепт кој ја приоритизира улогата на локалните актери во однос на другите во одредена ситуација. Принципот се користи во Африка како образложение на прашањето зошто регионалните тела треба да преземат водство во одговорот на конфликтите во нивните области на јурисдикција

резултира со неконзистентни одлуки. Воедно, овој недостаток на јасност, ја поттикнува и конкуренцијата меѓу регионалното и континенталното ниво, а ја префрла и самата дебата на друга тема. Односно, наместо да се расправа за ефикасноста се дебатира на тема во однос на ентитетот кој треба да ги реши проблемите и донесе одлуки. Па, затоа и кога станува збор за мирот и безбедноста, овие нејаснотии наместо да креираат јасност и соработка генерираат некохерентност и неоследност од еден до друг регион. Во основа, дискурсот/ дијалогот за супсидијарност е одговор од регионалното ниво на континенталната мировна и безбедносна архитектура која понекогаш се перципира како наметлива. Имено, некои држави имаат регионални членства што се преклопуват со што се создава конкуренција, особено поради различните интереси меѓу земјите членки. Затоа и супсидијарноста треба оперативно да се дефинира на начин кој одговара на сложеноста на африканскиот институционален контекст.

Препораки

Супсидијарноста би требало да ја олесни комплементарноста и координацијата помеѓу АУ и регионалните механизми

(PM), во нивната потрага по ефективност и ефикасност во разрешувањето на кризите и се рабира да биде поддржана од рамка која содржи јасно дефинирани и прецизни правила. Африканските чинители (спонзори, актери ис л.) мора јасно да разликуваат помеѓу поимите „прв одговор“ (P/регионот) и „примарниот актер“ (АУ). Регионите се тие кои треба први да се вклучат во решавањето на кризите, но се разбира дека тие не можат да бидат и главниот актер. Во тој контекст АУ треба да развие сеопфатна рамка која ќе ги опфати правните, политичките, оперативните и финансиските димензии за поефикасна координација и соработка помеѓу континенталното и регионалното ниво. Воедно постои потреба од целосно оперативен мировен фонд кој би имал клучна улога во усогласувањето, кохерентноста и координацијата помеѓу АУ и Регионите за да се подобри ефективноста. Исто така, координацијата и соработката помеѓу Комисијата на АУ (АУК) и извршните тела на регионалните организации треба да се развијат на оперативно ниво односно има потреба да се свикнуваат состаноци на секои две години и тоа помеѓу политичките лидери задолжени за безбедност во АУ и регионалните организации. Претседавачот на Комисијата на АУ (АУК) (или засенатите комесари) пак треба да бидат поканети да учествуваат на состаноците и да ги иамаат во предвид размислувањата и идеите кои доаѓаат од РМ. Врз основа на ова а со цел да се зајакне координацијата, соработката и кохерентноста, АУК треба да формира канцеларии во Регионалните Механизми (РМ), а РМ, пак, треба да формираат соодветно екипирани канцеларии за врски со Комисијата на АУ (АУК) за истата цел

Политичка рамка

Постои потреба земјите членки на АУ да ѝ обезбедат на организацијата кохерентна рамка за водење на политика. Имено, сегашната поставеност поттикнува конкуренција меѓу различните нивоа, како и некохерентност и недоследност од еден регион до друг. Од строго правна гледна точка, Протоколот за воспоставување на Совет за Мир и Безбедност има своја предност во однос на Меморандумот за разбирање помеѓу АУК и РМ, на кој се заснова практиката на супсидијарност. Како резултат на тоа, практиката на супсидијарност во рамките на АУ почива на нестабилна правна основа и АУ мора да создаде рамка за водење на политика во оваа област. Во конст на ова, континенталното тело треба да ја разгледа Декларацијата на Собранието на шефови на држави и влади за соработка и координација за мирот, безбедноста и управувањето, што би можело да биде додаток на Протоколот за воспоставување на Совет за мир и безбедност. Со други

зборови, накратко кажано, има пореба да се воспостави рамка за промовирање на координацијата и соработка помеѓу континенталното и регионалното ниво на начин кој е ефективен и заснован на транспарентна дефиниција за супсидијарност.

Финансиска рамка

Фондот за мир треба да игра клучна улога во усогласувањето, кохерентноста и координацијата помеѓу АУ и РМ за да се постигне максимална ефективност. Она што треба да се направи е да се утврдат прецизни критериуми за сите барања за финансирање кои произлегуваат од АУ или РМ. Ова би значело и треба да вклучува идентификација на политичката цел, кохерентност со вредностите и текстовите на АУ, приматот на политиката над воената логика, контролата на ефикасноста од страна на Совет за мир и безбедност, командната контрола и формирањето на ентитет задолжен за следење и оценување на регионалните операции. Како второ, а посебно важно е да надворешните

партнери на АУ ја овековечат логиката на ЕУ –Африкански мировен фонд, дека секое финансирање на регионалните организации мора да оди преку АУК, и да биде поткрепено со одлука од страна на Советот за мир и безбедност на АУ. Ова значи дека АУК треба да ги зајакне своите внатрешни механизми, особено во областа на набавките, за да обезбеди навремен трансфер на надворешни средства до целните организации. Координацијата и соработката помеѓу АУК и извршните тела на РМ треба да се развијат на оперативно ниво. Ова треба да се реализира преку: а) двегодишни состаноци помеѓу политичките лидери задолжени за безбедност во АУ и регионалните организации; б) формирање на единица за поддршка на РМ во различни области (превенција, избори и слично), со цел да се изрази и да се пренесе поддршка на АУ.

м-р Билјана Поповска
(адаптирано од Фелисите Џуло и Пол Симон Хенду <https://issafrica.org/research/africa-report/unsrambling-subsidiarity-in-the-african-union-from-competition-to-collaboration>)

Небески заштитници

Територијалната одбрана, цивилната заштита и безбедноста на граѓаните на овој македонски простор секогаш имала императивно значење. Припомнувајќи си на периодот пред неговото осамостојување, таквите задачи беа градирани на градско, на општинско и на републичко ниво. Главна цел беше плански организиран пристап и активности насочени кон заштита на сопствената територија од надворешни и внатрешни непријатели, како и помош и спасување при секаков вид елементарни непогоди и природни катастрофи, загрозувачки или опасни по животите на населението и на природните ресурси. Носители на ваквиот вид територијални активности, во некогашна Народна, а подоцна и Социјалистичка Република Македонија, во состав на тогашната југословенска држава беа Републичкиот штаб за територијална одбрана (РШТО на СРМ) и Републичкиот штаб за цивилна заштита (РШЦЗ) на СРМ. Првата организација беше со воена структура и професионален кадровски ангажман, а втората организација имаше повеќе цивилен

карактер. Во неа беа ангажирани општествени ресурси, стопански организации, како и население, организирано во граѓански здруженија, клубови и други форми на „интересно“ ангажирање во рамките на своите градови, некогашни околии, општини и месни заедници. Во рамките на обете посочени одбранбено-заштитнички

структури беа темелно планирани и ангажмани на постоечките воздухопловно-технички ресурси и стручни кадри, главно распоредени во македонските аероклубови, а подоцна и во стопанската авијација. Првиот ваков воздухопловен организационен облик е формиран во текот на 1959 година. Според него, во Околинскиот штаб на Скопје

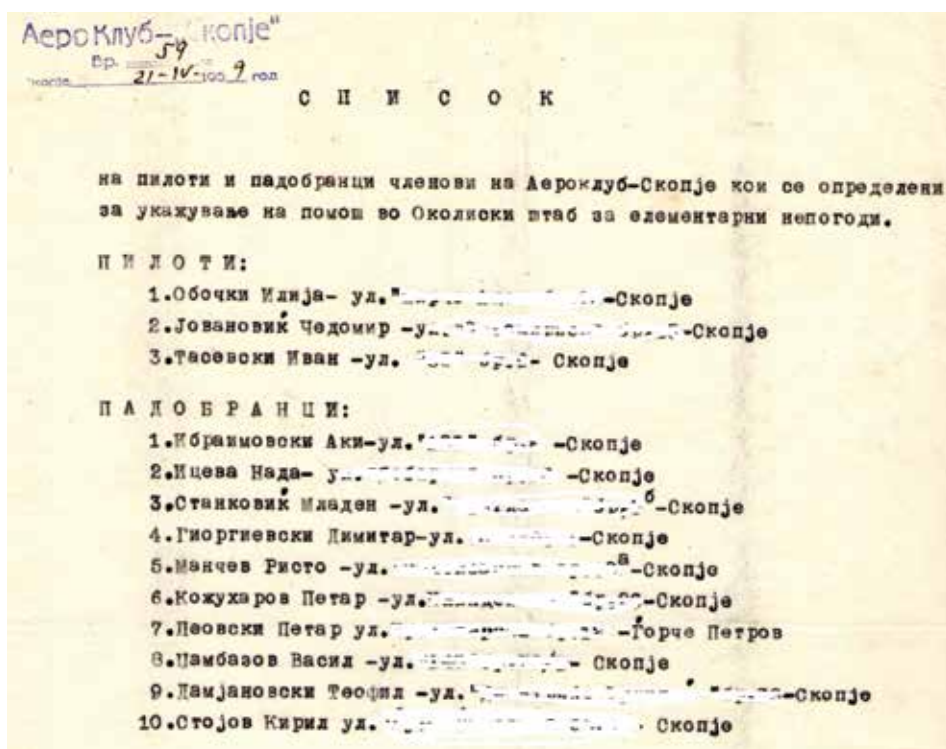

биле доставени имињата на пилотите и падобранци од скопскиот аероклуб кои биле определени за укажување прва помош при евентуални елементарни непогоди. На овој спасителски список се нашле најдобрите, односно највештите аероклубски пилоти и падобранци. Во овој штаб, практично биле ангажирани најискусните пилоти во тоа време: Илија Обочки, Чедомир Јовановиќ и Иван Тасевски. Нивни падобрански „партнери“ биле искусните: Аки Ибраимовски, Нада Ицева, Младен Станковиќ, Димитар Георгиевски-Жути, Ристо Манчев, Петар Кожухаров, Петар Пеовски, Васил Џамбазов, Теофил Дамјановски и Кирил Стојов. Подоцна, ваков облик на организирање бил реализиран во градовите кои располагале со „летачки центри“, Куманово, Битола, Штип и Прилеп. Заради точно лоцирање на определени „опасни“ точки или подрачја и брзо дејствување, меѓу другото, одбраните пилоти мораа добро да ја познаваат македонската територија, нејзината орографија и релјефна распространетост. Покрај тоа, тие беа оспособени прецизно да го пресметаат правецот и јачината на ветерот и да фрлат товар – пакети на точно определени цели на земја. Главната содржина во нив би била зависна од потребите во дадениот момент, но во основа беа планирани пакети со храна, лекови, гас-маски, противпожарни средства, средства за лична хигиена и помагала за самозаштита и самоодбрана. Во истата насока, пилотите имаа задача со посебно значење, а тоа беше „фрлањето“ падобранци над точно определени цели или региони. И во овој случај тие морале да прават детални пресметки на брзината на летањето и правецот и брзината на ветриштата, за да, од точно определена височина, им дадат знак за скокање на падобранците. Ке потсетам дека поранешните клупски авиони не располагаа со прецизни радио-навигациски средства, а поранешните падобрани беа со многу мала „управливост“ во однос на денешните. Избраните падобранци, од своја страна, требаше да имаат соодветна оспособеност и врвни вештини за „спасителски“ или, кажано со воздухопловен жаргон, вонтеренски скокови, во смисла на скокови надвор од аеродромски простори. Ваквите скокови, практично, требаа да се изведуваат на „неиспитани“ терени каде што може да има цврсти или меки – водени или калливи површини, карпи и камење. Од тие причини нивната падобранска вештина требаше да биде на врвно ниво, при што, требаше да се сочуваат самите себе си, а подоцна и да ја пружат соодветната помош. Таквите падобрански скокови, главно,

беа планирани како поединечни или двајца, колку што носел активниот авион од типот „По – 2“ или „Курир“. Според тогашната стратегија, задачата на ангажираните падобранци беше да пружат помош во извлекување на повредени лица од непристапни терени, како и да носат мали „пакети“ за прва помош или помагала за имобилизација на скршеници, како и друг вид помош при пожари, поплави или слично. Подоцна, во текот на шеесеттите години од минатиот век, за посериозни непогоди беа планирани и поголеми авиони од типот „Ан - 2“, кој можел да летне од куси полетни површини и да крене и по 12 опремени падобранци или поголеми товари. Тоа беа авионите на некогашната Стопанска авијација за земјоделски третмани, „Агрохемизација“ – Скопје. Локациски, нивните авиони беа распределени на повеќе стопански аеродроми ширум македонскиот простор. Едноставно, сите активности од овој тип беа планирани според расположивите летачки и технички средства, кадровски ресурси, просторни и технолошки капацитети. Ваквите стратешки планови со одбранбен карактер или со цел за заштита и безбедност на населението, никогаш не беа само „напишани елаборати“. Сите тие беа целосно и практично проверувани, низ разновидни вежбовни активности, непосредно организирани и раководени од страна на штабовите за територијална одбрана или цивилна заштита. При ваквите вежбовни активности, граѓаните можеа да видат авиони кои слетуваат на ливади, висорамнини и планини, како и

падобранци кои се приземјуваат на ридишта и во шумски предели, товари-пакети кои со падобран се спуштаат на земја и низа други „чудни“ но стратешки подготвени активности. Во нивното продлабочување беа вклучувани и голем број други активисти, припадници на Црвениот крст, авто-мото друштва, спелеолози, извидници и низа други. Со текот на годините ваквите воздухопловни активности ги задржаа истите цели, но го менуваа обликот на организација, обемот и опфатот на содржините, бројноста на авионите, падобранците и раководителите, непосредните учесници, како и местата на случување. Се скокаше и слетуваше, не само во градовите и населените места, туку и на некогашните импровизирани македонски аеродроми на Пониква, Витачео, Витолиште, Годивје, Извор, Жеден, Струмица, Гатеново, Кратманово, Жеден и уште на многу други места. На крајот на оваа, би рекол, значајна развојна историска сторија поврзана со територијалната одбрана, цивилната заштита и безбедност на македонскиот простор, се акцентира фактот што истата не беше целосно реализирана од страна на професионални обврзници. Поголемиот дел бевме волонтери и не ни беа потребни посебни или препорачани поштенски покани. Беше потребен само еден телефонски или устен повик и да го прифатиме предизвикот кој значеше територијална одбрана на македонскиот простор или укажување помош на унесреќени лица или подрачја. Така беше тоа некогаш во годините од минатиот век, но остана запишано во мојот личен „аеродневник“.

Ѓорѓи Чачкиров

„Катафракти“ Тешкооклопната коњаница на Истокот

Коњаницата, како стандардна единица, отсекогаш била активен елемент на армиите од Блискиот Исток и од Мала Азија, така што можеме да кажеме дека, всушност, токму тогаш, тешкооклопната коњаница за прв пат се појавува на овие територии. Нејзината еволуција започнува уште од првиот милениум пред н.е. и преку разни државни единки еволуира низ самото време, сè до крајот на средниот век. Тешкооклопната коњаница од Истокот се нарекува со името „Катафракти“, што во превод значи „целосно заштитен коњаник“. Еволуцијата на „Катафрактите“ се развивала на повеќе места во Централна Азија. Првата релјефна камена претстава на Катафракти датира уште од 13 век пред н.е. во Асирија, во градот Нимруд. За време на владеењето на асирскиот крал Тиглат Пилсер III (745-727 год пред н.е.), во периодот кога Неоасирското кралство ја доживува својата најголема моќ и за прв пат се појавуваат целосни воспоставени единици на „Катафракти“ како

Кога во современите медиуми се говори за тешкооклопните коњаници, прв пример кој ни паѓа на ум се фамозните западноевропски витези кои јаваат на своите коњи, целосно опремени во метален оклоп. Сепак, Европејците од Западот се оние кои многу подоцна започнале да ја применуваат тешкооклопната коњаница во своите воени редови

активен дел од некоја армија. На почетокот тие биле опремени само со големо копје и штит, за подоцна да бидат доопремени со лак и стрели за да можат да имаат двојна улога на бојното поле. Воедно тоа ги направило да бидат достоинствен противник и против обичните стрелци коњаници кои биле стандардна армија на сите источни кралства во Централна Азија. На почетокот многу мал број на кралства се потpirале на тешко оклопните коњаници, преферирајќи ги лесно-оклопните стрелци коњаници на нивно место. Скитите и подоцна Сарматите кои се наоѓале покрај Црното Море ги користеле Катафрактите, но тие не биле во голем број ниту пак биле активен дел од нивната армија.

Подоцнежните владетели на Блискиот Исток, персиските кралеви ја продолжиле традицијата на Асирија и во нивната армија имале цел активен полк од „Катафракти“. За време на Грчко-персиските војни во 5 век пред н.е. „Катафрактите“ за прв пат како воена единица војуваат на теренот на Балканот и Европа. Подоцна едни од наследниците на империјата на Александар Македонски, Селевкидите, ја продолжиле традицијата на користењето на „Катафрактите“. Подоцна „Катафрактите“ стануваат дел од кралството Партија, каде што претставуваат најелитната коњаница и одред во нивната армија. Ефективноста во овој период на „Катафрактите“ можеме да ја забележиме во долгите војувања на

Партија против тогашната Римска Империја, чии легионери биле најнефективната армија која во тој период постоела во Европа. Некаде во почетокот на 53 година пред н.е. во битката кај Харан, армијата на Партија, целосно составена од „Катафракти“ и лесно опремени стрелци-коњаници, комплетно ја уништуваат армијата на Марк Лициниј Красус којашто броела 35.000 легионери. Слични вакви победи над римската армија ќе се случат и во наредните 200 години, кога на крајот Римската Империја конечно ќе се откаже од сонот за потчинување на Партија.

Иронично, долгогодишната војна помеѓу овие две сили ќе доведе до тоа самите Римјани да започнат да најмуваат „Катафракти“ како наемници во нивната армија. Тоа довело и до подоцнежен развој на ваква коњаница во доцноримската армија, а со тоа започнал развојот на тешкооклопната коњаница во Европа. Можеме да констатираме дека „Катафрактите“ имале големо влијание врз развојот на улогата на витезот на бојното поле, кој ќе дојде до својата кулминација за време на Крстоносните походи. Во истиот период Византија ќе продолжи да ги користи „Катафрактите“ како контраединица на тешкооклопниот витез.

„Катафрактите“ биле облечени во таканаречен „скалест“ оклоп, кој овозможувал голема флексибилност на коњаникот и на самиот коњ во неговото движење, а во исто време давал силна заштита од удари. Оклопот бил направен од мали кружни метални плочки преклопени една врз друга, поврзани со бронзена жица која била зашиена во заштитното кожно одело кое коњаникот и коњот ги носеле под скалестиот оклоп. Целиот оклоп бил составен од 1300 плочки метал и целото тоа тежело околу 40 килограми.

Примарното оружје на овие коњаници низ целата историја било копјето. Тоа во подоцнежниот период било дизајнирано според изгледот на сариса копјата на македонската фаланга. Сепак за разлика од сарисата, ова копје било 4 метри во должина. Тоа било користено со двете раце за време на битка. Заедно со копјето тие имале и лак и стрели, за да можат да бидат во улога на стрелци коњаници, но и да можат да направат брутален напад на непријателот во блиска борба. Во време на Персиското Кралство

се развил нов систем на дизајнот на седлата, преку кои коњаникот комплетно се врзувал за оклопот на коњот, слично како подоцнежните европски витези. Овие седла овозможиле да коњаникот биде постабилен на својот коњ, нешто кое играло голема улога за време на долги и насилни борби.

Како што секој почеток има и свој крај, така некаде кон крајот на средниот век пристигнал и крајот на „Катафрактите“. Не може со точност да се прецизира нивната финална појава на бојното поле, но се претпоставува дека последен пат овие тешко оклопни коњаници биле употребени во одбраната на Константинопол од нападот на Османлиите кои го освоиле градот на 29 мај 1453 година.

Византија, покрај тоа што редовно користела наемнички армии составени од западноевропски витези, таа била и последната држава која до крајот се држела до употребата на катафрактите. Витешката тешкооклопна коњаница, од друга страна, пак, се одржала на театарската сцена сè до почетокот на модерното доба во Европа. Тоа најверојатно се должи на фактот што нивниот целосен метален оклоп бил поиздржлив од скалестиот и синцирестиот на Катафрактите, кој со развојот на огненото оружје станал тотално некорисен во битките.

Сепак и покрај нивниот брз пад кон крајот на средниот век, „Катафрактите“ остануваат забележани во историјата како првата форма на тешкооклопни коњаници во светот. Со нивното учество во воените редови на Римската Империја, тие го дадоа

своето влијание во развојот на тешкооклопната коњаница во Европа. Сето тоа доведе до подоцнежниот развој на тешкооклопната витешка коњаница, која денес е стандарден пример за изглед на коњаница од ваков тип.

Владимир Кухар

Дански воени музеи

Воздухопловен и Морнарички музеј

Во крајниот запад на Данска во градот Скјерн на аеродромот „Stauning“ е сместен Воздухопловниот музеј на Данска. Музејот се протега на 7600 м² и во својата колекција брои 50 авиони од различен период почнувајќи од 1911 година, па сè до 2000 година. Особено е значајна големата колекција на скандинавски летала. Комплетната колекција се состои од единаесет дански „KZ“ авиони произведени од „Skandinavisk Aero Industri v / V. Kramme“ и „KG Zeuthen“ од 1937 до 1954 година. Шеснаесет авиони од колекцијата сè уште се активни и се дел од годишните аеромитинзи. Осум авиони од колекцијата на данските „KZ“ авиони се последни такви примероци во светот. Покрај авионите во својата колекција има и хеликоптери, едрилици, делови од опрема, модели на авиони, мотори, пропелери итн.

Историјата на музејот започнува во април 1975 година кога група на ентузијастички љубители на воздухоплови го отворија така наречениот објектот наречен „Данска колекција на ветерански авиони“. Овој објект опстојува во оваа форма се до 2007 година кога истиот се проширува и трансформира во денешниот музеј познат како „Дански воздухопловен музеј“. Инаугурацијата на ова проширување е реализирано од страна на принцот Јоаким, членот на Данското кралско семејство. Музејот има голем национален интерес но исто така и

Нордиската држава Данска е еден од основоположниците на НАТО со богата воена историја. Според сајтот GFP (Global firepower), Данска е позиционирана на 54. место од 140 оценети држави. На својата територија има 8 државни и неколку воени музеи водени од невладини организации. Во овој број ќе бидат претставени Воздухопловниот и Морнаричкиот музеј

интернационален со оглед на фактот дека дел од авионите кои се во летна состојба земаат учество на различни интернационални летачки настани и аеро митинзи. Пет пати во текот на година самиот музеј доколку времето дозволува организира аеро шоу. Дел од поставките кои ги поставува музејот се постојани но дел се и тематски привремени посветени на одредени јубилеи како на пр: 100 години од летот на браќата Рајт, првиот лет на Данска итн.

Музејот своите изложени летала ги има сместено во три објекти кои се меѓусебно поврзани. Најстариот авион помеѓу нив е B & S

Monoplan III (Berg & Storm) од 1911 година, други авиони во колекцијата од периодот на првата светска војна се: N & W Hunter, Avro 504N (LBI) и Hawker Danok (LB II). Авиони од колекцијата на музејот кои се во летна состојба се: De Havilland DH 82A Tiger Moth (OY-ECH), Stampe SV 4B, Piper Cub J / 3-F-50, Taylorcraft Plus D, KZ I, KZ II Coupé, KZ II Coach, KZ III, KZ VII (OY-AAD) и KZ X. Од поновите модели на авиони изложени се: General Dynamics F-16A / B „FIGHTING FALCON“, SAAB RF-35 Draken (A-109), North American F-100D Super Saber, Consolidated PBY-6A Catalina и др. Покрај повеќето експонати поставени се појаснувања на Дански Германски и Англиски јазик. Неколку од воздухопловите се отворени и достапни за посетителите да влезат и ја разгледаат внатрешноста и кокпитот. Покрај воздухопловите изложени се и неколку придружни помошни возила како камиони, агрегати, ПВ орудија, вооружувања и сл. Колекцијата на пластични модели на авиони е особено голема т.е преку 1000 примероци во различни размери поставени во 8 застаклени витрини. Повеќето од нив се донација на дански ентузијастички. Музејот е отворен секој ден од 10.00 до 16.00 часот, со исклучок во периодот од 1 ноември до 14 март кога е затворен. Во овој период се отвора само во исклучителни случаи со најава на посети на поголеми организирани групи. Влезниците за возрасни

изнесуваат 10 евра, за деца од 7-14 години 5 евра, а за деца под 7 години влезот е бесплатен. За да се добие групен попуст од 30% групите треба да бројат минимум 15 посетители. Во склоп на музејскиот простор има и паркинг, а музејот е пристапен и за инвалидски колички. Иако музејот е малку одалечен од самиот град, сепак е вреден да се погледне и да се посветат три часа за разгледување на истиот.

Морнаричкиот музеј, или, уште наречен Центар за морнаричко искуство, е интерактивен музеј во кој може да се запознаете со историјата на морепловството на Данска. Имајќи ја предвид местоположбата и историјата на Данска, во овој музеј има да се видат и да се доживеат многу работи. Просторот кој го зафаќа музејот изнесува 15.000м². Музејот е инагуриран на 24 мај 1992 година, лично од принцот Хенрик и кралицата на Данска Маргарет II. Музејот има 8 ниски згради кои меѓусебно се поврзани и ја раскажуваат историјата на морепловството во Данска, со посебен осврт на воената морнарица. Експонатите кои се изложени во овој дел се најчесто модели на бродови

изработени од дрво во размер, слики, документи, униформи и одредени артефакти како двогледи, секстанти, нуркачки одела, барокомори итн. Особено големи се колекциите на бродски системи за комуникации и навигациски инструменти. Музејот е една од главните атракции во Алборг и северен Јутланд. Музејот е посетен во текот на годината од неколку илјади посетители од земјата и од странство. Најпосетен дел и најголемо внимание привлекуваат двата главни експонати во надворешниот простор. Тоа се подморницата и борбениот брод. Подморницата „S329 Springeren Jumper“ од класата „Dolphins“, која е изложена во музејот е последната подморница која е произведена во Данска. Самата подморница е лансирана во Копенхаген 1963 година, а во јуни 1989 година е повлечена од служба. Ова 646 тонска подморница е целосно достапна за посетителите да влезат во неа и да ја разгледаат. Истата, иако е изложена, е целосно функционална. Во времето на служење подморницата ја опслужувале 33 члена на посада. При самиот влез во подморницата наидуваат на торпедната просторија,

која воедно е и просторија за спиење на посадата. За време на разгледувањето на подморницата се пуштаат звуци и светлосни сигнали, а на секои 15 минути се огласува звучна тревога за нуркање. За време на поминувањето низ 50-метарската подморница може да се разгледаат и трпезарискиот дел, сонарска и радарска соба, командниот мост и командната просторија со два перископи и навигациски елементи. Посетителите во текот на посетата можат да го почувствуваат животот во кутија наречена подморница. Торпедниот брод „P512 Søbjørnen“, е изграден во 1964 година и по 27-годишна служба во данската морнарица е одреден да биде експонат во овој музеј. Карактеристично за овој модел на торпеден чамец е дека истиот е еден од најбрзите во својата класа. Посетителите на музејот можат да ги разгледаат сите делови од бродот, истиот е целосно отворен. Со влегувањето на главната палуба влегувате низ средишниот влез на бродот кој ве води во главната оперативна соба каде се наоѓаат радарскиот екран и плотер маса со различни навигациски инструменти и опрема за комуникација. Во задниот дел на бродот посетителите можат да го видат моторниот дел, додека во повисокиот дел е сместен командниот пулт од каде имате добар поглед на околината. Во подножјето на бродот се сместени просториите за сместување, обезбедување, како и просториите за престој. Покрај овие два главни експонати во надворешниот простор се распоредени и делови од бродови како што се противавионски топови, топови од стари галии, сидра, највисокиот дел од светилник и други. Во склоп на музејот има и продавница за сувенири и подароци поврзани со морето и пловештото, така што во него најмалите може да пронајдат леги коцки со пирати, книги, модели на бродови и сликовници, а возрасните рум и пиво. Влезниците за Морнаричкиот музеј изнесуваат 12 € за возрасни и 6,5 € за деца од 07-14 години, додека за посетителите под 7 години влезот е бесплатен. Влезниците може да се купат на билетарата на влезот на музејот, но исто така може и преку интернет. Работното време е секој ден од 10.00 до 17.00 часот. Во склоп на музејот, во неговиот отворен дел има и занимална-игралоште за деца, што е исполнето со лизгалки, воздушни топови итн. Покрај тоа, постојат можности за игра за потрага по богатство, да бидат капетан на брод или да пловат на симулатор.

Златко Блажески

Паоло Учело Визуелна перспектива на хаосот во битката кај Сан Романо

Паоло Учело бил фирентински сликар и математичар, кој бил познат по својата пионерска работа за визуелната перспектива во уметноста. Паоло Учело ќе остане запаметен како основоположник на практичната примена на перспективата, со цел постигнување реален приказ на просторот. Негови три најпознати слики се панора на кои е прикажана битката кај Сан Романо за Палацо Медичи во Фиренца, во чест на победата на фирентинската војска над Сиенејците во 1432 година

Во својата книга „Животите на најголемите сликари, вајари и архитекти“, за првпат издадена 1550 година, Џорџо Васари ќе напише дека Учело бил опседнат со неговиот интерес за перспективата и дека останувал работејќи деноноќно со цел да ја најде точката на спојување во сцената која ја сликал и ќе биде запомнат како основоположник на практичната примена на перспективата, со цел постигнување реален приказ на просторот.

Паоло Учело е роден 1397 година како Паоло ди Доно. Тој бил фирентински сликар и математичар, кој бил познат по својата пионерска работа за визуелната перспектива во уметноста. Изворите за животот на Паоло Учело се скромни и се црпат од биографијата на Џорџо Васари напишана 75 години по смртта на Паоло и неколку современи официјални документи, како и од стари даночни пријави и изјави од самиот Паоло. Поради недостаток на извори, дури и неговиот датум на раѓање е под знак прашалник. Се верува дека Учело е роден во Пратовекио во 1397 година и неговите даночни декларации за неколку години укажуваат дека е роден во 1397 година, но во 1446 година тој тврдел дека е роден во 1396 година. Неговиот татко, Доно ди Паоло, бил бербер-хирург од Пратовекио кај Арецо, а неговата

мајка Антонија, била Фирентинка која потекнувала од имотно семејство. Неговиот прекар Учело потекнува од неговата љубов кон сликањето птици. Учело, од 1412 до 1416 година, бил ученик кај славниот скулптор Лоренцо Џиберти. Џиберти е дизајнер на познатите врати на баптистеријата во Фиренца, и неговата работилница во тоа време била главен центар на уметноста во Фиренца. Доцниот готски, наративен стил и скулпторска композиција на Џиберти имало големо влијание врз младиот Паоло. Во тоа време Паоло го започна своето доживотно пријателство со познатиот скулптор Донатело. Во 1414 година Учело бил примен во еснафот на сликарите, „Друштвото на Св.Лука“, а само една година подоцна, во 1415 година, се приклучил на официјалниот еснаф на сликари во „Arte dei Medici e degli Speziali“. Иако младиот Учело најверојатно ја напуштил работилницата на Џиберти до средината на 1420-тите, тој останал во добри односи со својот учител и можеби бил заинтересиран за дизајнот на вториот сет на баптистериски врати на Џиберти, „Портите на рајот“. Дизајнот на овие порти прикажува сцена на битка што можеби го импресионирале младиот Учело, и на тој начин влијаеле на сликата која подоцна ќе ја наслика, „Битката кај Сан Романо“.

Според Васари, првата слика насликана од Учело била „Св.Антониј помеѓу светите Козма и Дамијан“, насликана за болницата во Лелмо. Следно, тој слика две фигури во манастирот „Аналена“, кратко потоа слика три фрески со сцени од животот на Св. Францис над левата врата на црквата Санта Тринита. За црквата Санта Марија Маџоре, тој слика фреска со тема „Благовештение“. На оваа фреска тој наслика голема зграда со колони во перспектива и според Васари луѓето сметале дека ова е големо и убаво достигнување, бидејќи ова бил првиот пример за тоа како линиите може стручно да се користат за да се покаже перспектива и големина. Како резултат на ова, ова дело станува модел за уметниците кои сакаат да направат илузија на просторот, со цел да ја подобраат реалноста на нивните слики. Во тој период Паоло ги слика животите на монасите во манастирите на црквата „Сан Минијато“, која се наоѓа на ридот со поглед на Фиренца.

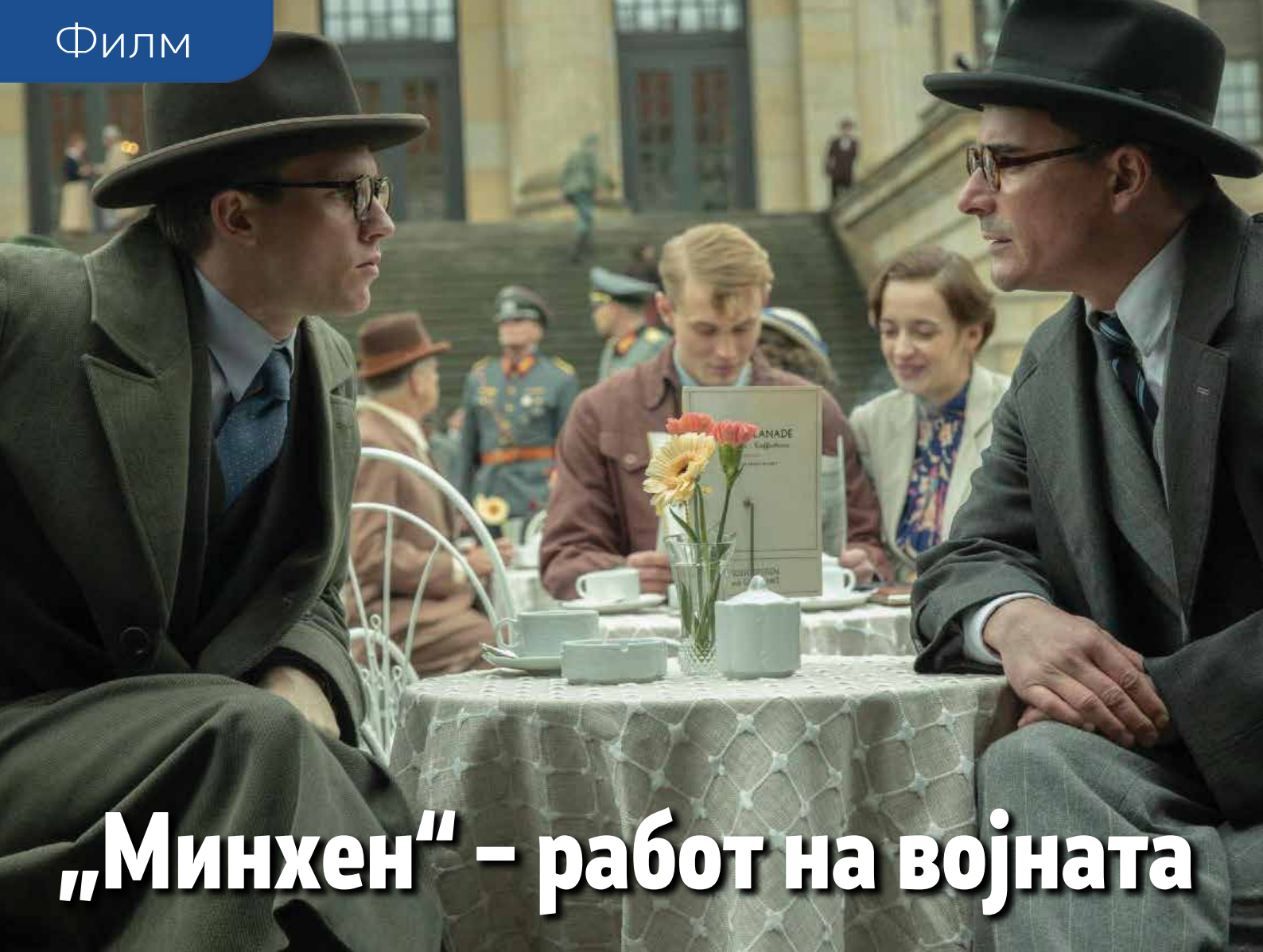
Од Учело било побарано да наслика голем број сцени на карактери на животни за куќата на Медичи. Сцената која најмногу му се допаѓала на Васари била приказот на жесток лав како се бори со змија што испушта отров. Паоло Учело сакал да слика животни и во својот дом чувал голем број на слики од животни, особено птици. Оваа љубов кон птиците е токму и причина за неговиот прекар Паоло Учели (Павле од птиците). До 1424 година Паоло заработувал за живот како сликар. Во таа година тој ја докажа својата уметничка зрелост сликајќи епизоди од сега веќе тешко оштетената „Креација на падот“ во Зелениот манастир (Киостро Верде) на Санта Марија Новела во Фиренца. Повторно, оваа задача му овозможува да наслика голем број животни на жив начин. Тој, исто така, успева да наслика дрвја во нивните природни бои. Оваа вештина била тешка за многу од неговите претходници, така што Учело почна да стекнува репутација на пејзажист, вметнувајќи воедно во самиот пејзаж сцени од животот на Ное. Токму овие сцени му носат голема

слава во Фиренца. Околу средината на 1450-тите години тој ги слика своите три најпознати слики, паноа, на кои е прикажана битката кај Сан Романо за Палацо Медичи во Фиренца, во чест на победата на фирентинската војска над Сиенезците во 1432 година. Извонредно заострените форми во многу рамнини ја истакнуваат виртуозноста на Учело како цртач и обезбедува контролирана визуелна структура на хаосот на битката. Во неговата фирентинска даночна пријава од август 1469 година, Учело изјавил: „Се чувствувам стар и болен, жена ми е болна и повеќе не можам да работам“. Во последните години од својот живот, Паоло бил осамен и заборавен човек кој се плашел од тешкотии во животот. Неговото последно познато дело е маестралниот „Лов“, насликан 1470 година. Тој го дал својот завет на 11 ноември 1475 година и починал кратко потоа на 10 декември 1475 година во болница во Фиренца на 78-годишна возраст. Погребан е во фирентинската црква „Санто Спирито“.

Трајче Чатмов

„Минхен“ – работ на војната

Во априлскиот број на „Штит“ ќе се осврнеме на едно од последните филмски остварувања, достапно на стриминг-платформата „Нетфликс“, насловено како „Минхен – работ на војната“. Филмот, како што може да се претпостави по насловот, ги прикажува историско-политичките настани непосредно пред почетокот на Втората светска војна, кога западните сили, Франција и Велика Британија, се надеваат дека ќе спречат избувнување на војна на европско тло, доколку ја жртвуваат Чехословачка за апетитите на Хитлер, без консултација со неа. Среди политичките настани кои ѝ претходеа на војната, во овој шпионски воено-политички трилер ја следиме и приказната на двајца млади некогашни пријатели кои навидум се на различна страна на историјата но, всушност, тие здружно се борат за истата цел – да го заштитат светот од нова војна. Триото од Оксфорд

Британецот Хју Легат, Германецот Пол вон Хартман и младата бунтовна Еврејка Лена се тројца најдобри пријатели од универзитетските клупи на Оксфорд, кои по завршувањето на студиите се разделуваат поради кавга околу различните политички гледишта. Пол мисли дека Хитлер е иднината, она што ѝ треба на нацијата на почетокот од четвртата декада на XX век, а Лена, неговата девојка, се плаши од неговите идеи и ги поддржува сите антинацистички протести. Хју, исто така, проценува дека радикализмот на Хитлер е доста екстрем. И Пол и Хју, после студиите, добиваат работа како службеници во администрацијата на нивните држави соодветно, поточно во министерствата за надворшни работи, но ни најмалку не претпоставуваат дека еден ден тие ќе бидат клучни играчи во обидот за спречување на војна помеѓу нивните држави. Во 1937 година, тензиите помеѓу европските држави се зголемуваат

и опасноста од избивање на војна е сè поочигледна, иако никој не сака да поверува дека тоа навистина ќе се случи. Неизвесноста се зголемува, тензијата и притисокот растат, како и апетитите на Германија, па за да спречат нова војна и да го зачуваат „светиот“ мир постигнат со крајот на Првата светска војна, премиерите на Британија, Франција, Италија и Германија се собираат во Минхен со цел да жртвуваат покраина во Чехословачка во име на мирот. Краток период пред средбата на лидерите, во британското Министерство за надворешни работи стигнува необично доверливо барање со адреса од Германија - службеник во администрацијата на Хитлер бара, за време на преговорите, да се организира тајна средба со Хју Легат во Минхен, со цел да му довери тајни документи за плановите на Хитлер. Тој службеник е токму Пол кој поседува меморандум во кој се опишани амбициите на Хитлер за превласт во Европа и сака

да ги сподели со британскиот премиер за да му ги отвори очите дека Адолф Хитлер е многу поопасен отколку што мислат. Љубопитни за содржината на документот, Хју добива брза „ад хок“ обука за шпион, но дали ќе успее да стигне до документот и да го достави до премиерот Невил Чемблејн со цел тој да отстапи од потпишување на договорот? Дали оваа операција ќе се спроведе успешно со оглед на тоа дека Пол е под лупата на луѓето на Хитлер и неговите движења се следени, па доставувањето на документите ќе биде дополнително тешко? Години по нивната разделба, двајцата некогашни другари се повторно обединети но, овојпат, со многу повиока цел – иднината на Европа е во нивните раце.

Како да се спречи војната

Британскиот премиер Невил Чемблејн ќе направи сè што е потребно да го заштити светот од нов конфликт но, истовремено, свесен е дека договор со Хитлер е еквивалент на коцкање. Кај него и онака владее сомнеж за зборовите на Адолф Хитлер и за вистинските намери кои се кријат зад нив но, во голема мера тој го потценува Хитлер и наивно смета дека секој проблем се решава со ракување и со чаша чај. Сепак, документите во неговите раце, колку и да изгледаат страшно, не можат да бидат верифицирани за автентичноста за толку кратко време. Хју презема храбар чекор, преседан, по цена и неговата кариера, за да му ја покаже иднината која ги чека, но, премиерот, сепак, решава да го стави својот потпис на договорот. Тоа се покажало и како можеби добар чекор, бидејќи Британија веќе ги знае намерите на Хитлер, само сега има година пред нив за да ја подигнат борбената готовност и да се подготват за долга војна која, всушност, била на прагот. Хју Легет сака да се спречи војната, едноставно поради стравот од војна, стравот за неговата земја и за неговото

семејство, но за Пол мотивот има многу подлабоки корени. Неговата поранешна девојка Лена е уапсена на еден од протестите и крвнички измачувана само поради тоа што е Еврејка, по што завршува во ментална институција, така што Пол многу добро знае со какви лудаци има работа. И самиот тој, само неколку години претходно е заведен од идеологиите на Хитлер и од неговите радикални говори, за подоцна да увиди дека всушност, не

станува збор за враќање на гордоста и сјајот на нацијата, туку дека политичката моќ е во рацете на вистински психопат кој ја има, за жал, довербата на народот. Токму затоа тој е решен да не дозволи да прогресира планот на фирерот – ако Минхенскиот договор сепак се потпише, Пол одлучува да пресуди со радикален чекор – самиот да го убие Хитлер.

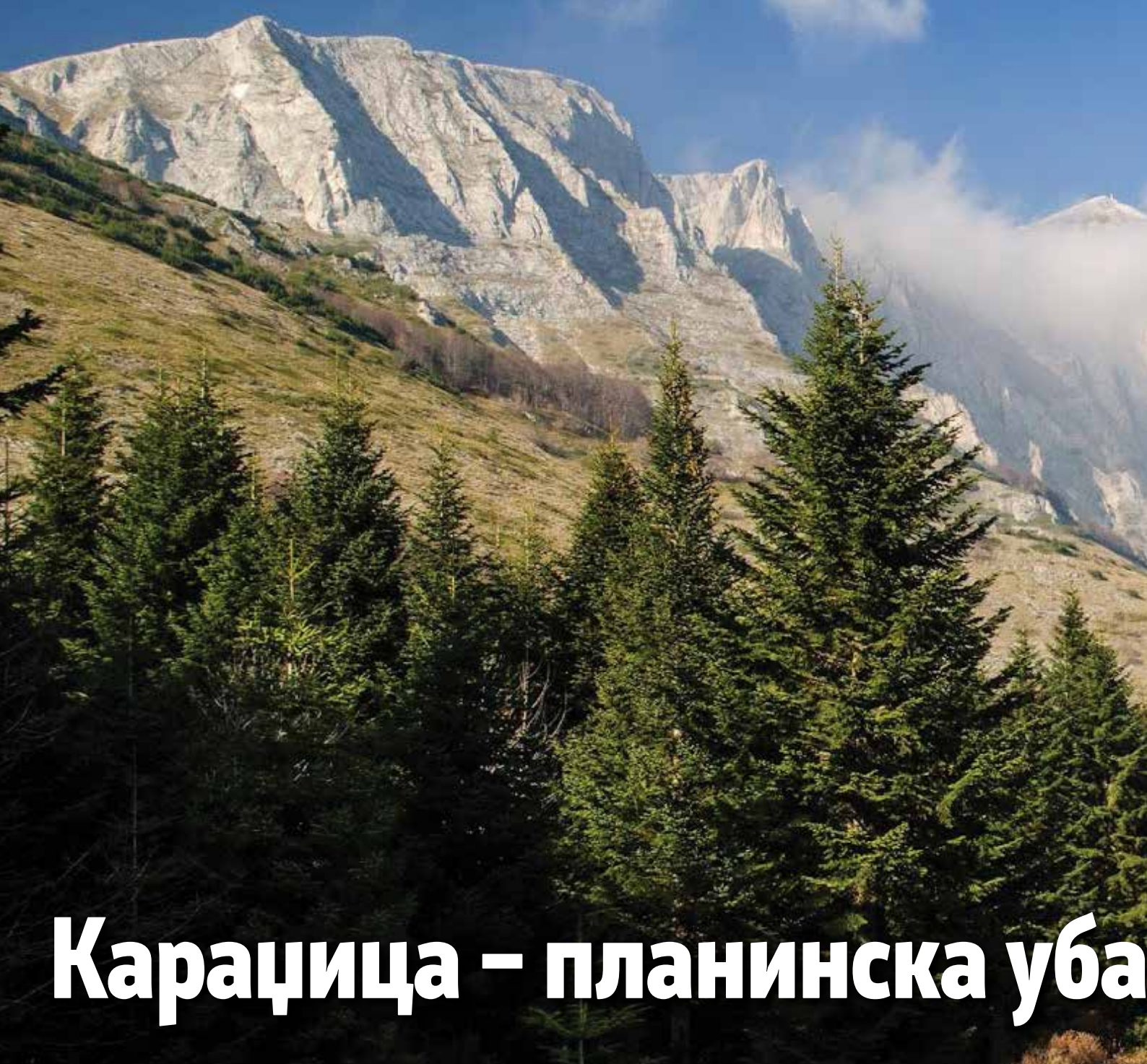
Осврт на историската веродостојност

Додека карактерот на Хју Легат не е обликуван врз вистинска личност, истото на може да се рече и за Пол вон Хартман, кој е изграден според антинацистичкиот дипломат Адам вон Трот Солц, кој се придружил на партијата на Хитлер само за да спроведува тајни активности однатре, против режимот на фирерот. Исто како во филмот, тој бил студент на Универзитетот во Оксфорд и се сретнал со Невил Чемблејн, но, не пред потпишување на

договорот во Минхен, туку по неговото прекршување од страна на Германија. Тој бил уапсен и погубен во 1944 година поради учество во неуспешната операција „Валкири“ со која се планирала егзекуција на Хитлер, за која, исто така, имаме пишувано во претходните броеви на „Штит“. Документите кои Пол вон Хартман ги споделува со неговиот пријател од студентските денови, но и во случајот со премиерот на Британија се вистински документи кои во историјата се познати како „Протокол Хосбах“ (или меморандум „Хосбах“), во кои се исцртани радикалните планови за експанзија на Германија и на нејзината екстремистичка надворешна политика. Сепак, не постои веродостоен доказ дека навистина имало обид овој документ, кој Хитлер го нарекувал негов политички тестамент, да се сподели со Чемблејн пред потпишување на Минхенскиот договор, со цел да се спречи неговото склучување. Конференцијата во Минхен е во голем дел прикажана веродостојно, со исклучок на дејствата на фиктивните карактери, како и фактот дека претставници на Чехословачка биле испратени во Минхен, но им било забрането учество на фактичките преговори каде се одлучувала нивната судбина. Вистинска е исто така и заверата којашто соработниците (припадници на отпорот) на Хитлер ја планираат во филмот за да го острнат Хитлер насилно од власт, но не успеваат, најмногу поради Франција и Велика Британија кои, наместо да покажат остар однос кон Германија, тие ѝ „подаде рака“, што резултира со постигнување договор на конференцијата во 1938 година. „Минхен – работ на војната“ е филм за политичката тензија која ѝ претходела на Втората светска војна и за двајца луѓе кои верувале дека можат да го сменат текот на настаните и да напишат една поинаква историја од онаа што ја знаеме.

Елена Ѓорѓиевска

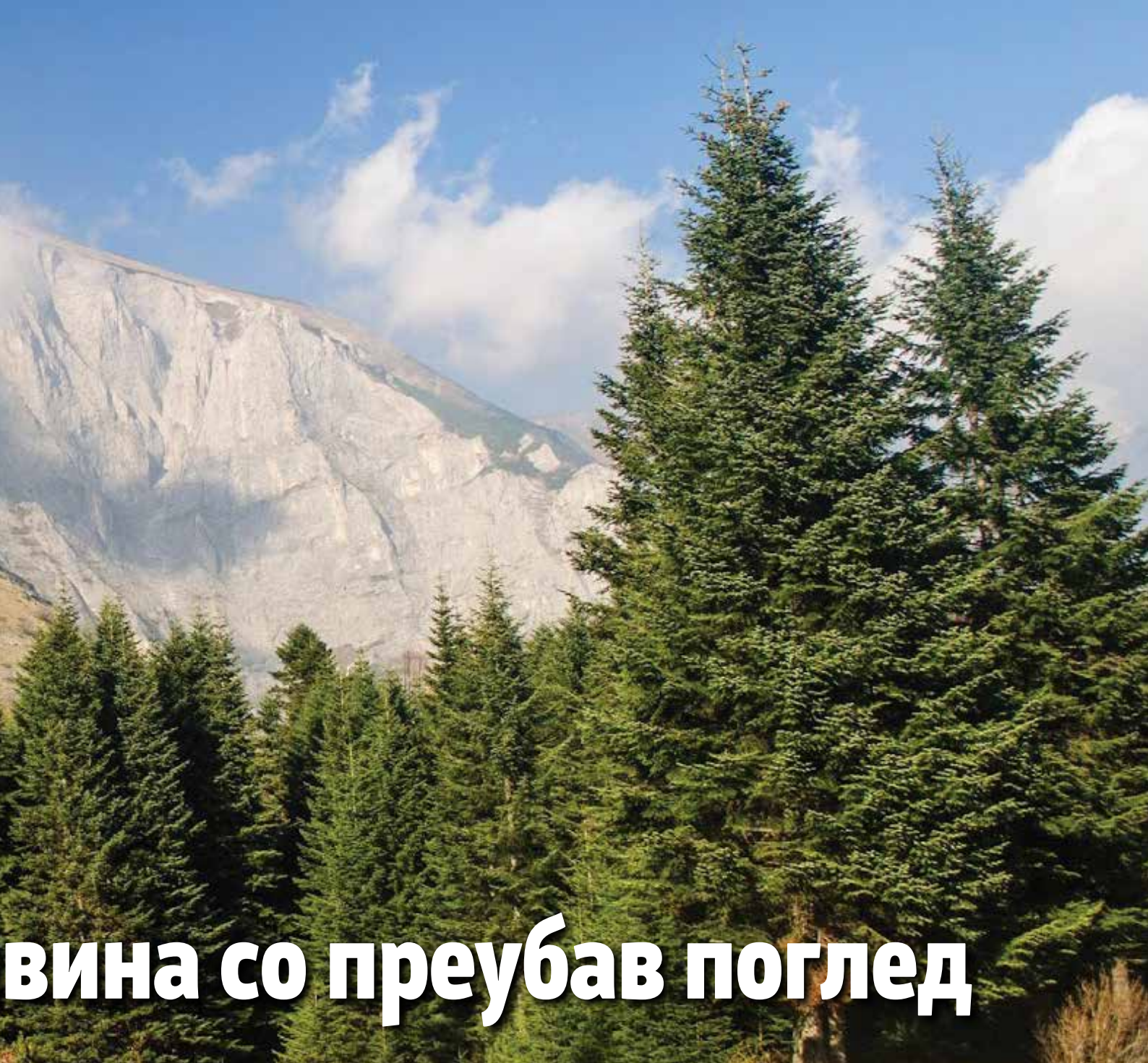
Караџица – планинска убава

Караџица е висока планина во Македонија што го зафаќа западниот дел од масивот Јакупица и има правец на протегање југоисток – северозапад. Највисоки врвови се истоимениот врв Караџица (2473 м), Попово (2380 м) и Убава (2350 м). Пределот располага со богати шумски плодови, природата нуди собирање печурки, чаеви, шумски јагоди, боровинки, капини и малини. На 1450 метри надморска височина се наоѓа планинарскиот дом „Караџица“, на падините на Мумџица. Ова место е „рај на Земјата“ и прибежиште за сите љубители на планината и природата. До него може да се пристигне на неколку начини и од неколку правци. Со возило патот води од Драчево кон селата Д.Количани – Горно Количани

– Црвена Вода – Преслап, потоа кон викенд-населбата Мала Река, па кон селото Алдинци, каде по неколку километри се пристигнува во домот. Од Драчево до планинарскиот дом „Караџица“ има 38 км колски пат. Друга опција за пристигнување со теренско возило е од велешката страна, односно преку селата во општина Чашка – Лисиче – Дреново – Долно Јаболчиште – Горно Јаболчиште – Дом „Караџица“. По пристигнувањето во домот и уредното сместување во планинарските соби, има можност за прошетка на блиски и подалечни локации или за седење на една од терасите со прекрасен поглед и спокојство што ги нуди оваа планина. Исто така, природна убавина што ја нуди овој предел е и местото наречено Жаба, поради изгледот на карпата која

се наоѓа на ова место. До таму се оди низ прекрасна листопадна шума. Под оваа карпа се наоѓа реката Кадина, која избилува со неколку прекрасни места за разладување во летниот период и, секако, ова е поволно место и за сите љубители на риболовот, како и пределот покрај Кадина Река. Тука е и Салаковска Река, Алијаџица, Јурчка Река и Мала Река. На 6 часа пешачење од домот се наоѓаат Салаковите Езера на 2180 метри надморска височина, кога се оди низ едни од најубавите планинарски патеки. Има места и за оние кои сакаат подолго планинарско пешачење, а и за оние кои се љубители на теренското возење.

Кристина Илиевска

вина со преубав поглед

